

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

**ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

Θέμα Πτυχιακής: << Τουρισμός στην Ήπειρο>>

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: Ντουλμπέρης Νικόλαος

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ :Κος Ιωάννης Καμπισόπουλος

ΠΑΤΡΑ 2010

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
1. ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	6
1.1 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	6
1.2 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	7
1.3 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	7
1.4 ΓΕΩΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	8
1.5 ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	8
1.6 ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	8
1.7 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	9
1.8 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	9
1.2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ	9
2. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΜΟ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	9
2.1 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	10
2.1.1 ΠΡΩΤΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ.....	10
2.1.2 ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ.....	10
2.1.3 ΡΩΜΑΙΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ.....	11
2.1.4 ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ.....	12
2.1.5 ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ '21 ΩΣ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ	12
2.1.6 20 ⁰⁵ ΑΙΩΝΑΣ	13
3. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ – ΚΛΙΜΑ - ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	14
4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	15
5. ΜΝΗΜΕΙΑ.....	16
6. ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ, ΛΑΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	17
7. ΚΟΥΖΙΝΑ.....	18
8. ΤΟΠΟΙ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ.....	18
8.1 ΙΩΑΝΝΙΝΑ	18
8.1.1 Το κάστρο των Ιωαννίνων	20
8.1.2. Λίμνη Παμβώτιδα των Ιωαννίνων	20
8.1.3 Μουσείο Παύλου Βρέλλη	22
8.1.4 Λαογραφικό μουσείο Λαζαρίδη.....	23
8.1.5 Λαογραφικό μουσείο Ε.Η.Μ.	23
8.1.6 Ιστορικό μουσείο στο Νησί Ιωαννίνων	23
8.1.7 Δημοτικό μουσείο Ιωαννίνων.....	24
8.1.8 Βυζαντινό μουσείο Ιωαννίνων.....	24
8.1.9 Αρχαιολογικό μουσείο Ιωαννίνων	25
8.2 ΙΕΡΕΣ ΜΟΝΕΣ	26
8.2.1 Μονή Βελλάς	26

8.2.2 Μονή Τσουκάς.....	27
8.2.3 Μονή Ρογκοβού.....	27
8.2.4 Μονή Ρωμανού.....	28
8.2.5 Μονή Πατέρων.....	28
8.3 ΓΕΦΥΡΙΑ	29
8.3.1 Το Θεογέφυρο στον Καλαμά.....	29
8.3.2 Το γεφύρι του Νούτσου ή Κόκκορη.....	29
8.3.3 Το γεφύρι του Βοϊδομάτη.....	30
8.3.4 Το γεφύρι της Πλάκας.....	30
8.3.5 Το γεφύρι της Κόνιτσας	31
8.4 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ	31
8.4.1 Μουσείο λαϊκής τέχνης Μετσόβου	31
8.4.2 Δημαρχείο Ιωαννίνων	32
8.4.3 Ζωσιμαία βιβλιοθήκη Ιωαννίνων	32
8.4.4 Το ρολόι της Πλατείας του 1905	32
8.4.5 Φρούριο Λιθαρίτσια	33
8.5 ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ.....	34
8.5.1 Διαδρομές στην περιοχή Μετσόβου.....	34
8.5.2 Διαδρομές στην περιοχή Κόνιτσας	34
8.5.3 Διαδρομές στη λίμνη Παμβώτιδα	35
8.5.4 Διαδρομές και δραστηριότητες στα Κατσανοχώρια - Τζουμέρκα	36
8.6 ΦΥΣΙΚΑ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ.....	37
8.6.1 ΤΟ ΖΑΓΟΡΙ.....	37
8.6.2 Χαράδρα Βίκου	38
8.6.3 Σπήλαιο Περάματος Ιωαννίνων	39
8.6.4 Σπήλαιο Ανεμότρυπας.....	39
8.6.5 Κοιλάδα του ποταμού Γορμού	40
9. ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	42
9.1 ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ	48
9.2 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ	53
9.2.1 ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ.....	53
9.2.2 ΑΡΧΑΙΑ - ΡΩΜΑΙΚΑ	55
9.2.3 ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ.....	60
9.2.3 ΠΑΡΑΛΙΕΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	63
9.2.4 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ.....	67
9.2.5 ΓΕΦΥΡΕΣ.....	69
10. ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ.....	73

10.1 Η ΑΡΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ	74
10.2 ΑΡΤΑ : Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	75
10.3 ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ	75
10.4 ΜΟΥΣΕΙΑ	78
10.5 ΓΕΦΥΡΙΑ	79
10.6 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ	80
10.7 ΚΤΗΡΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ.....	80
11. ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	82
11.1 Ιστορία	83
11.2 ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ.....	84
11.3 ΟΙΚΙΣΜΟΙ	85
11.4 ΚΑΣΤΡΑ.....	92
11.5 ΜΝΗΜΕΙΑ.....	95
11.6 ΠΑΡΓΑ.....	101
12 ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	109
13 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	111

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η λέξη τουρισμός πρωτοεμφανίζεται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, αλλά η δραστηριότητα που υποδηλώνει έχει τις ρίζες της στην αρχαιότητα. Η ανάγκη του ανθρώπου να πραγματοποιεί μετακινήσεις μακρύτερα από τον τόπο της μόνιμης κατοικίας του, εμφανίζεται σταδιακά από τότε που αποκτά μόνιμη κατοικία και ιδρύει τους πρώτους.

Οι διάφορες μορφές τουρισμού, η ανάπτυξη των οποίων επιδιώκεται σήμερα σε πολλές περιοχές, μέσα στα πλαίσια εναλλακτικών λύσεων, προκειμένου να εμπλουτίσουν ένα μονοδιάστατο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης αποτελούσαν ήδη πρακτικές των αρχαίων κοινωνιών.

Ορισμός του τουρισμού

Πολλοί ορισμοί του τουρισμού εμφανίζονται ανεπαρκείς και ατελείς και οι στατιστικές έγγραφες απόρροια των παραπάνω αδυναμιών, περιορίζονται σε μια επιφανειακή απεικόνιση των τουριστικών ροών, χωρίς να είναι σε θέση να καταγράψουν και στην συνέχεια να ερμηνεύσουν το πολυσύνθετο του τουριστικού φαινομένου. Κατά κύριο λόγο επιδιώκουν να ερμηνεύσουν ταυτόχρονα τη διπλή φύση του τουρισμού, η όποια εμπεριέχει τον τόπο προέλευσης και τον τόπο προορισμού του τουρίστα. Έτσι, ο τουρισμός αντιπροσωπεύει για τον τουρίστα μια μορφή κατανάλωσης του ελεύθερου χρόνου του, ενώ για τον κάτοικο του τόπου υποδοχής μια μορφή παράγωγης και απασχόλησης.

Ο Kurt Krapf διέκρινε αυτόν τον δυϊσμό και υπογράμμισε ότι ο τουρισμός αντιπροσωπεύει:

- Μια ανθρωπινή δραστηριότητα η οποία χαρακτηρίζεται εξωτερικά από μια προσωρινή εγκατάλειψη της κατοικίας, υπακούοντας σε ψυχοφυσικά κίνητρα.
- Τους τεχνο-οικονομικούς μηχανισμούς που δημιουργήθηκαν για την ανάπτυξη του. Αυτή η έννοια περιλαμβάνει ταυτόχρονα ένα υποκειμενικό στοιχείο και το απαραίτητο υλικό που χρησιμεύει για βάση.

Ο τουρισμός παρουσιάζει επομένως μια φάση "κινητική και δυναμική" ακολουθούμενη από μια φάση "ακίνητη και στατική". Από τα παραπάνω προκύπτει δυσκολία να "οριστεί" και να εκτιμηθεί ο τουρισμός

Μια από τις πιο επιστημονικές προσεγγίσεις του τουρισμού δόθηκε από τον Hunziker και Krapf το 1942 σύμφωνα με αυτούς : « Ο τουρισμός είναι το σύνολο των σχέσεων και των γεγονότων που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια της μετακίνησης και της παραμονής των ατόμων εκτός του τόπου της συνήθους κατοικίας τους, υπό τον περιορισμό ότι τόσο η μετακίνηση όσο και η παραμονή δεν έχουν ως κίνητρο την άσκηση οποιασδήποτε κερδοσκοπικής δραστηριότητας »

Με το πέρασμα του χρόνου η βασική έννοια του τουρισμού διευρύνθηκε για να συμπεριλάβει διάφορες μορφές επαγγελματικών ταξιδιών, γιατί εφόσον δεν οδηγούν σε μόνιμη διαμονή ή σε αμειβομένη απασχόληση στον τουριστικό προορισμό που πραγματοποιείται η επίσκεψη, η οικονομική τους σημασία είναι ίδια.

Από τα κυρία χαρακτηριστικά του τουρισμού, πέντε μπορούν να εξακριβωθούν εννοιολογικά, συγκεκριμένα τα πιο κάτω:

- Ο τουρισμός είναι αποτέλεσμα της μεμονωμένης ή ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς και τη διαμονή τους σε αυτούς με σκοπό την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους.
- Οι διάφορες μορφές τουρισμού, οποίες και αν είναι αυτές, περιέχουν απαραίτητα δυο βασικά στοιχεία και συγκεκριμένα το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό και τη διαμονή σε αυτό.
- Το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής των ανθρώπων που αποφασίζουν να μετακινηθούν για τουριστικούς λόγους
- Η μετακίνηση ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινού και βραχυχρόνιου χαρακτήρα, που σημαίνει ότι η πρόθεση τους είναι να επιστρέψουν στον τόπο της μόνιμης διαμονής τους μέσα σε λίγες ημέρες, εβδομάδες ή μήνες.
- Οι άνθρωποι επισκέπτονται διάφορους τουριστικούς προορισμούς για τουριστικούς σκοπούς, δηλαδή για σκοπούς άλλους από εκείνους της μόνιμης διαμονής τους ή της επαγγελματικής τους απασχόλησης για ξεκούραση, ψυχαγωγία, διασκέδαση.

1. ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός βρίσκεται σε στενή εξάρτηση από το φυσικό περιβάλλον και μάλιστα συμφώνα με ορισμένες εκτιμήσεις σε ποσοστό 90%. Αυτό σημαίνει ότι το φυσικό περιβάλλον αποτελεί βασική παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, ή διαφορετικά το «κεφάλαιο» της, το οποίο ο τουρισμός καλείται να αναδείξει και να αξιοποιήσει, με σκοπό να παράχθουν οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά οφέλη.

Με τον όρο εναλλακτικός τουρισμός εννοούμε εκείνες τις μορφές τουριστικής δραστηριότητας που ξεφεύγουν από τις παραδοσιακές μορφές του τουρισμού αναψυχής και οι οποίες σχετίζονται με τα ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής, ενώ σε μερικές μορφές υπάρχει έντονο το στοιχείο της περιπέτειας. Ο εναλλακτικός τουρισμός αποσκοπεί στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου σε 12 μήνες και την εκμετάλλευση του δυναμικού κάποιων περιοχών, οι οποίες δεν συνδέονται στενά με δραστηριότητες παραδοσιακών μορφών τουρισμού.

1.2 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο αγροτουρισμός είναι μορφή ήπιου τουρισμού κατά την οποία οι επισκέπτες μένουν σε αγρόκτημα και συμμετέχουν σε αγροτικές εργασίες. Σημείο αναφοράς των διακοπών σε ένα αγρόκτημα-ξενώνα είναι η άμεση επαφή του επισκέπτη με την αγροτική ζωή, τις καλλιέργειες, με την φύση, τη χλωρίδα και την πανίδα, κάτι το ιδιαίτερο για το μεγαλύτερο ποσοστό του σύγχρονου Ευρωπαϊού πολίτη, κατοίκου αστικής περιοχής. Πέρα από την υποδοχή και τη φιλοξενία του επισκέπτη σε ένα περιβάλλον λιτό με τοπικό χαρακτήρα και όλες τις απαραίτητες ανέσεις, προβλέπεται και η ενεργή συμμετοχή του τουρίστα σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων. Ενδεικτικές από αυτές είναι:

- αγροτικές δραστηριότητες (συμμετοχή στις εργασίες),
- παρατήρηση οικοσυστήματος (πουλιών, πανίδας, χλωρίδας, επισκέψεις υδροβιότοπων, κ.λπ.), αθλήματα περιπέτειας (πχ ράφτινγκ, πεζοπορία κ.λπ.),
- πολιτιστικές περιηγήσεις (πχ επισκέψεις σε μοναστήρια, εκκλησίες, λαογραφία μουσεία, κ.ά., παραδοσιακούς οικισμούς, αρχαιολογικούς χώρους).
- διάφορα μαθήματα (πχ μαθήματα αργαλειού, ελληνικών χορών, γαστρονομίας ελληνική κουζίνα, γευσιγνωσία, οινοποιεία, τοπικά προϊόντα, κ.λπ.)

Η βασική ιδιαιτερότητα της πρακτική αυτής της μορφής τουρισμού στις ανεπτυγμένες αγροτουριστικά χώρες (Ισπανία, Γερμανία, Γαλλία) είναι πως βασίζεται σε διαμονή σε φάρμες στο ύπαιθρο, κάτι το οποίο δεν υπάρχει στον αντίστοιχο βαθμό στην Ελλάδα, αν και διαθέτει μεγάλο αξιοποιήσιμο κεφάλαιο προς αξιοποίηση (λαϊκός και πολιτιστικό πλούτος, γεωφυσικά στοιχεία, κ.τ.λ.) και με τις κατάλληλες προσαρμογές στα δεδομένα του Ελληνικού τοπίου, ο Ελληνικός Αγροτουρισμός μπορεί να βρεθεί σε ανταγωνιστική θέση συμβάλλοντας έτσι στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ παράλληλα ενισχύει το εισόδημα των κατοίκων στις περιοχές-προορισμούς

1.3 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο Οικολογικός τουρισμός συνδέεται άμεσα με την προστασία και την προβολή της πανίδας και της χλωρίδας και αποτελεί αναμφισβήτητα την εξισορρόπηση της χώρας στο μαζικό τουρισμό και τα προβλήματα του, για αυτό και η ανάπτυξη του κρίνεται επιτακτική παντού όπου αυτή είναι εφικτή

Για την ανάπτυξη του δεν χρησιμοποιούνται βαριές κατασκευές, ενώ τόσο ο τουρίστας όσο και το τουριστικό κύκλωμα υποδοχής και εξυπηρέτησης του σέβονται την φύση, μέχρι του σημείου να αποφεύγονται τα μαζικά μέσα μετακίνησης παντού όπου αυτό είναι εφικτό.

Απαιτεί τη δημιουργία ξενώνων σε ορεινά χωριά ή ψαροχώρια μικρών νησιών, που δεν υπάρχουν καταλύματα και οι σύγχρονοι τουρίστες του οικολογικού τουρισμού μπορούν να ασχοληθούν με γεωργοκτηνοτροφικές

Δραστηριότητες παράλληλα με τις παραδοσιακές διακοπές τους. Στο πλαίσιο της ανάπτυξης του οικολογικού τουρισμού εντάσσεται η τουριστική ανάπτυξη των παραδοσιακών οικισμών, των βιότοπων και των εθνικών δρυμών.

1.4 ΓΕΩΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο γεωτουρισμός είναι μια μορφή πολιτιστικού - περιβαλλοντικού τουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί σε περιοχές που διαθέτουν σημαντικά γεωλογικά μνημεία τα οποία

αξιοποιούνται για την προσέλκυση επισκεπτών με ειδικά ενδιαφέροντα. Ο Γεωτουρισμός στηρίζεται στη μαγεία της ανακάλυψης και στη δύναμη της αυθεντικότητας που αποπνέει η επαφή με την φυσική κληρονομιά του τόπου μας.

Η Ήπειρος αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα οικολογικά και πολιτισμικά αποθέματα της Ελλάδας και είναι διάσπαρτη από μοναδικής αξίας και σπουδαιότητας φυσικά γεωλογικά μνημεία που ονομάζονται και Γεώτοποι.

Γεώτοποι χαρακτηρίζονται τα σπήλαια, φαράγγια, απολιθωματοφόρες θέσεις, μεγάλα γεωλογικά ρήγματα, αρχαία μεταλλεία και λατομεία, γεωμορφές και τοπία που σκάλισαν στη διάρκεια των γεωλογικών αιώνων οι δυνάμεις της φύσης.

Οι θέσεις αυτές έχουν ξεχωριστή επιστημονική και αισθητική αξία και μπορούν να αποτελέσουν περιοχές με αξιόλογο τουριστικό ενδιαφέρον.

Αν και είναι νέος όρος στην ορολογία της τοπικής ανάπτυξης, ο γεω-τουρισμός εφαρμόζεται ήδη σε πολλές περιοχές στην Ευρώπη με σημαντικές προοπτικές δυναμικής συνέχειας και διάδοσης

1.5 ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο Περιπατητικός τουρισμός ορίζεται ως η πραγματοποίηση τουριστικών δραστηριοτήτων, που αφορούν τη διενέργεια περιπατητικών εκδρομών διάμεσου περιοχών αξιόλογης αισθητικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής αξίας. Αλληλοσυνδέεται σε πολλές περιπτώσεις με τον οικοτουρίστα. Η βασική διάφορα των δυο έγκειται στο ότι ο οικοτουρίσμος προϋποθέτει τη συμμετοχή του επισκέπτη για τη διατήρηση του τοπιού και της οικολογικής ισορροπίας, ενώ ο περιπατητικός τουρισμός όχι.

1.6 ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Από τα άγρια βουνά της Ηπείρου, η Ελλάδα παρουσιάζει ένα ευρύ φάσμα φυσικής ομορφιάς και ασυνήθιστης ζωικής παρουσίας στους φυσιολάτρες τουρίστες. Το τοπίο της εναλλάσσεται μέσα από ψηλά βουνά, κοιλάδες, λίμνες, ανοιχτά δέλτα ποταμών και λιμνοθάλασσες, με την ποικιλία της σε χλωρίδα και πανίδα. Αναγνωρίζοντας την σημαντικότητα της περιοχής, έχουν δημιουργηθεί βιολογικοί σταθμοί που χρησιμοποιούνται από μαθητές, επιστήμονες και επισκέπτες ερευνητές, όπως και για σεμινάρια και εθελοντικές δραστηριότητες. Αυτή τη στιγμή πραγματοποιούνται πολλά προγράμματα για την χρηματοδότηση της διαμόρφωσης των τοπικών παραδοσιακών κτιρίων που χρησιμοποιούνται για διαμονή και συναντήσεις, τα οποία διευθύνονται κυρίως από γυναικείους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Η βασική υποδομή που υπάρχει έδωσε κίνητρα σε ιδιωτικούς φορείς ως προς την παροχή φαγητού, διαμονής και άλλων υπηρεσιών και ταυτόχρονα προσελκύει δημόσιες επενδύσεις που προσανατολίζονται στον Οικοτουρισμό.

1.7 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί το σύνολο εκείνο των τουριστικών δραστηριοτήτων το οποίο επικεντρώνεται γύρω από μνημεία και χώρους θρησκευτικής σημασίας. Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, τα ψηφιδωτά, τις τοιχογραφίες και τις σπάνιες εικόνες τους, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια και τα προσκυνήματα της υπαίθρου. Σε πολλές περιοχές της ΗΠΕΙΡΟΥ, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να συναντήσει, επίσης, κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών, που συνυπάρχουν σε ένα διαρκή διάλογο, αναδεικνύοντας το σπάνιο ιστορικό και πολιτισμικό παλίμψηστο του ελληνικού χώρου.

1.8 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο θαλάσσιος τουρισμός αναφέρεται στο σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων, που διεξάγονται στο θαλάσσιο χώρο μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών. Αναμφίβολα ο θαλάσσιος τουρισμός αποτελεί μια από τις δυναμικότερες μορφές του σύγχρονου τουρισμού, αφού η σημασία του στις τουριστικές οικονομίες των χώρων που έχουν τόσο τις φυσικές προϋποθέσεις όσο και τις οικονομικές δυνατότητες να τον αναπτύξουν είναι κυριολεκτικά μεγάλη.

1.9 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ

Είναι το σύνολο εκείνων των δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζονται από το έντονο στοιχείο της περιπέτειας και στηρίζεται στον ιδιαίτερο χαρακτήρα του φυσικού περιβάλλοντος.

2. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΜΟ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η Ήπειρος είναι μια σχετικά μεγάλη ιστορική και γεωγραφική περιοχή της Δυτικής Ελλάδας που διαιρείται διοικητικά σε τέσσερις νομούς: Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας, Άρτας και Πρεβέζης.

Ο πληθυσμός είναι σκορπισμένος σε μικρά οικιστικά κέντρα. Στις τρεις πόλεις που διαθέτει η Ήπειρος, Άρτα, Ιωάννινα, Πρέβεζα, Ηγουμενίτσα κατοικεί το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού

Είναι η πιο ορεινή περιοχή της Ελλάδας αφού στο μεγαλύτερο μέρος της καλύπτεται από την οροσειρά της Πίνδου. Η ιστορία της χάνεται στα βάθη των αιώνων, μιας και υπάρχουν ίχνη ανθρώπινης δραστηριότητας στην Ήπειρο που χρονολογούνται στην παλαιολιθική εποχή. Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας γνώρισε μεγάλη ακμή, με σπουδαία γεγονότα, σαν αυτά του μεγάλου πολέμου του Αλή πασά με τους Σουλιώτες, τις αλλεπάλληλες επαναστάσεις ενάντια στον Οθωμανικό Ζυγό

2.1 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

2.1.1 ΠΡΩΤΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Η Ήπειρος κατοικήθηκε από τους παλαιολιθικούς χρόνους. Οι κάτοικοι εκείνης της εποχής ήταν κυνηγοί και ποιμένες και κατασκεύαζαν μεγάλους τύμβους για να θάψουν τους ηγέτες τους. Οι τύμβοι αυτοί είχαν παρόμοια χαρακτηριστικά με εκείνους που κατασκευάστηκαν αργότερα από τους Μυκηναίους. Το στοιχείο αυτό έχει υποστηριχθεί από την αρχαιολογική κοινότητα ότι αποτελεί απόδειξη της συγγένειας μεταξύ Ηπειρωτών της παλαιολιθικής και νεολιθικής εποχής και Μυκηναίων της μετέπειτα εποχής του Χαλκού. Στην Ήπειρο βρέθηκαν και πολλοί οικισμοί και ευρήματα της καθεαυτού Μυκηναϊκής εποχής. Τα πιο σημαντικά από αυτά βρέθηκαν στο Νεκρομαντείο του Αχέροντα ποταμού και στο Μαντείο της Δωδώνης (του Δωδωναίου Δία).

Οι Δωριείς εισέβαλαν στην Πελοπόννησο διάμεσο της Ηπείρου και της Μακεδονίας στο τέλος της 2ης χιλιετίας π.χ. (περίπου 1100 με 1000 π.χ.), όμως οι λόγοι αυτής της μετακίνησης δεν έχουν διασαφηνιστεί. Ενώ πολλοί κάτοικοι της περιοχής μετανάστευσαν προς νότο, εκείνη την εποχή εμφανιστήκαν στην Ήπειρο οι τρεις βασικές φυλές της (σύμφωνα και με τους ιδρυτικούς μύθους των φυλών αυτών). Τα φύλλα αυτά ήταν οι Χάονες στα βορειοδυτικά, οι Μολοσσοί στο κέντρο και οι Θεσπρωτοί στο νότο.

2.1.2 ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα ελληνικά φύλα που διαμορφώθηκαν στα πρότυπα της πόλης-κράτους, όπως η Αθήνα, η Σπάρτη και η Κόρινθος, οι Ηπειρώτες ζούσαν σε μικρά χωριά. Η περιοχή βρίσκονταν στο άκρο του ελληνικού κόσμου και συχνά οι ηπειρώτικες φυλές είχαν να αντιμετωπίσουν εισβολείς από τον βορά. Η περιοχή πάντως ήταν ιδιαίτερης θρησκευτικής σημασίας για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, λόγω της παρουσίας του Μαντείου της Δωδώνης.

Οι Ηπειρώτες, μολονότι αποδεδειγμένα Έλληνες, ορισμένες φορές οι Αθηναίοι τους έβλεπαν με περιφρόνηση. Τον 5ο αι. π.χ. ο Αθηναίος ιστορικός Θουκυδίδης και ο Στράβων τους χαρακτηρίζουν *βαρβάρους*. Όμως οι Απολλόδωρος, Διονύσιος ο Αλικαρνασσού, Φροντίος, Πausανίας, Κλαύδιος Πτολεμαίος, Ευτρόπιος τους χαρακτηρίζουν ως Έλληνες.

Οι Αιακίδες εγκαθίδρυσαν δυναστεία Μολοσσών στην Ήπειρο και την ένωσαν σε ενιαία πολιτική οντότητα από το 370 π.χ.. Οι Μολοσσοί συμμάχησαν με το ισχυρό, εκείνη την εποχή μακεδονικό βασίλειο, και το 359 π.χ. η Μολοσσίδα πριγκίπισσα Ολυμπιάδα, ανιψιά του βασιλιά Αρύββα της Ηπείρου, παντρεύτηκε τον βασιλιά Φίλιππο Β' της Μακεδονίας. Θα έφερνε στον κόσμο τον Μέγα Αλέξανδρο.

Με τον θάνατο του Αρύββα, τον διαδέχτηκε ο Αλέξανδρος Α' της Ηπείρου στον θρόνο. Ο Αιακίδης της Ηπείρου, διαδέχτηκε τον Αλέξανδρο, όμως εκθρονίστηκε από τον Κάσσανδρο της Μακεδονίας το 313 π.χ.. Ο γιος του Αιακίδη Πύρρος ανέβηκε στον θρόνο το 295 π.χ. και για έξι έτη πολέμησε εναντίον των Ρωμαίων στην Νότια Ιταλία και την Σικελία. Η εκστρατεία του έκανε την Ήπειρο, προσωρινά, ισχυρή δύναμη στον τότε γνωστό κόσμο και από τότε υπάρχει ο όρος *Πύρρειος νίκη*, που αναφέρεται στις νίκες που όμως προκαλούν δυσαναπλήρωτες απώλειες στον νικητή.

Τον 3ο αι. π.χ. η Ήπειρος παρέμεινε υπολογίσιμη, ενωμένη υπό του Κοινού των Ηπειρωτών ως ομόσπονδο κράτος με το δικό της κοινό αντιπροσώπων (ή συνέδριο όπως αναφέρονταν). Όμως βρέθηκε στο επίκεντρο των πολέμων μεταξύ Μακεδονίας και της ανερχόμενης δύναμης: της Ρώμης. Το κοινό των Ηπειρωτών παρέμεινε ουδέτερο στην διαμάχη αυτή, όμως στον Γ' Μακεδονικό Πόλεμο (171-168 π.χ.) οι Μολοσσοί πήραν το μέρος των Μακεδόνων, ενώ οι Χάονες και οι Θεσπρωτοί το μέρος των Ρωμαίων. Οι συνέπειες ήταν καταστροφικές για την Ήπειρο, οι Μολοσσοί υποτάχθηκαν το 167 π.χ. και 150.000 κάτοικοι έγιναν σκλάβοι. Η περιοχή λεηλατήθηκε τόσο έντονα, από τους Ρωμαίους που έπρεπε να περάσουν 500 χρόνια για να επανακάμψει και πάλι η ζωή στην Ήπειρο.

2.1.3 ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ

Με τη ρωμαϊκή κατάκτηση έπαψε και η ανεξαρτησία της Ηπείρου. Το 146 π.χ. έγινε ρωμαϊκή επαρχία με το όνομα "Παλαιά Ήπειρος". Η παράκτια περιοχή γνώρισε σχετική εμπορική άνθιση, ενώ η κατασκευή της εγνατίας οδού, έδωσε περαιτέρω ώθηση στην εμπορική και οικονομική δραστηριότητα της περιοχής.

Η Ήπειρος περιήλθε στην ανατολική ρωμαϊκή αυτοκρατορία (Βυζάντιο), όταν διεραϊθήκε η αυτοκρατορία το 395 μ.χ.. Όταν έπεσε η Κωνσταντινούπολη από τους σταυροφόρους το 1204, ο Μιχαήλ Α' Κομνηνός Δούκας κατέλαβε την Ήπειρο και ίδρυσε το ανεξάρτητο Δεσποτάτο της Ηπείρου, με πρωτεύουσα την Άρτα. Γεωγραφικά, το Δεσποτάτο περιλάμβανε εκτός από την Ήπειρο (από τον ποταμό Γενουσό στα βόρεια ως τον Αμβρακικό), την Αιτωλία, την Ακαρνανία και περιοχές της Πρώην Γιουκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Το 1318 την περιοχή την κατέλαβαν προσωρινά Σέρβοι και αργότερα για ένα διάστημα κατέλαβαν κάποιες πόλεις Αλβανοί. Το 1359 το Δεσποτάτο πέρασε στην επικράτεια του Βυζαντίου, αλλά όχι για πολύ. Λίγο πριν την Οθωμανική κατάκτηση, η Ήπειρος ελέγχονταν από την Ιταλική οικογένεια των Τόκκων.

2.1.4 ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Η Οθωμανική περίοδος ήταν εξαιρετικά επώδυνη για την Ήπειρο, οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις δόθηκαν στους μουσουλμάνους και πολλοί Ηπειρώτες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή, για μια καλύτερη ζωή. Υπήρχαν όμως μεμονωμένες περιοχές στα παράλια που βρίσκονταν υπό βενετική κυριαρχία μέχρι τα τέλη του 15ου αι. όπου ολοκληρώθηκε η οθωμανική κατάκτηση στην Ήπειρο (Πρέβεζα, Πάργα κ.α.). Η περιοχή υπήρξε εστία εξεγέρσεων με κυριότερη αυτή του Διονυσίου του Φιλοσόφου, που καταπνήγηκε στο αίμα το 1611.

Από τον 17ο αιώνα πολλοί έμποροι από τα Ιωάννινα, το Μέτσοβο, το Ζαγόρι και άλλες περιοχές, συνέβαλαν με τα ευεργετήματά τους στην πνευματική ανάκαμψη του τόπου, με την ανέγερση σχολείων και βιβλιοθηκών. Ορισμένοι από αυτούς ήταν ο Απόστολος Αρσάκης, οι αδελφοί Μάνθος και Γεώργιος Ριζάρης, ο Μιχαήλ Τοσίτσας, ο Σίμων Σίνας, οι αδελφοί Ζωσιμάδες, οι αδελφοί Ευάγγελος και Κωνσταντίνος Ζάππας, ο Χρηστάκης Ζωγράφος και πολλοί άλλοι. Αξιομνημόνευτη είναι και η συμβολή πολλών Ηπειρωτών διδασκάλων της εποχής (Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Νεόφυτος Δούκας, Αθανάσιος Ψαλίδας κ.α.). Η Ήπειρος υπήρξε από τις περιοχές που καλλιέργησαν έντονα τις ιδέες του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Δεν είναι υπερβολική η έκφραση που αναφέρεται στα Γιάννενα (Ιωάννινα) εκείνη την εποχή, ότι είναι «πρώτα στα άρματα, στα γρόσια και στα γράμματα». Τον 18ο αιώνα, με την σταδιακή παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανέλαβε πασάς στα Ιωάννινα ο μουσουλμάνος-αλβανός (Τουρκαλβανός) Αλή πασάς από το Τεπελένι (1788). Για ένα διάστημα ήλεγχε μια εκτεταμένη περιοχή (Δυτική Ελλάδα, Πελοπόννησος), όμως έμειναν ξακουστές οι πολύχρονες συγκρούσεις μεταξύ του στρατού του και των Σουλιωτών, τους οποίους εξουθένωσε και τους ανάγκασε να αποχωρίσουν τις πατρογονικές εστίες ύστερα από δολοπλοκίες (1803). Ο Αλή πασάς υπήρξε έξυπνος διπλωμάτης, αλλά με τις ραδιουργίες του για να αποκτήσει όλο και πιο πολύ επιρροή, προκάλεσε την οργή του Σουλτάνου, ο οποίος διέταξε τον αποκεφαλισμό του.

2.1.5 ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ '21 ΩΣ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Δύο από τα τρία ιδρυτικά μέλη της Φιλικής εταιρείας που προετοίμασαν το έδαφος για την Επανάσταση ήταν από την Ήπειρο, ο Νικόλαος Σκουφάς και ο Αθανάσιος Τσακάλωφ (από Άρτα και Ιωάννινα αντίστοιχα). Όταν ξέσπασε η Επανάσταση του 1821 πολλές πόλεις και χωριά της περιοχής ύψωσαν την σημαία της επανάστασης και οι Ηπειρώτες συμμετείχαν ενεργά στις συγκρούσεις, εντός και εκτός Ηπείρου.

Με το πέρας της Επανάστασης (1830), η Ήπειρος δεν περιήλθε στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Όμως ιδιαίτερα έντονη υπήρξε η συμβολή των Ηπειρωτών ευεργετών στην ενίσχυση του κράτους, όπως του Γεωργίου Σταύρου, ιδρυτή και πρώτου διευθυντή της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, Γεώργιος Αβέρωφ, ιδρυτή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνίου. Ο πρώτος πρωθυπουργός της Ελλάδας (ως συνταγματικής μοναρχίας) υπήρξε ο Ηπειρώτης Ιωάννης Κωλέττης, από το Συρράκο.

2.1.6 20^{ος} ΑΙΩΝΑΣ

Η Συνθήκη του Βερολίνου το 1881 έδωσε στην Ελλάδα την περιοχή της Άρτας και με τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-13 προσαρτήθηκε και η υπόλοιπη Ήπειρος. Όμως τελικά οι περιοχές Κορυτσάς και Αργυροκάστρου, δηλαδή η Βόρεια Ήπειρος, επιδικάστηκε στην νεοϊδρυθείσα τότε Αλβανία μετά από ιδιαίτερη πίεση των Ιταλών διπλωματών. Με την αναγκαστική αποχώρηση του ελληνικού στρατού το 1914 από την Βόρεια Ήπειρο, οι Βορειοηπειρώτες συγκρότησαν δική τους αυτόνομη κυβέρνηση και στρατό, που αντιμετώπισε με επιτυχία τις επιθέσεις της αλβανικής χωροφυλακής και Αλβανών ατάκτων, μέχρι να υποχρεωθεί η Αλβανική κυβέρνηση να υπογράψει το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας, με το οποίο αναγνώρισε την αυτονομία της περιοχής και τα πολιτικά, θρησκευτικά δικαιώματα των κατοίκων της. Όταν ξέσπασε ο Α Παγκόσμιος Πόλεμος, ο ελληνικός στρατός εισήλθε ξανά στην βόρειο Ήπειρο, όμως λόγω του εθνικού διχασμού την κατέλαβαν το 1916 οι Ιταλοί. Παρόλο που η Διάσκεψη ειρήνης στο Παρίσι το 1919, επιδίκασε την περιοχή στην Ελλάδα, διπλωματικές μηχανορραφίες, κυρίως της Ιταλίας, καθώς και ο Ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1919-1922, συντέλεσαν να προσαρτηθεί η Β. Ήπειρος στην Αλβανία το 1924.

Η Ιταλία του Μουσολίνι κατέλαβε την Αλβανία το 1939 και στις 28 Οκτωβρίου 1940 κήρυξε τον πόλεμο στην Ελλάδα. Μετά όμως την νικηφόρο προέλαση του ελληνικού στρατού, η Β. Ήπειρος απελευθερώθηκε για 3η φορά. Ο ελληνο-ιταλικός πόλεμος είχε μεγάλη σημασία και σε παγκόσμια κλίμακα καθώς ήταν η πρώτη νίκη επί του Άξονα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Με την επίθεση όμως της Γερμανίας τον Απρίλιο του 1941 μέσω Γιουγκοσλαβίας, ακολούθησε συνθηκολόγηση της Ελλάδας. Η Ήπειρος στην περίοδο της κατοχής ανήκε στην ιταλική ζώνη κατοχής και αργότερα με την συνθηκολόγηση της Ιταλίας στους Συμμάχους (1943), ανήκε στην γερμανική ζώνη.

Στα βουνά της Ηπείρου έγιναν σκληρές μάχες στον εμφύλιο πόλεμο, μεταξύ του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ, ακόμη και πριν ολοκληρωθεί η αποχώρηση των Γερμανών από την περιοχή.

Η Ήπειρος μεταπολεμικά υπήρξε από τις πιο παραμελημένες, οικονομικά, περιοχές της χώρας, με πολλούς Ηπειρώτες να φεύγουν για το εξωτερικό για μια καλύτερη τύχη. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες μεγάλη έξαρση έχει σημειώσει ο τουρισμός της περιοχής, ιδιαίτερα το καλοκαίρι στις παραθαλάσσιες περιοχές, αλλά ακόμη και τον χειμώνα στις ορεινές (ιδιαίτερα στο Ζαγόρι και το Μέτσοβο).

3 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ – ΚΛΙΜΑ - ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Τα όρια της Ηπείρου, από τους μυθικούς χρόνους, εκτείνονται από τον Αμβρακικό κόλπο νότια μέχρι το Γενούσο (Σκούμπι) ποταμό βόρεια ^{[1][2][3]} και από το Ιόνιο πέλαγος δυτικά μέχρι την οροσειρά της Πίνδου ανατολικά. Ο ποταμός Γενούσος χώριζε την Ήπειρο από το γεωγραφικό διαμέρισμα που άλλοτε λεγόταν Ιλλυρία. Σήμερα το τμήμα της Ηπείρου που βρίσκεται μεταξύ του Γενούσου (βόρεια) και των σημερινών ελληνοαλβανικών συνόρων (νότια) ανήκει στο Αλβανικό κράτος. Η μορφολογία του εδάφους της Ηπείρου είναι κυρίως ορεινό με κυρίαρχη την μεγαλύτερη οροσειρά της Ελλάδας, την Πίνδο. Η ψηλότερη κορυφή φτάνει τα 2.600 μέτρα και η έκταση στα 9.203 τ.χλμ.

Είναι εξαιρετικά ορεινή περιοχή. Από τα 9.203 τ.χλμ. της εκτάσεως της μόνο τα 891 είναι πεδινά κι από αυτά τα υπόλοιπα 7120 είναι ορεινά και τα 1192 ημιορεινά. Τα πεδινά της τμήματα περιορίζονται στα παράκτια κι από αυτά αξιολογότερα είναι οι πεδιάδες της Άρτας, του Κάτω Καλαμά και της Σπιαντζας.

Το ανάγλυφο της ηπείρου είναι παρά πολύ έντονο, με εναλλαγές που εξαρτώνται κυρίως από την γεωλογική δομή και τη λιθολογική αντίθεση μεταξύ ασβεστόλιθων και των πετρωμάτων. Κυρίαρχο στοιχείο του ανάγλυφου της Ηπείρου είναι η Πίνδος, η σημαντικότερη ως προς το μήκος και ύψος ελληνική οροσειρά, συνέχεια των αλβανικών οροσειρών, χωρίζει την Ήπειρο από την δυτική Μακεδονία και τη Θεσσαλία. Λόγω του μεγάλου ποσοστού βροχοπτώσεων το υδρογραφικό δίκτυο της Ηπείρου είναι πλουσιότατο με σημαντικότερους Πόταμους τον Αώο που πηγάζει στην Πίνδο, τον Αχέρων που πηγάζει από τον Τόμαρο και τον Άραχθο που ονομάζεται και ποτάμι της Άρτας και ο Καλαμάς ένας ποταμός μύθος, στη Θεσπρωτία.

Το Κλίμα της Ηπείρου παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία εξ αιτίας της γεωγραφικής της θέσεως και της πολυμορφίας του ανάγλυφου της. Στις δυτικές και νοτιοδυτικές ακτές υπό την επίδραση του Ιονίου Πελάγους το κλίμα κλίνει προς το θαλάσσιο, όσο όμως προχώρημα προς το εσωτερικό γίνεται ηπειροτικότερο με χαρακτηριστικά Μεσευρωπαϊκού, γι' αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεταβατικό μεταξύ Μεσογειακού και Μεσευρωπαϊκού. Τέλος τα ορεινά τμήματα και μάλιστα τα πιο ψηλά, έχουν κλίμα καθαρά ορεινό. Ο χειμώνας στην παράκτια περιοχή είναι ήπιος λόγω της μεγάλης συχνότητας των θέρμων ανεμών του νότιου και δυτικού τομέα, αλλά και της προστασίας που παρέχουν οι ορεινοί όγκοι από τους ψυχρούς βορειοανατολικούς άνεμους. Προς το εσωτερικό ο χειμώνας είναι βαρύς, έτσι η μέση θερμοκρασία του Ιανουαρίου φτάνει τους 6C – 8C. Πολύ χαμηλότερα κατεβαίνει η θερμοκρασία στα ορεινά συγκροτήματα. Ο παγετός είναι σύνθητες φαινόμενο ακόμη και στα πεδινά τμήματα. Σε πολύ ψυχρούς χειμώνες παγώνουν και οι λιμνες. Στις ορεινές περιοχές ο χειμώνας είναι τραχύτατος και η θερμοκρασία κατεβαίνει πολύ πιο κάτω και από το μηδέν. Το καλοκαίρι η θερμοκρασία στις εσωτερικές και πεδινές περιοχές υπερβαίνει και τους 40C.

Η Ήπειρος είναι από τις υγρότερες περιοχές της Ελλάδος. Ένα χαρακτηριστικό της Ηπείρου είναι η συχνές βροχοπτώσεις και αυτό οφείλεται σε δυο λόγους: Στη μεγάλη συχνότητα των εκ δυτικά και ανατολικά υφέσεων και τους νοτίους και νοτιοδυτικούς άνεμους. Το χιόνι είναι και αυτό σύνθητες φαινόμενο στα ορεινά της και μάλιστα στον όγκο της Πίνδου όπου πολλές φορές διατηρείται όλο το έτος. Το χαλάζι και οι καταιγίδες είναι επίσης συχνά, στα παράκτια τμήματα κατά τους ψυχρούς μήνες και στις περιοχές του εσωτερικού κατά τους θερμούς. Γενικά η Ήπειρος είναι από τις πιο χαλαζόπληκτες περιοχές της Ελλάδας. Οι ανεμολογικές συνθήκες είναι διαφορετικές

στις διαφορές περιοχές του γεωγραφικού διαμερίσματος πάντως ο αριθμός των νηνεμιών είναι μικρός σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Ηπείρου.

4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ορεινή και απομονωμένη Ήπειρος κατέχει τη 12η θέση μεταξύ των δεκατριών περιφερειών της χώρας ως προς το κατά κεφαλή ΑΕΠ, ενώ παράλληλα είναι μία από τις έξι φτωχότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράγει μόνο το 2,7% του ελληνικού ΑΕΠ, είναι όμως 2η στην Ελλάδα στην παραγωγή εσπεριδοειδών και τυριών και 3η στην παραγωγή κρέατος. Η βιομηχανία, η γεωργία, ο τομέας των υπηρεσιών και ο τουρισμός βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης.

Η Πίνδος από τα ανατολικά, που χωρίζει την Ήπειρο από τη δυτική Μακεδονία, και τα δύσβατα όρια της Ακαρνανίας από το νότο, έχουν καταδικάσει την περιοχή σε απομόνωση από την αυγή της ιστορίας της. Κι αν σε κάποιες περασμένες εποχές η απομόνωση και το δυσπρόσιτο του εδάφους της ευνόησαν τη δημογραφική ανάπτυξη και τη συσσώρευση πλούτου για ευνόητους λόγους (ασφάλεια, ευκολότερη άμυνα κλπ.), σήμερα οδηγούν τη βορειοδυτική αυτή άκρη της χώρας μας με μαθηματική ακρίβεια στον αργό θάνατο.

Η Ήπειρος, με τα όρη να καταλαμβάνουν το 77% των εδαφών της και τις καλλιεργούμενες εκτάσεις τους να αντιστοιχούν μόλις στο 3% του συνόλου της χώρας (η έκτασή της ανέρχεται στο 7%), είναι σήμερα μία από τις έξι φτωχότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δυστυχώς μέσα σε αυτές περιλαμβάνονται 3 από τις 13 ελληνικές περιφέρειες). Το 2001 το κατά κεφαλή ΑΕΠ έφτασε τα 9.979,46 ευρώ, δηλαδή μόλις στο 84,2% του πανελλαδικού κατά κεφαλή ΑΕΠ και στο 56% του κοινοτικού. Με την επίδοσή της αυτή κατέχει τη 12η θέση στην Ελλάδα. Το κατά κεφαλή δηλωθέν εισόδημα το 1999 ανήλθε σε 2.916,78 ευρώ, δηλαδή στο 65,4% του μέσου όρου της χώρας. Τέλος η Ήπειρος κατέχει τη 12η θέση στις ετήσιες κατά κεφαλή αγορές και απολαβές και τη 13η θέση στις κατά κεφαλή ετήσιες αγορές, δηλαδή ουσιαστικά αποτελεί την πιο αδύνατη αγορά της Ελλάδας.

Ενδεικτικά της μεγάλης καθυστέρησης της Ηπείρου έναντι της υπόλοιπης χώρας είναι τα εξής δύο στοιχεία:

§ Η περιφέρεια συγκεντρώνει το 3,2% του πληθυσμού, αλλά παράγει μόνο το 2,7% του ελληνικού ΑΕΠ.

§ Τη δεκαετία 1991-2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε μόνο κατά 3,7% έναντι αύξησης 6,6% στο σύνολο της Ελλάδας. Το διάστημα 1992-1999 έκλεισαν 83 δημοτικά σχολεία (το 20% του συνόλου), ενώ οι μαθητές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μειώθηκαν κατά 9.700 (επίσης το 20% του συνόλου).

Όμως δεν λείπουν εντελώς οι πλουτοπαραγωγικές πηγές στην Ήπειρο. Η περιφέρεια παράγει το 20% των εσπεριδοειδών της χώρας (2η θέση), το 16% των τυριών (2η θέση) και το 11% του κρέατος (3η θέση), ενώ τα τελευταία χρόνια καταβάλλονται

κάποιες προσπάθειες για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, παρά την τεράστια έλλειψη που υπάρχει στις υποδομές -κυρίως σε δρόμους, καταλύματα, προσφορά υπηρεσιών κλπ. Θα πρέπει να σημειώσουμε ακόμη ότι στις επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στην Ήπειρο αναλογεί το 0,9% του κύκλου εργασιών των μεταποιητικών και κατασκευαστικών μονάδων της χώρας και το 3% των εμπορικών.

Ο τομέας των υπηρεσιών παράγει το 65% του ΑΕΠ της περιφέρειας, ποσοστό που ουσιαστικά έμεινε αμετάβλητο την περίοδο 1992-1998 (αυξήθηκε μόλις μία ποσοστιαία μονάδα). Αντίστοιχα στη βιομηχανία οφείλεται το 22% του ΑΕΠ από 21% το 1992 και στη γεωργία το 13% από 15% το 1992. Το 1998 οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών ήταν 260.000 (λιγότερες από μία διανυκτέρευση ανά κάτοικο) και των ημεδαπών 630.000 (περίπου 2 διανυκτερεύσεις ανά κάτοικο). Η πιο αναπτυγμένη τουριστικά περιοχή είναι ο νομός Πρέβεζας με 2,4 διανυκτερεύσεις αλλοδαπών ανά κάτοικο. Στη Θεσπρωτία αντιστοιχεί 1 διανυκτέρευση ανά κάτοικο, στα Ιωάννινα 0,3 διανυκτερεύσεις και στην Άρτα καμία.

5. ΜΝΗΜΕΙΑ

Η Πολιτιστική Κληρονομιά της Ηπείρου περιλαμβάνει φημισμένους αρχαιολογικούς χώρους και σημαντικά μνημεία όλων των εποχών. Οι μείζονες αρχαιολογικοί χώροι τής, το Μαντείο της Δωδώνης με το αρχαίο θέατρο της Δωδώνης, η αρχαία Νικόπολη, τα κάστρο των Ιωαννίνων, ο Αχέροντας, τα Βυζαντινά μνημεία της Άρτας, τα μνημεία της Θεσπρωτίας και της περιόδου των Μολοσσών, να συμπληρώνονται από πολλούς μικρότερους και λιγότερο γνωστούς άλλους χώρους καθώς και από πλήθος ιστορικών και αρχιτεκτονικών μνημείων, μάρτυρες όλα τους ενός ιδιαίτερα σημαντικού πολιτισμού.

Η διάσπαρτη, λοιπόν, από ιστορικά, πολιτιστικά και φυσικά μνημεία Ήπειρος, έχει τη δυνατότητα να υποδεχθεί τουρισμό με προτίμηση στην ορειβάσια, στη θρησκευτική παράδοση, στην εξερεύνηση της παρθένας φύσης και στα άφθονα ορεινά μονοπάτια που ξεκινούν από τις πανέμορφες ακτές και οδηγούν στις εντυπωσιακές κορυφές βουνών όπου ο επισκέπτης μπορεί να ξεκουράσει το βλέμμα του στο απέραντο γαλάζιο του Ιονίου.

6. ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ, ΛΑΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Η Ήπειρος υπήρξε το μεγάλο καμίνι όπου σφυρηλατήθηκαν όλες σχεδόν οι μορφές της ελληνικής λαϊκής τέχνης. Το ορεινό και άγονο έδαφος ανάγκασε τους κατοίκους να στραφούν στο εμπόριο και τις τέχνες, με αποτέλεσμα να εμφανιστούν σε αυτήν τα περισσότερα και διασημότερα κέντρα εμπορίου και οργανωμένης καλλιτεχνικής βιοτεχνίας. Τα Ιωάννινα, Οι Χιοναδές, Το Μέτσοβο, Το συρράκο και οι Καλλαρυτες αναδέχθηκαν σε διάσημα κέντρα καλλιτεχνικής παράγωγης, με τεχνίτες ειδικευμένους που γίνονταν περιζήτητοι και έξω από την Ελλάδα.

Τα Ιωάννινα ιδιαίτερα ανάμεσα στο τέλος του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα συγκέντρωσαν όλες τις τέχνες και το εμπόριο της εποχής. Τα γιαννιώτικα κεντήματα και τα ασημικά έγιναν περιζήτητα όχι μόνο σε ολόκληρη την Ελλάδα αλλά και σε όλες τις χώρες των Βαλκάνιων. Οι Χιονάδες κοντά στην Κόνιτσα, φημίζονταν για τους Αγιογράφους τους, οι οποίοι μαθήτευαν στο Άγιο Όρος και διέδιδαν την τέχνη τους σε ολόκληρη την Ελλάδα

Οι Αποκριές είναι από καταβολής τους εύθυμες γιορτές. Έτσι και στην Ήπειρο γιορτάζονται πάντα με πολύ κέφι. Όταν παλαιότερα τα χωριά της ευρύτερης περιοχής της Ηπείρου πλημμύριζαν από νεολαία και έσφυζαν ζωή στήνονταν γλέντια σχεδόν σε
κάθε
σπίτι.

Καιρό πριν ετοιμάζονταν οι παρέες (κομπανίες) οι οποίες αφού κατασκεύαζαν τις, συνήθως, αυτοσχέδιες μάσκες (προσωπίδες) και αποκριάτικες φορεσιές, γύρναγαν από γειτονιά σε γειτονιά κι από σπίτι σε σπίτι. Οι μασκαράδες πειράζονταν μεταξύ τους και πείραζαν και τους άλλους κατοίκους. Οι ιδιοκτήτες των σπιτιών είχαν την υποχρέωση να 'αποκαλύψουν' ποιοι κρύβονται πίσω από τις μάσκες που λίγο έως πολλοί ήταν συγχωριανοί τους και άρα γνωστοί και συγγενείς και στη συνέχεια τους έδιναν γλυκά, ποτά ή λίγα χρήματα για το καλό της Αποκριάς.

Ένα από τα παιχνίδια της Αποκριάς που συναντούσε παλαιότερα κάποιος στην Ήπειρο και σε μερικά μέρη γίνεται αναπαράσταση ακόμη και σήμερα ήταν ο «Βαλμάς». Έθιμο κατά το οποίο δέκα - δεκαπέντε άτομα έκαναν κύκλο γύρω από μία φωτιά και προσπαθούσαν να ρίξουν κάποιο χορευτή μέσα. Η γιορτή άρχιζε από το Σάββατο της πρώτης αποκριάς και τελείωνε την Καθαρά Δευτέρα. Το βράδυ της δεύτερης Αποκριάς άναβαν μεγάλες φωτιές (τζαμάλες) και αποκρεύανε συνήθως με κρεατόπιτες
και
τυρόπιτες.

Το μεγάλο πανηγύρι βέβαια γινόταν τη δεύτερη αποκριά την Κυριακή της Τυροφάγου, που κορυφώνονταν οι εκδηλώσεις. Μετά τη θεία λειτουργία της Κυριακής, συνήθως στα κατώγια των σπιτιών γινόταν το μασκάρεμα με απόλυτη μυστικότητα και σιγή. Κατόπιν έβγαιναν στους δρόμους πήγαιναν στα μαγαζιά του χωριού και από σπίτι σε σπίτι. Αστεειευόμενοι, χαρούμενοι και τραγουδώντας.

7. ΚΟΥΖΙΝΑ

Όπως είναι φυσικό η κουζίνα της Ηπείρου επηρεάζεται από την ιδιομορφία του εδάφους της. Τα βουνά της ηπείρου αφήνουν μόνο το 10% περίπου του εδάφους για γεωργικές καλλιεργείες ενώ προσφέρονται κατεξοχήν για κτηνοτροφία, κυρίως αιγοπροβάτων, Οι διατροφικές συνήθειες των νομάδων κτηνοτροφών χαρακτηρίζουν μέχρι και σήμερα σε μεγάλο βαθμό την λιτή κουζίνα της Ηπείρου. Οι πιτες χωρίς φύλλο και ο τραχανάς, που ήταν τα πιο συνηθισμένα φαγητά των βοσκών, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα διατροφικών συνηθειών, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί στο πέρασμα των αιώνων.

Τα φαγητά με βάση το γάλα, το βούτυρο και το κρέας σε συνδυασμό με πολλές ποικίλες χορταρικών και άγριων μανιταριών, είναι αυτά που χαρακτηρίζουν την ηπειρωτική κουζίνα. Κατά την διάρκεια του φθινοπώρου και του χειμώνα αρκετά δημοφιλές είναι και το κυνήγι.

Τα Ιωάννινα είναι γνωστά για τα πολύ καλά γλυκά ταψιού καθώς και για νόστιμες μπουγάτσες και τυρόπιτες. Στο νησί της Παμβώτιδας τα τηγανητά βατραχοπόδαρα είναι αρκετά δημοφιλή, στα ορεινά χωριά υπάρχουν νόστιμες πέστροφες καθώς και παραδοσιακές πίτες όπως η αλευρόπιτα, ενώ στα δυτικά παράλια ψητές σαρδέλες και το πετάλι.

8. ΤΟΠΟΙ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

8.1 ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τα Ιωάννινα είναι χτισμένα σε υψόμετρο 470 μέτρων, στη δυτική όχθη της γραφικής λίμνης *Παμβώτιδας*. Είναι η πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού αλλά και ολόκληρης της περιφέρειας *Ηπείρου*. Είναι σημαντικότερο αστικό κέντρο και μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της χώρας.

Το όνομα της πόλης πιθανολογείται ότι προέρχεται από μονή του *Αγίου Ιωάννη Προδρόμου*. Ιστορικοί αναφέρουν ότι η δημιουργία της πόλης οφείλεται στον αυτοκράτορα Ιουστινιανό, ο οποίος έχτισε φρούριο κοντά στη λίμνη Παμβώτιδα. Το 1082 καταλαμβάνονται από τον Νορμανδό *Βοημόνδο*.

Το 1204 με την ίδρυση του δεσποτάτου της Ηπείρου η πόλη γνωρίζει μεγάλη οικονομική και πνευματική άνθηση. Παραχωρήθηκαν πολλά προνόμια στους κατοίκους. Ο τελευταίος δεσπότης *Κάρολος Β' Τόκκος* κάτω από την απειλή του Σινάν πασά εγκαταλείπει την πόλη το 1430. Οι κάτοικοι για να αποφύγουν την αιματοχυσία παραδίδονται και η προνομιακή μεταχείριση συνεχίστηκε και κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας με αποκορύφωση τα χρόνια του Αλή πασά.

Την εποχή του Αλή πασά η πόλη γνώρισε εκπληκτική άνθηση σε όλους τους τομείς και συγκαταλεγόταν στις *σημαντικότερες Ευρωπαϊκές πόλεις*. Πολλές σχολές λειτούργησαν κατά την περίοδο αυτή όπου δίδαξαν λόγιοι και δάσκαλοι του γένους:

Μεθόδιος Ανθρακίτης, Νεόφυτος Δούκας, Ιωάννης Βηλαράς, Αθ. Ψαλίδας, κ.α.

Η σημερινή πόλη των Ιωαννίνων είναι μια σύγχρονη πόλη με ευρωπαϊκή ταυτότητα, που σφύζει από ζωή και φημίζεται για τη διασκέδαση και τη νυχτερινή ζωή που προσφέρει. Η ιστορία η παράδοση και ο πολιτισμός υπάρχουν σε κάθε γωνιά της. Η παλιά πόλη και το κάστρο θυμίζουν άλλες εποχές, όπου κυριαρχούν μνήμες του Βυζαντινού παρελθόντος αλλά και της νεώτερης ιστορίας, αποτελούν ένα ζωντανό μουσειακό χώρο.

Η πόλη διαθέτει δύο μεγάλα *Νοσοκομεία* από τα οποία το ένα πανεπιστημιακό, *Πανεπιστήμιο* και *T.E.I.* Τα Γιάννενα διαθέτουν πλήθος νυχτερινών κέντρων, μπαρ, clubs, εστιατόρια, θέατρα, κινηματογράφους, κ.α. Επίσης για τη διαμονή του ο επισκέπτης θα βρει πολλά ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Οι επισκέπτες θα έχουν την ευκαιρία να γευτούν τα παραδοσιακά *Γιαννιώτικα γλυκίσματα* και την γευστική παραδοσιακή *κουζίνα*, όπου κυριαρχούν οι πίτες και οι άλλες παραδοσιακές νοστιμιές.

Η περιοχή φημίζεται επίσης και για τα είδη ασημουργίας και κοσμημάτων που παράγονται εδώ και αιώνες με τους ίδιους παραδοσιακούς τρόπους.

Αξίζει να επισκεφθείτε στην πόλη:

Το γραφικό κάστρο με τις δύο ακροπόλεις το οποίο κατοικείται και σήμερα

8.1.1 Το κάστρο των Ιωαννίνων

Το Κάστρο των Ιωαννίνων είναι από τα παλαιότερα κάστρα που έγιναν επί Ιουστινιανού το 528 μ.Χ. , σύγχρονο των κάστρων Διδυμοτείχου και Μονεμβασιάς. Από την αρχική αυτή Βυζαντινή οχύρωση σήμερα σώζεται ο πύργος του Δεσπότη Θωμά και μικρό τμήμα στη βορειοδυτική ακρόπολη.

Η εσωτερική πύλη της ακρόπολης

Στα ερείπια των Βυζαντινών οχυρώσεων, ο Νορμανδός Βοημούνδος Δεσποτάτου της Ηπείρου του Τάραντος το 1082 συμπληρώνει τις δύο ακροπόλεις και δημιουργεί οχυρωματική τάφρο που άρχιζε από τον Αγ. Νικόλαο Κοπάνων (η τάφρος αυτή διασώθηκε μέχρι το 1913). Ακολουθούν οχυρώσεις νέες από τους άρχοντες του και από τους μέχρι το 1430 ηγεμόνες, οπότε παραδόθηκε στους Τούρκους.

Ντάτιες εσωτερικού τείχους

Μέχρι το 1788 που ανέλαβε τη διοίκηση ο Αλή πασάς, οι Φράγκοι Δεσπότες το άφησαν ερείπιο. Ο Αλής ανακατασκευάζει τα τείχη και χτίζει δεύτερο εσωτερικό τείχος για προστασία του ανακτόρου του και του Διοικητικού Κέντρου του.

Η διάταξη των τειχών μήκους 2.000 μέτρων περιέκλειε έκταση 10 στρεμμάτων και περιελάμβανε : εξωτερικό περίβολο, τη Βορειοδυτική ακρόπολη με το Ασλάν τζαμί και την Βορειοανατολική ακρόπολη με την καστροπολιτεία.

Με το πάχος των τειχών που έφθαναν μέχρι δέκα μέτρα, τα 250 κανόνια που έβαλε, τους πολυγωνικούς πύργους που έφτιαξε και την ανανέωση της τάφρου το κατέστησε απόρθητο.

Τη γραφική λίμνη Παμβώτιδα

8.1.2. Λίμνη Παμβώτιδα των Ιωαννίνων

Το λεκανοπέδιο Ιωαννίνων στολίζεται με τη θαυμάσια λίμνη Παμβώτιδα που εκτείνεται σε επιφάνεια 23 τετραγωνικών χιλιομέτρων, 470 μ. πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Η λίμνη σχηματίστηκε το 10.000 π.Χ. Το βάθος της κυμαίνεται από 3 - 13 μέτρα και έχει περίμετρο 33 χιλιόμετρα. Το μεγαλύτερο πλάτος της είναι 5 χιλιόμετρα και το μήκος της είναι 7,5 χιλιόμετρα. Στη δυτική όχθη της εκτείνεται

Ψαρόβαρκες στο Νησί

η πόλη των Ιωαννίνων.

Είναι η πιο σημαντική λίμνη της Ηπείρου. Στους καλαμιώνες της δημιουργήθηκε εξαιρετικός υδροβιότοπος. Οι ολοφώτιστοι Λυγγιάδες αντιφεγγίζουν στα νερά της που συγκεντρώνονται από τους γύρω χείμαρρους και τις πηγές που αναβλύζουν (Ντραμπάτοβας κ.λ.π.). Τα περισσεύματα των νερών της διοχετεύονται με τον αύλακα της Λαψίστας στον ποταμό Καλαμά.

Οι ψαράδες του Νησιού ψαρεύουν με τις βάρκες τους ψάρια, χέλια και βατράχια στη λίμνη, ενώ κάθε χρόνο φιλοξενεί τα ναυταθλήματα της κωπηλασίας και του θαλασσίου σκι (βαλκανικοί κωπηλατικοί αγώνες κ.α.).

Το 1434 ο Ντουραχάν πασάς της Ρούμελης πέρασε με το στρατό του πάνω από την παγωμένη λίμνη, νομίζοντας την για ξηρά. Ο ίδιος το απέδωσε σε θαύμα και έχτισε τη χριστιανική μονή Ντουραχάνης. Στα νερά της Παμβώτιδας ο Αλή Πασάς έπνιξε την κυρά Φροσύνη και 16 άλλα κορίτσια.

Τα έτη 1888, 1928, 1958 και 1992 η λίμνη πάγωσε σε βαθμό που οι κάτοικοι του Νησιού κυκλοφορούσαν με τα πόδια ή με ποδήλατα από και προς την πόλη πάνω στην παγωμένη λίμνη!

Το νησάκι της Παμβώτιδας είναι το μόνο κατοικημένο νησί λίμνης στην Ελλάδα και επίσης το μοναδικό κατοικημένο νησί χωρίς όνομα, λέγεται Νησί ή Νήσος. Το Ιστορικό μουσείο του Αλή Πασά και τα σημαντικά μεταβυζαντινά μοναστήρια που υπάρχουν στο Νησί, όπως η Μονή Αγίου Νικολάου Φιλανθρωπινών κ.α. προσελκύουν χιλιάδες επισκέπτες κάθε χρόνο.

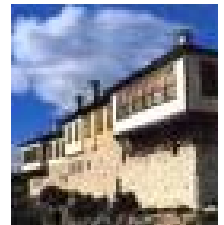
Απολαύστε την Παμβώτιδα πηγαίνοντας με τα ωραία караβάκια στο πανέμορφο νησί της ή κάνοντας το γύρο της με το αυτοκίνητο σας

- Το Ρολόι της πλατείας του 1905
- Το Λαογραφικό Μουσείο και την Πινακοθήκη της Ε.Η.Μ.
- Το Τουριστικό Περίπτερο και το θέατρο της Ε.Η.Μ.
- Το Αρχαιολογικό μουσείο
- Το Βυζαντινό μουσείο
- Το μουσείο «Όπλα του Αγώνα» του Φώτη Ραπακούση, στο Κάστρο
- Το Δημοτικό μουσείο στο Ασλάν τζαμί
- Το παλαιό φρούριο «Λιθαρίτσια»

- Τη Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη
- Το Δημαρχείο
- Το πάρκο Πυρσινέλλα, πνεύμονα ζωής και πρασίνου για την πόλη
- Τη Δημοτική πινακοθήκη
- Το Αρχοντικό Μίσιου του 1844
- Το Μητροπολιτικό ναό του Αγίου Αθανασίου
- Τους Ναούς Αγία Αικατερίνη του 1771, Αγία Μαρίνα, Αρχιμανδρειού, Αγίου Νικολάου Αγοράς που ανακαινίσθηκε το 1837, Περιβλέπτου του 1839, Αγίου Νικολάου Κοπάνων και τη νεόκτιστη εκκλησία του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου
- Το Μεντρεσέ του Βελή τζαμιού

8.1.3 Μουσείο Παύλου Βρέλλη

Το Μουσείο Ελληνικής Ιστορίας του Παύλου Βρέλλη είναι μουσείο κέρινων ομοιωμάτων. Στεγάζεται σε ένα κτίριο παραδοσιακής Ηπειρώτικης αρχιτεκτονικής και περιλαμβάνει 36 γλυπτικές συνθέσεις, με 150 συνολικά κέρινα ομοιώματα σε φυσικό μέγεθος, μέσα σε όγκο 2.500 κυβικών μέτρων. Τα ομοιώματα και οι συνθέσεις του μουσείου καλύπτουν 2.500 χρόνια ελληνικής ιστορίας. Υπάρχουν συνθέσεις με θέματα από την αρχαία Ελλάδα, το Βυζάντιο, την επανάσταση του 1821, το Μακεδονικό αγώνα, τον πόλεμο του 1940, κ.α.

8.1.4 Λαογραφικό μουσείο Λαζαρίδη

Το μουσείο Λαζαρίδη βρίσκεται στο όμορφο παραδοσιακό χωριό Κουκούλι του Ζαγορίου. Στεγάζεται στο σπίτι του δημιουργού του Κώστα Λαζαρίδη, που με μεράκι συγκέντρωσε όλη τη σπάνια χλωρίδα του Βίκου.

Πρόκειται για συλλογή από σπάνια φυτά που ευδοκιμούν στα βράχια και φαράγγια του Βίκου. Τα φυτά αυτά συγκέντρωσαν το μεγάλο ενδιαφέρον πολλών ξένων πανεπιστημίων και βοτανολόγων. Βέβαια για τα φυτά αυτά ενδιαφέρθηκαν και οι «Βικογιατροί», που τα πουλούσαν για τις φαρμακευτικές τους ιδιότητες.

Η είσοδος του μουσείου

Από τη συλλογή

8.1.5 Λαογραφικό μουσείο Ε.Η.Μ.

Το λαογραφικό μουσείο της Ε.Η.Μ. στεγάζεται σε κτίριο στην οδό Μιχαήλ Αγγέλου, στην πόλη των Ιωαννίνων. Το κτίριο αυτό, χτισμένο κατά το 1800, στέγασε μέχρι το 1976 σχολές (λειτούργησε και ως Τουρκικό διδασκαλείο). Από το δημόσιο το αγόρασε η Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών.

Το κτίριο διασκευάστηκε με στόχο να στεγασθούν τα σπάνια αντικείμενα Ηπειρώτικης λαϊκής τέχνης, όπως ενδυμασίες, κοσμήματα, εργαλεία, κ.λπ. που με μεγάλο μεράκι, υπομονή και κόπο επί δεκαετίες συγκέντρωνε ο αείμνηστος πρόεδρος της Ε.Η.Μ., δικηγόρος Κώστας Φρόντζος.

8.1.6 Ιστορικό μουσείο στο Νησί Ιωαννίνων

Εδώ στο κτίριο που σώζεται μέχρι σήμερα το μικρό μοναστήρι του Αγ. Παντελεήμονα στο νησί της Λίμνης Παμβώτιδας κατέφυγε ο Αλή πασάς με λίγους αφοσιωμένους και με την κυρά Βασιλική. Κατά την παράδοση, το κάστρο των Ιωαννίνων συνδεόταν με υπόγεια σήραγγα με το Νησί.

Εκεί εγράφη ο επίλογος της παραχώδους ζωής του όταν ένα καίκι γεμάτο με στρατιώτες του Χουρσίτ πασά ήλθαν τάχα για διαπραγματεύσεις με φιρμάνι - συγχωροχάρτι, αλλά όταν έφθασαν κάτω από το πάτωμα του οντά, πυροβόλησαν και τον σκότωσαν.

Μετά από σκληρή μάχη στις 17 Γενάρη του 1822, ακολούθησε γενική σφαγή. Το κεφάλι του Αλή στάλθηκε στο σουλτάνο. Στο σουλτάνο στάλθηκε και η κυρά – Βασιλική η οποία αργότερα αφέθηκε ελεύθερη και τελικά απεβίωσε στο Αιτωλικό Μεσολογίου.

Στο πάτωμα του μουσείου διακρίνονται οι τρύπες από τις σφαίρες που σκότωσαν τον Αλή . Ο επισκέπτης θα δει ακόμη στο μουσείο αρκετά αντικείμενα της τότε εποχής.

8.1.7 Δημοτικό μουσείο Ιωαννίνων

Βρίσκεται μέσα στο κάστρο στη Β. Δυτική ακρόπολη και στεγάζεται στο Ασλάν Τζαμί, που χτίστηκε το 1618 από τον Ασλάν πασά. Πρόκειται για τον Τουρκογιαννιώτη Ζουλφικάρ, τον περίφημο «Καλό Πασά» που το έχτισε όταν ως διοικητής των Ιωαννίνων κατέστειλε το 1611 την επανάσταση του Διονυσίου φιλοσόφου.

Τον ίδιο χρόνο (1618), πέθανε ευχαριστημένος που είδε το έργο του τελειωμένο. Πίσω από το τζαμί βρίσκεται ο τάφος του (τουρμπές) από τους ομοθρήσκους του κηρύχθηκε άγιος. Στο βόρειο τείχος σώζεται το ερειπωμένο αρχοντικό του.

Τα αντικείμενα που εκτίθενται είναι: τοπικές ενδυμασίες, υφαντά, ξυλόγλυπτα, είδη αργυροχοΐας και άλλα. Αξιόλογο έκθεμα είναι το Δαμασκηνό σπαθί του Καραϊσκάκη. Έγινε μουσείο το 1933 και ανασυγκροτήθηκε το 1957.

Σημείωση: Πριν ανεβούμε στο Μουσείο, αριστερά μας, τούρκικοι στρατώνες (Σουφαρί Σαράϊ) και δεξιά μας, ερειπωμένα λουτρά (χαμάμ) και ανακαινισμένη βιβλιοθήκη.

Στον περίβολο του μουσείου σώζονται τάφοι επιφανών Τούρκων και ο τάφος του Ασλάν πασά . Επίσης μονώροφο κτίριο που ήταν ιερατική σχολή των Τούρκων. Κανόνια και μπάλες της εποχής εκείνης είναι σωριασμένα στο έδαφος.

Αποψη του μουσείου

Το σπαθί του Καραϊσκάκη

Φιλντισένια κασέλα

8.1.8 Βυζαντινό μουσείο Ιωαννίνων

Η Ήπειρος με τα θαυμάσια μνημεία της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου, είχε απόλυτη ανάγκη να αποκτήσει το ανάλογο μουσείο για να στεγασθούν, προβληθούν και να διαφυλαχθούν τα παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά ευρήματα, εικόνες, σκεύη αργυροχοΐας , ξυλόγλυπτα, βιβλία, κεραμικά και άλλα.

Έτσι το κτίριο που κατασκευάστηκε στην εσωτερική νότια ακρόπολη του κάστρου των Ιωαννίνων το 1958 από τον αρχιτέκτονα Αλέξανδρο Μπαλτατζή, για την διαμονή των βασιλέων, μετετράπη σε μουσείο το 1995.

Δικαιώθηκαν οι Ηπειρώτες αγιογράφοι, μάστοροι, ξυλόγλυπτες και ασημουργοί που με το μεράκι τους παρουσίασαν τα έργα της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου. Πλάι από το μουσείο λειτουργεί παράρτημα με εκθέματα αργυροχοΐας και βυζαντινής τέχνης.

Σπουδαιότερα Εκθέματα:

- Τοιχογραφία από την Κόκκινη εκκλησιά που βρίσκεται στο Βουργαρέλι Άρτας.
- Πήλινες εφυσλωμένες εικόνες από τον Άγιο Βασίλειο Άρτας.
- Βημόθυρο ξυλόγλυπτο
- Παλαιότυπο βιβλίο και ευαγγέλια.
- Σταυροί ευλογίας, τοιχογραφίες και πολλά άλλα.

8.1.9 Αρχαιολογικό μουσείο Ιωαννίνων

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων είναι κτίριο του 1970 και έγινε για να στεγάσει ευρήματα από αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου. Βρίσκεται πίσω από το κεντρικό κτίριο της Εθνικής Τράπεζας στο πάρκο Λιθαρίτσια και είναι έργο του μεγάλου δημιουργού αρχιτέκτονα Άρη Κωνσταντινίδη.

Άποψη του Μουσείου

Οι αίθουσες Α,Β,Γ, περιέχουν σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα:

Παλαιολιθικών χρόνων όπως από το Ασπροχάλικο, την Καστρίτσα και το Κοκκινόπηλο. Ευρήματα από τη Δωδώνη, το νεκρομαντείο του Αχέροντα ποταμού, τη Βίτσα Ζαγορίου, το Βοτονόσι, την Καταμάχη, τη Στεφάνη, τη Δουρούτη, το Πωγώνι, το Μιχαλίτσι Πρεβέζης, και από άλλες περιοχές της Ηπείρου.

Αξιόλογη είναι και η συλλογή νομισμάτων από την Ήπειρο, διαφόρων χρονικών περιόδων.

Η Δ΄ αίθουσα είναι αφιερωμένη σε αντικείμενα Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής λαϊκής τέχνης (μικροτεχνία, αργυροχοία, όπλα κ.λ.π.). Τεμάχια και επιγραφές από αρχαιολογικούς χώρους εκτίθενται στα δυο αίθρια. Η τελευταία αίθουσα φιλοξενεί έργα ελλήνων καλλιτεχνών.

Περιοδικές εκθέσεις και οργανώσεις διαλέξεων φιλοξενούνται επίσης από το μουσείο που λειτουργεί και ως πινακοθήκη.

Από τα πιο σημαντικά εκθέματα είναι τα παρακάτω :

- Το λίθινο αμφίπλευρο (πέλεκυς) που βρέθηκε στο Κοκκινόπηλο Πρεβέζης
- Κανθαρόσχημος σκύφος από τάφο της Μερόπης Πωγωνίου(11ος - 12ος αιώνας)
- Χάλκινη ραμφόστομη πρόχους, από νεκροταφείο Βίτσας Ζαγορίου, 540 - 520 π.Χ.
- Χρυσό δακτυλίδι, επάργυρο, του 5ου π.Χ. αιώνα
- Μαρμάρινο επιτύμβιο άγαλμα του 4ου π.Χ. αιώνα
- Χάλκινο σφυρήλατο κράνος του 4ου π.Χ. αιώνα
- Χάλκινο άγαλμα αγοριού
- Πήλινη φιάλη από το Νεκρομαντείο του Αχέροντα (3ος π.Χ. αιώνας)
- Επιτύμβια στήλη ενεπίγραφη (βρέθηκε στα Πλαίσια Ιωαννίνων), αρχές του 2ου π.Χ. αιώνα
- Μαρμάρινη σαρκοφάγος (βρέθηκε στο Λαδοχώρι Θεσπρωτίας), του 2ου μ.Χ. αιώνα

8.2 ΙΕΡΕΣ ΜΟΝΕΣ

8.2.1 Μονή Βελλάς

Η Μονή Βελλάς βρίσκεται στο Καλπάκι Ιωαννίνων και ιδρύθηκε τον 11ο αιώνα. Βρίσκεται πολύ κοντά στην τοποθεσία της αρχαίας πόλης «Παλιοβελλά», που γνώρισε μεγάλη ακμή κατά τη βυζαντινή περίοδο. Ως το 1713 αποτελούσε έδρα της Επισκοπής. Διαθέτει υπέροχη θέα και σε κοντινή απόσταση βρίσκεται η πηγή Βελλάς του ποταμού Καλαμά.

Η Μονή Βελλάς είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Το 1863 έγινε Σταυροπηγιακή και το 1885 μετατράπηκε σε ενοριακή. Είχε δε μετόχι τη Μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρα στη Ρουμανία. Το 1936 ενώθηκε με τη Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως και Πωγωνιανής και σήμερα είναι ενταγμένη στη Μητρόπολη Ιωαννίνων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η μονή απετέλεσε από το 13ο αιώνα και για 400 χρόνια περίπου μεγάλο πνευματικό κέντρο, ενώ διέθετε και μεγάλη περιουσία. Ερημώθηκε το 1817, αφού οι μοναχοί αρνούμενοι να δώσουν την περιουσία τους στον Αλή πασά των Ιωαννίνων, μετέβησαν στην Κέρκυρα.

Στη Μονή Βελλάς από το 1911 ως το 1989 λειτούργησε Ιεροδιδασκαλείο, όπου σπούδαζαν όσοι ήθελαν να γίνουν δάσκαλοι ή ιερείς, με φροντίδα του τότε Μητροπολίτου Ιωαννίνων Σπ. Βλάχου. Σήμερα λειτουργεί σε άλλο κτίριο Εκκλησιαστικό λύκειο με οικοτροφείο.

Το καθολικό της μονής είναι χτισμένο σε μορφή τρίκλιτης βασιλικής και όπως μας πληροφορεί σχετική επιγραφή χτίστηκε το 1745 και οι αγιογραφίες του είναι έργα των Κωνσταντίνου, Ιωάννη και Αναστασίου.

Αξιόλογες είναι οι αγιογραφίες των Ελλήνων φιλοσόφων που απεικονίζονται εδώ. Το τέμπλο είναι ξυλόγλυπτο και επίχρυσο δεμένα με αριστουργηματική τεχνική. Η μονή πανηγυρίζει στις 8 Σεπτεμβρίου

Άποψη της Μονής

Η είσοδος της Μονής

8.2.2 Μονή Τσούκας

Η Μονή Τσούκας βρίσκεται κοντά στο χωριό Ελληνικό Ιωαννίνων. Τη μονή έκτισε ο Αυτοκράτορας Ισαάκιος Άγγελος το 1190 και είναι αφιερωμένη στη γέννηση της Θεοτόκου. Καταστράφηκε το 1736 και ανακαινίσθηκε το 1779.

Η Μονή εορτάζει στις 8 Σεπτεμβρίου. Κατά την παράδοση, βρέθηκε στο βράχο (Τσούκα) που είναι χτισμένο το μοναστήρι η εικόνα της Παναγίας. Οι κάτοικοι την έβαλαν σε εξωκλήσι που έχτισαν. Όμως η εικόνα πήγαινε στο βράχο. Αυτό θεωρήθηκε θαύμα και χτίστηκε το μοναστήρι.

Είναι περιτειχισμένο και έχει μια καμαρωτή είσοδο. Τα κελιά και το ολόκληρο το συγκρότημα των κτισμάτων είναι με πέτρα. Η εκκλησία είναι μέτρια σε μέγεθος, με τόξα και κολόνες στο νάρθηκα. Το καθολικό είναι θολωτό και τοιχογραφημένο.

Είναι το μεγαλύτερο προσκύνημα του νομού Ιωαννίνων. Γνώρισε μεγάλη ακμή την εποχή του Δεσποτάτου της Ηπείρου και έγινε κέντρο θρησκευτικό και εθνικό (το 1821 και σε όλους τους εθνικούς αγώνες, ήταν καταφύγιο των επαναστατημένων ραγιάδων).

Η είσοδος της Μονής

Θέα προς τη χαράδρα

8.2.3 Μονή Ρογκοβού

Σε μια όμορφη θέση έξω από το χωριό Τσεπέλοβο Ζαγορίου, 51 χλμ. από τα Ιωάννινα, βρίσκεται το μοναστήρι που είναι αφιερωμένο στη μνήμη του Ιωάννη του Προδρόμου. Μετά από τα κτίρια του ξενώνα και των βοηθητικών χώρων, βρίσκεται ο ναός που χτίστηκε από την Πουλχερία τον 11ο αιώνα.

Ο αρχικός ναός καταστράφηκε και πάνω στα θεμέλια του το 1749 καθώς αναγράφεται στο υπέρθυρο της εισόδου, έγινε ο σημερινός ναός (νάρθηκας, τρίκλιτο καθολικό, οκτάπλευρος τρούλος). Το επιχρυσωμένο ξυλόγλυπτο τέμπλο και οι τοιχογραφίες έγιναν το 1765 από Καπεσοβίτες τεχνίτες

Ο ναός

Ο ξενώνας της Μονής

8.2.4 Μονή Ρωμανού

Βρίσκεται στο χωριό Ρωμανό της Λάκας Σουλίου και είναι αφιερωμένη στη μεταμόρφωση του Σωτήρος. Ιδρύθηκε το 1113 από τον Ηγούμενο Ιωάσαφ και καταστράφηκε πολλές φορές με τελευταία καταστροφή το 1611. Ο Παρθένιος ο Α' από την Μουκοβίνα το ανακαίνισε το 1866 και το κατέστησε κέντρο δραστηριοτήτων όπως : συντήρηση σχολείων, συσσίτιο για φτωχούς, φιλοξενία διδασκάλων, κ.λ.π.

Ήταν γενναίος και τολμηρός και έσωσε πολλές φορές το μοναστήρι και την περιουσία από τους Τούρκους. Είναι από τις μονές της Ηπείρου και προσέφερε μεγάλες υπηρεσίες ακόμη από την εποχή των αγώνων των Σουλιωτών για την ελευθερία.

Αποψη της Μονής

Σήμερα είναι καλοδιατηρημένο. Έχει ηγουμενείο, κελιά, αποθήκες και την ωραία λιθόκτιστη εκκλησία. Υπόστεγα σκεπάζουν το νάρθηκα και το καθολικό. Το ψηλό καμπαναριό ξεχωρίζει από την εκκλησία. Το έχτισε το 1900 ο μάστορας από την Κόνιτσα Καραβέλλας.

Ο ναός

Στο νάρθηκα υπάρχει γυναικωνίτης. Το καθολικό έχει θόλους και τοιχογραφήθηκε το 1907 από τον Παρθένιο Β'. Έχει ένα από τα θαυμάσια ξυλόγλυπτα τέμπλα. Στην κατοχή ήταν κέντρο αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης.

8.2.5 Μονή Πατέρων

Η μονή Πατέρων βρίσκεται κοντά στο χωριό Λίθινο του Δήμου Ζίτσας, μέσα σε κατάφυτη περιοχή. Υπάρχει εξωτερικό τείχος και μεγαλοπρεπή ερείπια κελιών. Ο ψηλός τρούλος σε προσελκύει στο ναό που διατηρείται σώος.

Χτίστηκε το 1590 (επιγραφή στο Νότιο τοίχο). Το καθολικό και ο νάρθηκας είναι γεμάτα με τοιχογραφίες χρονολογίας 1631. Ήταν πλούσιο μοναστήρι, και είχε μετόχια στη Ρωσία και στη Ρουμανία.

Οι πολύτιμες εικόνες του καθώς και το βημόθυρο βρίσκονται για ασφάλεια στη Μητρόπολη Ιωαννίνων.

8.3 ΓΕΦΥΡΙΑ

8.3.1 Το Θεογέφυρο στον Καλαμά

Μετά τη Ζίτσα, κοντά στο χωριό Λίθινο, ο Καλαμάς έκανε το θαύμα του. Σκάλισε με τα άγρια νερά του τον μεγάλο βράχο και παρουσίασε το παράξενο δημιούργημα «Το Θεογέφυρο» που επί αιώνες διευκόλυνε το πέρασμα του ποταμού μια και αυτός με τα πολλά νερά του δεν επέτρεπε αλλού τη διάβαση. Το γεφύρι αυτό, υπήρξε πηγή έμπνευσης για τη Χρυσάνθη Ζιτσαία που το 1956 έγραψε και δημοσίευσε «Το θρύλο του Θεογέφυρου»

Το Θεογέφυρο

8.3.2 Το γεφύρι του Νούτσου ή Κόκκορη

Το γεφύρι του Νούτσου (ή Κόκκορη όπως είναι επίσης γνωστό) βρίσκεται στο κεντρικό Ζαγόρι, κοντά στο χωριό Κουκούλι, 39 χλμ. από τα Γιάννενα, στο ποτάμι του Βοϊδομάτη. Ο Νούτσος Κοντοδήμος από το Βραδέτο χρηματοδότησε την κατασκευή του γεφυριού, το οποίο πήρε το όνομα του ευεργέτη. Η επιγραφή σε μαύρη πλάκα αναγράφει χρονολογία 1750 ή 1752 (ο Λαμπρίδης αναφέρει και τον Νούτσο Καραμερσίνη ως κατασκευαστή το 1768).

Λέγεται και γεφύρι του Κόκκορη (ή Κόκκορου) γιατί, ο Κόκκορος από το Κουκούλι, που είχε μύλο εκεί, διέθεσε το 1910 χρήματα για την επισκευή του. Τελευταία, το γεφύρι επισκευάστηκε ξανά από την ένωση Ζαγορισίων.

Δίπλα στο γεφύρι βρίσκεται η σπηλιά που κρύφτηκε ο λήσταρχος Νταβέλης με δύο άλλους ληστές. Από μια πρόχειρη ξύλινη γέφυρα κοντά στο γεφύρι του Κόκκορου περνούσαν φορτωμένες με πυρομαχικά και εφόδια οι γυναίκες της Πίνδου κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Άποψη του γεφυριού

Το γεφύρι του Νούτσου - Κόκκορη

8.3.3 Το γεφύρι του Βοϊδομάτη

Το γεφύρι του Βοϊδομάτη βρίσκεται κοντά στο χωριό Κλειδωνιά της περιοχής Κόνιτσας, εκεί που ο παραπόταμος του Αώου Βοϊδομάτης βγαίνει από την άγρια κατάφυτη χαράδρα του Βίκου προς τον κάμπο της Κόνιτσας.

Από πολύ παλιά είχαν γίνει αρκετές αποτυχημένες προσπάθειες για γεφύρωση. Τελικά το 1853 χτίστηκε το ωραίο μονότοξο πέτρινο γεφύρι από τον Μίσιο.

Κάτω αριστερά από το γεφύρι υπάρχει λιθόστρωτο μονοπάτι που οδηγεί προς τη χαράδρα του Βίκου. Επίσης, μπορείτε να δείτε το γεφύρι και από το Βοϊδομάτη, κάνοντας διαδρομή με κανό.

Το γεφύρι και η χαράδρα του Βίκου

Το γεφύρι

8.3.4 Το γεφύρι της Πλάκας

Ο ορμητικός Άραχθος ποταμός, ο αρχαίος Ίναχος, ήταν το μεγάλο εμπόδιο για την μετακίνηση των κατοίκων και των μεγάλων κοπαδιών των νομάδων κτηνοτρόφων της περιοχής των Τζουμέρκων. Πολλοί άνθρωποι και ζώα χάνονταν στον ορμητικό Άραχθο, εκεί κοντά που βγαίνει από την απότομη χαράδρα του, στη θέση Πλάκα Ραφταναίων.

Προηγούμενες προσπάθειες που έγιναν για γεφύρωση απέτυχαν.

Το 1863, την ημέρα των εγκαινίων της γέφυρας, σωριάστηκε στην κοίτη του ποταμού. Αργότερα ανέλαβε ο πρωτομάστορας Κώστας Μπέκας από τα Πράμαντα να το χτίσει με δικό του σχέδιο. Με εράνους μαζεύτηκαν 187.000 γρόσια και το 1866 χτίστηκε το γεφύρι, μονότοξο, με μήκος 40 μ. και ύψος 20 μ. Είναι το μεγαλύτερο μονότοξο γεφύρι της Ηπείρου. Στις άκρες του έχει και δύο μικρότερα τόξα, ανοίγματος 6 μ. Εξαιρετικό σε τέχνη, το θαύμασαν και το θαυμάζουν όλοι.

Το γεφύρι της Πλάκας

Αποψη της γέφυρας

Δίπλα από το γεφύρι βρίσκεται το παλιό Χάνι, όπου στη διάρκεια της κατοχής υπεγράφη το «σύμφωνο της Πλάκας», μεταξύ των αντιστασιακών οργανώσεων Ε.Δ.Ε.Σ. και Ε.Λ.Α.Σ. για παύση των εχθροπραξιών μεταξύ τους.

8.3.5 Το γεφύρι της Κόνιτσας

Κοντά στην Κόνιτσα, στην έξοδο του Αώου ποταμού, βρίσκεται το μονότοξο λιθόκτιστο γεφύρι που είναι από τα μεγαλύτερα της Ελλάδος. Έχει ύψος 20 μέτρα και μήκος 40 μέτρα. Χτίστηκε το 1870 από τον πρωτομάστορα Ζιώγα Φρόντζο από την Πυρσόγιαννη και με έξοδα του τραπεζίτη Ι. Λούλη από τα Κατσανοχώρια.

Η κατασκευή του τελείωσε το 1871 και στοίχισε 120.000 γρόσια Τούρκικα. Προηγούμενες ξύλινες κατασκευές του 1823 και μετέπειτα, τις πήρε το ποτάμι. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο αρχιμάστορας Ζιώγας Φρόντζος ήταν ένας αγράμματος λαϊκός τεχνίτης.

Το γεφύρι αυτό πράγματι είναι ένα χάρμα τέχνης και ομορφιάς, τέλειο στη γραμμή του, αντάξιο της μαστορικής παράδοσης της εποχής του. Το γεφύρι επισκευάστηκε το 1913 γιατί το κανονιοβόλησε ο Τζαβήτ πασάς που οπισθοχωρούσε.

Το καμπανάκι που κρέμονταν κάτω από την καμάρα για να ειδοποιεί τους περαστικούς όταν φυσούσε δυνατός αέρας (έδινε σήμα κινδύνου), είχε χαθεί παλαιά και αντικαταστάθηκε το 1975. Κάτω δεξιά από το γεφύρι, ένα ωραίο μονοπάτι οδηγεί προς τη μονή Στομίου.

Το γεφύρι στον Αώο ποταμό

Άποψη γεφυριού

8.4 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

8.4.1 Μουσείο λαϊκής τέχνης Μετσόβου

Το μουσείο στεγάζεται στο μεγάλοπρεπο ανοικοδομημένο αρχοντικό του Γ. Αβέρωφ - Τοσίτσα. Έχει πλούσια συλλογή από υφαντά, αργαλειούς, τοπικές ενδυμασίες, παλαιές εικόνες, όπλα, αγροτικά σκεύη και πολλά άλλα που απεικονίζουν τη ζωή του Μετσόβου του προηγούμενου αιώνα, που με ιερή ευλάβεια διατηρείται και σήμερα.

8.4.2 Δημαρχείο Ιωαννίνων

Στη θέση του σημερινού Δημαρχείου Ιωαννίνων, υπήρχε το τούρκικο διοικητήριο Ιωαννίνων που πυρπολήθηκε το 1928 και το 1930. Η Εθνική Τράπεζα έκτισε το σημερινό κτίριο το 1936 σε ρυθμό «μεταβυζαντινό» με σχέδια του αρχιτέκτονα Ζουμπουλίδη. Χρησιμοποιήθηκε μέχρι το 1950 ως υποκατάστημα της Εθνικής Τραπέζης.

Το 1960 η τράπεζα αποχωρεί και στον πρώτο όροφο φιλοξενούνται οι βασιλείς όταν έρχονται στα Γιάννενα, ενώ στο ισόγειο στεγάστηκε η Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη.

Τώρα το ισόγειο χρησιμοποιείται για εκθέσεις και εκδηλώσεις και ο πρώτος όροφος στεγάζει το Δημαρχείο Ιωαννίνων.

Το Δημαρχείο Ιωαννίνων

8.4.3 Ζωσιμαία βιβλιοθήκη Ιωαννίνων

Η Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη Ιωαννίνων στεγάζεται κοντά στην Πλατεία Δημοκρατίας στο κτίριο των παλαιών λουτρών. Έχει μεγάλη συλλογή τοπικών εκδόσεων, παλαιά χειρόγραφα, βιβλία του Αλεξάνδρου Πάλλη, καθώς και κληροδοτήματα του βυζαντινολόγου Σπύρου Λάμπρου.

Στο χώρο της γίνονται και εκθέσεις. Λειτουργεί με αναγνωστήριο και ως δανειστική βιβλιοθήκη. Έχει επίσης τμήμα με μεγάλο αριθμό παλαιών εντύπων και χειρογράφων που είναι ιδιοκτησία της Ε.Η.Μ.

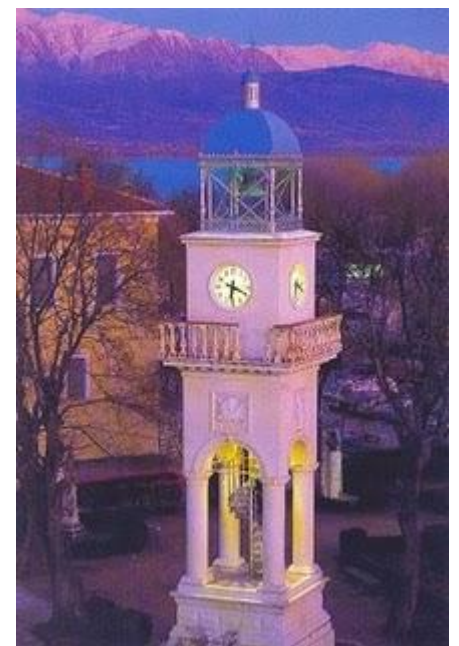
Η Ζωσιμαία βιβλιοθήκη

8.4.4 Το ρολόι της Πλατείας του 1905

οι δείκτες του κινούνται ασταμάτητα και οι ώρες κυλούν. Αργά για ορισμένους, γρήγορα για κάποιους άλλους. Η βενετσιάνικη καμπάνα και τα οθωμανικά σύμβολα στις τέσσερις εντοιχισμένες πλάκες του μαρτυρούν πως πρόκειται για ιστορικό και πολιτιστικό διατηρητέο μνημείο. Εκεί Έλληνες πατριώτες κρεμάστηκαν στις 15 Φεβρουαρίου του 1913 και εκεί υψώθηκε η γαλανόλευκη από μέλη της ΕΠΟΝ στις 21 Φεβρουαρίου του 1944. Ο λόγος για το περίφημο Ρολόι στην κεντρική πλατεία των Ιωαννίνων, ένα από τα σημαντικότερα αξιοθέατα και σύμβολα της πόλης, άρρηκτα συνδεδεμένο με τη νεότερη ιστορία της.

Ο νεοκλασικός πυργίσκος, χτισμένος σε κομβικό σημείο στην καρδιά των Ιωαννίνων, αποτελεί σημείο συνάντησης κατοίκων κι επισκεπτών τα τελευταία 100 χρόνια, αλλά και

αφετηρία για μια πρώτη γνωριμία με την πόλη. Τα Ιωβηλαία του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ στάθηκαν αφορμή για την πρωτίστως χρηστική και ακολούθως διακοσμητική

κατασκευή, η οποία ανεγέρθηκε το 1905 στη συμβολή της κεντρικής πλατείας με την οδό Αβέρωφ κατά παραγγελία του γενικού διοικητή Ηπείρου και Αλβανίας Οσμάν πασά του Κούρδου.

Η τελειότητα σημαντικών δημόσιων και ιδιωτικών γιαννιώτικων κτηρίων όπως το Καπλάνειο Μέγαρο, η παλιά Ζωσιμαία Σχολή και η Παπαζόγλειος Υφαντική Σχολή ήταν ενδεικτική του ταλέντου του Περικλή Μελίρρτου, στον οποίο και ανατέθηκε η κατασκευή του Ρολογιού. Στον διάτρητο πυργίσκο συναντούνται νεοκλασικά και ανατολίτικα στοιχεία, ενώ μικρές κολόνες από χυτό σίδηρο με πολυγωνικά κιονόκρανα στηρίζουν το θόλο του. Στη βενετσιάνικη καμπάνα, στις κρήνες και στα οθωμανικά σύμβολα των εντοιχισμένων πλακών που περιβάλλουν τον πύργο και από τις 4 πλευρές διαφαίνεται και το πολυπολιτισμικό στοιχείο. Ωστόσο, το σήμα κατατεθέν του τόπου του Αλή Πασά και της κυρα-Φροσύνης έμελλε να υποστεί σοβαρές ζημιές από λάθος κατά τη διάρκεια παρέλασης του πυροβολικού το 1918, γεγονός που οδήγησε στην αποξήλωση και αναστήλωσή του στη σημερινή του θέση, το 1925. Το Ρολόι στην ίδια θέση, αναστηλωμένο εκ νέου από την 6η Εφορεία Νεότερων Μνημείων, συνεχίζει το έργο που του ανατέθηκε: να μην αφήνει λεπτό να περάσει, χωρίς να θυμίζει το ιστορικό φορτίο που κουβαλά.

8.4.5 Φρούριο Λιθαρίσια

Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης των Ιωαννίνων κοντά στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων. Χτίστηκε το 1805 από τον Αλή πασά, ο οποίος μετέφερε την έδρα του κράτους του και τα ανάκτορά του εδώ. Ο χώρος ήταν μεγαλύτερος τότε και χτίστηκαν και άλλα δύο ανάκτορα των παιδιών του, Μουχτάρ και Βελή (στη σημερινή θέση της 8ης Μεραρχίας και του Αρχαιολογικού Μουσείου).

Άποψη του κάστρου

Τα τρία ανάκτορα περιέγραψαν οι Άγγλοι περιηγητές της εποχής, Λήκ (Leak) και Χόλαντ (Holland). Τα ανάκτορα καταστράφηκαν το 1820 κατά την πολιορκία του Αλή πασά από τον Χουρσίτ.

Σήμερα σώζονται τα τείχη του φρουριου και τα υπόγειά του. Ο ιδρυτής της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών Κ. Φρόντζος προέβη σε αναστήλωση του συγκροτήματος που λειτουργεί σήμερα σαν κέντρο αναψυχής. Από το παλαιό κτίριο σήμερα σώζεται μόνο η βάση του και μέρος από τα τείχη

8.5 ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

8.5.1 Διαδρομές στην περιοχή Μετσόβου

Εκδρομή στην τεχνητή λίμνη πηγών Αώου: Η τεχνητή λίμνη του Αώου δημιουργήθηκε με την κατασκευή του υδροηλεκτρικού φράγματος της ΔΕΗ το 1987. Βρίσκεται πολύ κοντά στο Μέτσοβο στο οροπέδιο της Πολιτσάς, στους πρόποδες του Μαυροβουνίου σε υψόμετρο 1350 μ. Μπορείτε να κάνετε το γύρω της λίμνης με το αυτοκίνητο ή με ποδήλατο βουνού (30 χλμ. συνολικά), να ψαρέψετε ή να δείτε την πλούσια χλωρίδα και πανίδα της λίμνης καθώς έχει εξελιχθεί σε σημαντικό οικοσύστημα.

Άλλες δραστηριότητες:

- Σκι στα χιονοδρομικά κέντρα της περιοχής «Καρακόλι» και «Προφήτης Ηλίας»
- Ιππασία και βόλτα με τα άλογα στο οροπέδιο Πολιτσές, σε ένα τοπίο ασύλληπτης φυσικής ομορφιάς
- Πεζοπορία στα μονοπάτια προς τον εθνικό δρυμό Βάλια Κάλντα ή προς το ορειβατικό καταφύγιο του Μαυροβουνίου
- Ορεινές διαδρομές με αυτοκίνητο 4X4 ή μοτοσυκλέτα.

8.5.2 Διαδρομές στην περιοχή Κόνιτσας

Ορειβατικές διαδρομές στην περιοχή Κόνιτσας Κυρίως ορεινή περιοχή, η περιοχή της Κόνιτσας, προσφέρεται για ορειβατικές διαδρομές. Σας προτείνουμε τις εξής:

- Παλιοσέλι - Ορειβατικό καταφύγιο Σμόλικα - Δρακόλιμνη Σμόλικα
- Αγ. Παρασκευή - Δρακόλιμνη Σμόλικα
- Δίστρατο - Σαμαρίνα

Ορειβασία στο όρος Σμόλικας Με υψόμετρο 2.637 μ. το βουνό Σμόλικας είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά βουνά της βόρειας Πίνδου και το δεύτερο ψηλότερο βουνό της Ελλάδας μετά τον Όλυμπο. Με αφετηρία είτε τους Πάδες, είτε την Αγία Παρασκευή, η διαδρομή είναι μαγευτική. Περνώντας μέσα από όμορφα δάση από πεύκα και ρόμπολα, θα φτάσετε μετά από 5 ώρες πορείας περίπου, στη φημισμένη «Δρακόλιμνη» του Σμόλικα που βρίσκεται σε υψόμετρο 2.150 μέτρων.

Διαδρομή στο φαράγγι του ποταμού Αώου Με αφετηρία την ιστορική πέτρινη γέφυρα του Αώου, θαύμα αρχιτεκτονικής μαστόρων από την Πυρσόγιαννη (1870), ξεκινά σηματοδοτημένο μονοπάτι κατά μήκος του Αώου με κατεύθυνση τη χαράδρα. Το φαράγγι ανοίγεται ανάμεσα σε απόκρημνες πλαγιές, όμως υπάρχουν και σημεία όπου οι επισκέπτες μπορούν να απολαύσουν ένα δροσερό μπάνιο. Το εξαιρετικό οικοσύστημα του ποταμού προσφέρει καταφύγιο σε πολλά είδη ζώων και πτηνών,

Από το φαράγγι του Αώου

Από τη διαδρομή στο φαράγγι του Αώου

όπως το λύκο, το αγριογούρουνο, το ζαρκάδι, τη βίδα, το δρυκολάπτη, την τσίχλα, το σκίουρο, το σταυραετό και πολλά άλλα.

Στη διαδρομή ο επισκέπτης θα συναντήσει και τον πανέμορφο καταρράκτη του Γράβου, που βρίσκεται κοντά στη Μονή Στομίου (1774). Από το μοναστήρι η θέα προς τη χαράδρα του Αώου είναι πραγματικά εκπληκτική. Το μονοπάτι για όποιον θέλει να συνεχίσει τη διαδρομή ανηφορίζει προς το «Πέρασμα Καρτερού», φτάνει στο υπέροχο οροπέδιο και κατόπιν κατεβαίνει προς το Σκαμνέλι Ζαγορίου (διάρκεια περίπου 3 ώρες ακόμη). Επίσης από τη θέση «Δέση», μισή ώρα μετά τη μονή όποιος επιθυμεί μπορεί να συνεχίσει τη διαδρομή προς Δρακόλιμνη

8.5.3 Διαδρομές στη λίμνη Παμβώτιδα

Η πολυτραγουδισμένη λίμνη των Ιωαννίνων, η λίμνη Παμβώτιδα, μαγεύει τον ταξιδιώτη με την ομορφιά της. Μπορείτε να την απολαύσετε είτε κάνοντας έναν περίπατο στον μώλο, γύρω από την ανατολική πλευρά του κάστρου, και την παραλίμνια ζώνη της πόλης. Στην περιοχή αυτή της πόλης υπάρχουν και αρκετά κέντρα διασκέδασης, μπαρ και καφετέριες για να απολαύσετε τον καφέ ή το ποτό σας.

Απαραίτητη είναι και μια επίσκεψη στο νησί της λίμνης Παμβώτιδας (το μοναδικό κατοικημένο νησί λίμνης στην Ευρώπη). Καραβάκια εκτελούν δρομολόγια από και προς το Νησί.

Άλλη μια ωραία διαδρομή που μπορεί να απολαύσει ο επισκέπτης, είναι ο γύρος της λίμνης με αυτοκίνητο. Η διαδρομή αυτή είναι ένας πολύ καλός τρόπος να δείτε όλη τη λίμνη, αλλά και να επισκεφτείτε τα χωριά γύρω από τη λίμνη και άλλα ενδιαφέροντα αξιοθέατα, όπως το Σπήλαιο της Καστρίτσας και το Μοναστήρι Ντουραχάν στην Ντραμπάτοβα. Στην περιοχή Ντραμπάτοβα επίσης θα βρείτε πολλά εστιατόρια και ταβέρνες όπου θα έχετε την ευκαιρία να απολαύσετε πιάτα της τοπικής και της ελληνικής κουζίνας.

Η προβλήτα από όπου αναχωρούν τα καραβάκια για το νησί

8.5.4 Διαδρομές και δραστηριότητες στα Κατσανοχώρια - Τζουμέρκα

Τα Τζουμέρκα προσφέρουν μοναδικές ορειβατικές και πεζοπορικές διαδρομές, αλλά και ιδανικές συνθήκες για πλήθος άλλων δραστηριοτήτων.

Εμείς σας προτείνουμε τις παρακάτω διαδρομές και δραστηριότητες:

- Ορειβατική διαδρομή Ματσούκι - Βύλιζα - Καλαρρύτες (2 ώρες)
- Ορειβατική διαδρομή Ματσούκι - κορυφή Στρογγούλα (2429 μ.) - ορειβατικό καταφύγιο στη θέση Ίσιωμα (4 ώρες, δύσκολη)
- Ορειβασία στην κορυφή Κακαρδίτσα
- Ορειβατικό μονοπάτι T2: ελατοδάσος Μαρκόπουλου – Ραφταναιοί – Μονή Παναγίας Μουχουσιώτισσας
- Ορειβατικό μονοπάτι T1: Χριστοί – Μονή Κηπίνας – Καλαρρύτες ή Συρράκο
- Πεζοπορική διαδρομή στην χαράδρα του Αράχθου Χρούσια (παλιοί μύλοι)
- Πεζοπορική διαδρομή: Πράμαντα - Στρογγούλα - Μονή Αγίας Παρασκευής - Σπήλαιο Πραμάντων (2 ώρες)
- Ιππασία στην φάρμα Ιπποστρούθ [www.ipprostrouth.com]
- Ράφτινγκ - καγιάκ στον ποταμό Καλαρρύτικο (γέφυρα Γκόγκου - Γέφυρα Πολιτσάς)
- Ράφτινγκ - καγιάκ στον ποταμό Άραχθο (γέφυρα Πλάκας – φαράγγι)

Άποψη περιοχής Ματσουκίου

Η κορυφή Στρογγούλα

Γεφύρι Πολιτσάς στο Τσίμποβο

8.6 ΦΥΣΙΚΑ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

8.6.1 ΤΟ ΖΑΓΟΡΙ

Το Ζαγόρι είναι μια ορεινή περιοχή στην καρδιά της Ηπείρου. Η ονομασία Ζαγόρι έχει σλαβική προέλευση από τις λέξεις «ζα», που σημαίνει πίσω, και «γκόρι», που σημαίνει βουνό. Ζαγόρι λοιπόν σημαίνει «ο τόπος πίσω από το βουνό», και συγκεκριμένα πίσω από το βουνό Μιτσικέλι των Ιωαννίνων που αποτελεί και το φυσικό όριο του Ζαγορίου προς το νότο. Η περιοχή καλύπτει συνολική έκταση 1.053 τ.χλμ. και αποτελείται από 47 παραδοσιακά χωριά. Το υψόμετρο της περιοχής κυμαίνεται από 500 ως 2.500 μ που είναι και η ψηλότερη κορυφή της οροσειράς Τύμφη, η Γκαμήλα.

Χλωρίδα - Πανίδα

Η οροσειρά της Τύμφης καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του Ζαγορίου. Βαθείς *χαράδρες, φαράγγια, ορθοπλαγιές, χείμαρροι, ποτάμια, αλπικές λίμνες, δάση, αλπικά λιβάδια* εναλλάσσονται σε ένα τοπίο άγριας και παρθένας ομορφιάς, που οι άνθρωποι του Ζαγορίου σεβάστηκαν και φρόντισαν να προστατεύσουν στα χρόνια που πέρασαν. Σήμερα, ο Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αώου προστατεύει τις περιοχές αυτές από την ανθρώπινη παρέμβαση.

Στον Δρυμό ενδημούν πέντε είδη φυτών μοναδικά στον κόσμο. Ο ερασιτέχνης φυσιολόγος *Κώστας Λαζαρίδης* (1904-1987), συνέλεξε 1240 διαφορετικά είδη φυτών που αντιπροσωπεύουν 96 από τις 149 οικογένειες φυτών σε όλο τον κόσμο. Στο Πνευματικό Κέντρο «Κ. Λαζαρίδης» στο Κουκούλι, στην αίθουσα του μουσείου φυσικής ιστορίας, μπορείτε να θαυμάσετε την *εξαιρετική* συλλογή του.

Η πραγματικά πλούσια πανίδα του Ζαγορίου περιλαμβάνει 10 είδη αμφιβίων (μεταξύ των οποίων και ο *σπανιότατος αλπικός τρίτωνας* στη Δρακόλιμνη), 21 είδη ερπετών, 130 είδη πουλιών (μερικά *απειλούμενα*, όπως ο μαυροπελαργός, ο χρυσαετός, η χιονότσιχλα κ.α.) και 24 είδη θηλαστικών, όπως η αρκούδα, το αγριογούρουνο, το ζαρκάδι, το αγριόγιδο, ο λύκος κ.ά..

Μονοπάτια - γεφύρια

Η μορφολογία του εδάφους, οι κλιματολογικές συνθήκες, τα πολλά τρεχούμενα νερά αλλά και η ύπαρξη πολυάριθμων οικισμών, γέννησε της ανάγκη σύνδεσης των χωριών μεταξύ τους. Έτσι δημιουργήθηκε ένα σύστημα επικοινωνίας που περιλάμβανε *λιθόστρωτα μονοπάτια, «σκάλες» και πέτρινα γεφύρια*.

Τα περισσότερα *μονοπάτια*, τουλάχιστον 36, διατηρούνται σε καλή κατάσταση και είναι και σήμερα προσβάσιμα καθώς το 1996 σηματοδοτήθηκαν όλα φέροντας το γράμμα Ζ και αριθμήθηκαν με αύξοντα αριθμό. Οι «σκάλες» (περίφημη είναι η σκάλα του Βραδέτου) ήταν στην ουσία μονοπάτια με αναβαθμούς που περνούσαν από δύσβατα σημεία και πλαγιές.

Περίπου 60 είναι τα γεφύρια στο Ζαγόρι, όλα κατασκευασμένα τον 18ο και 19ο αιώνα, την περίοδο δηλαδή της ακμής του Ζαγορίου. Τα περισσότερα γεφύρια κατασκευάστηκαν με δωρεές πλουσίων Ζαγορισίων και γι' αυτό φέρουν και το όνομα τους (γεφύρι του *Μίσιου*, του *Πλακίδα*, του *Κοντοδήμου*, κ.λ.π.). Πολλά γεφύρια διατηρούνται σε άριστη κατάσταση και είναι επισκέψιμα. Το μεγαλύτερο είναι το τρίτοξο γεφύρι του *Πλακίδα* ή «*Καλογερικό*», όπως είναι ευρύτερα γνωστό, κοντά στο χωριό Κουκούλι.

8.6.2 Χαράδρα Βίκου

Το φαράγγι του Βίκου είναι από τα σημαντικότερα αξιοθέατα του Ζαγορίου και του νομού Ιωαννίνων γενικότερα. Θεωρείται ένα από τα καλύτερα φαράγγια στον κόσμο και οπωσδήποτε από τα καλύτερα της Ευρώπης.

Γεωγραφικά το φαράγγι του Βίκου βρίσκεται στην περιοχή του Ζαγορίου και εκτείνεται ανάμεσα στα χωριά Τσεπέλοβο και Κλειδωνιά, από το κεντρικό Ζαγόρι μέχρι λίγο πριν την Κόνιτσα. Επίσης, κοντά στο φαράγγι βρίσκονται τα χωριά: Καπέσοβο, Κουκούλι, Κήποι, Βραδέτο, Μονοδένδρι, Αρίστη, κ.α.

Η χαράδρα του Βίκου έχει συνολικό μήκος 12 χιλιόμετρα και μέσα της ρέει ο ποταμός Βοϊδομάτης. Το μέγιστο ύψος της χαράδρας είναι 1100 μέτρα, ενώ το μέσο άνοιγμα της είναι περί τα 200 μέτρα. Στο στενότερο σημείο του το φαράγγι έχει πλάτος (άνοιγμα) μόλις 2 μέτρα.

Στο μέσο περίπου του φαραγγιού ενώνεται με άλλη μεγάλη χαράδρα της περιοχής, το Μέγα Λάκο, η οποία ξεκινά από την οροσειρά της Τύμφης και καταλήγει στη χαράδρα του Βίκου.

Η περιοχή έχει να επιδείξει πολύ σημαντική χλωρίδα και πανίδα. Η χλωρίδα της περιοχής περιλαμβάνει σπάνια βότανα, αρκετά από αυτά με φαρμακευτικές ιδιότητες. Στην περιοχή επίσης ενδημούν 5 είδη φυτών τα οποία δεν απαντώνται πουθενά αλλού στον κόσμο.

Η πανίδα περιλαμβάνει πολλά σπάνια είδη (π.χ. νεροκότσυφας, χιονότσιχλα, μαυροτσικλητάρα, χρυσαετός, σταυραετός, κ.α.). Επίσης, η περιοχή αποτελεί καταφύγιο για είδη όπως το αγριογούρουνο, το αγριόγιδο, το ζαρκάδι, τον αγριόγατο, την αρκούδα, κ.α. Για το λόγο αυτό, από το 1973 έχει χαρακτηριστεί Εθνικός Δρυμός και προστατεύεται. Η περιοχή της χαράδρας, αποτελεί τον πυρήνα του Εθνικού Δρυμού Βίκου Αώου.

Μπορείτε να απολαύσετε τη θέα του φαραγγιού από τα χωριά Μονοδένδρι (στη θέση Οξιά), κοντά στο Βραδέτο (στη θέση Μπελόη) και από το χωριό Βίκος. Η θέα του φαραγγιού από τα σημεία αυτά είναι κυριολεκτικά μαγευτική και κάνει τον επισκέπτη να θαυμάζει το μεγαλείο της αγριας Ηπειρωτικής φύσης.

Ο επισκέπτης μπορεί επίσης να κατεβεί στη χαράδρα, από πολλά χωριά του Ζαγορίου και να απολαύσει τη διαδρομή στα σηματοδοτημένα μονοπάτια που διασχίζουν την περιοχή. Η διάσχιση ολόκληρου του φαραγγιού διαρκεί περίπου 6 ώρες και προσφέρει στον επισκέπτη τη δυνατότητα να γνωρίσει με τον καλύτερο τρόπο τη χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής

Η χαράδρα του Βίκου από τη θέση Μπελόη

Το γεφύρι του Κόρκκορη στο φαράγγι του Βίκου

8.6.3 Σπήλαιο Περάματος Ιωαννίνων

Από τα σπήλαια της Ηπείρου το πλέον σημαντικό είναι στο εσωτερικό λόφου στο Πέραμα. Βρίσκεται 4 χλμ. από τα Γιάννενα, στο δρόμο προς το Μέτσοβο. Το σπήλαιο επισημάνθηκε στις αρχές του αιώνα και η αρχική σπηλιά χρησιμοποιήθηκε το 1940 σαν καταφύγιο κατά τους βομβαρδισμούς.

Ο καθηγητής Κ. Κασβίκης το έτος 1952 έκανε την πρώτη εξερεύνηση προς το εσωτερικό του και το 1954 το ζεύγος των σπηλαιολόγων Ιωάννη και Άνας Πετροχείλου εξερεύνησαν συστηματικά το χώρο του.

Οι αίθουσες σε διαδρομή 850 μέτρων, είναι γεμάτες από σταλακτίτες και σταλαγμίτες σε παράξενες μορφές, χρώματα, φωτεινότητα των κρυστάλλων κ.λ.π. Διάκοσμος φανταστικός που αναδεικνύει το σπήλαιο σε ένα από τα καλύτερα της χώρας.

Είσοδος σπηλαίου

8.6.4 Σπήλαιο Ανεμότρυπας

Το Σπήλαιο της Ανεμότρυπας βρίσκεται κοντά στο χωριό Πράμαντα στο νοτιοανατολικό τμήμα του νομού Ιωαννίνων, σε υψόμετρο 900 μ. Το 1960 ερευνήθηκε από την σπηλαιολόγο Άννα Πετροχείλου και σήμερα 270 μ. από τα 350 μ. συνολικά του μήκους του είναι επισκέψιμα.

Το σπήλαιο έχει τρία επίπεδα:

το υψηλότερο δεν είναι επισκέψιμο καθώς είχε καταρρεύσει παλαιότερα, το μεσαίο είναι η διαμορφωμένη τουριστική διαδρομή και το χαμηλότερο είναι η κοίτη υπόγειου ποταμού που διαρρέει το σπήλαιο. Το σπήλαιο είναι χωρισμένο σε «θαλάμους» που συνδέονται με διαδρόμους, άλλοτε ανηφορικούς και άλλοτε κατηφορικούς.

Εντυπωσιακοί σταλακτίτες και σταλαγμίτες, καταρράκτες, λιμνούλες, υπόγειος ποταμός και πανέμορφοι χρωματισμοί συνθέτουν ένα μαγευτικό χώρο που πραγματικά αξίζει κανείς να επισκεφθεί. Το Σπήλαιο της Ανεμότρυπας απέχει 60χλμ. από τα Ιωάννινα και 65 από την πόλη της Άρτας.

Στο χώρο του σπηλαίου λειτουργεί αναψυκτήριο - εστιατόριο στο οποίο διατίθενται και τα εισιτήρια για την είσοδο στο σπήλαιο.

8.6.5 Κοιλιάδα του ποταμού Γορμού

Ο ποταμός Γορμός διαρρέει την περιοχή του ανατολικού Πωγωνίου. Έχει χαρακτηριστεί ως «περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» και προστατεύεται από το δίκτυο «Natura 2000». Στην περιοχή υπάρχουν όμορφα δάση που μπορεί κανείς εύκολα να προσπελάσει.

Η κοιλάδα του Γορμού παρουσιάζει επίσης και αρχαιολογικό ενδιαφέρον, καθώς στην περιοχή έχουν εντοπιστεί πολλές αρχαιολογικές θέσεις. Ολόκληρη η κοιλάδα έχει χαρακτηριστεί από το Υπουργείο Πολιτισμού ως αρχαιολογικός χώρος και γίνονται προσπάθειες για την ανάδειξη της.

Στη θέση Ανεμόμυλος κοντά στο χωριό Μερόπη, στο νοτιοδυτικό τμήμα της κοιλάδας, βρέθηκε σημαντικός οικισμός και ταφικοί τύμβοι που χρονολογούνται από τον 11ο π.Χ αι.. ως και τον 4ο π.Χ. αι. Στο χώρο βρέθηκαν σημαντικά ευρήματα που εκτίθενται στο Αρχαιολογικό μουσείο Ιωαννίνων. Στον Παλαιόπυργο, στην θέση Γκλάβα στην Κάτω Μερόπη, στο Βασιλικό και στο Ωραιόκαστρο έχουν επίσης εντοπιστεί αρχαιολογικές θέσεις

Από την κοιλάδα του Γόρμου

Από τον ποταμό Γορμό

ΠΗΓΗ www.touristorama.com

9. ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

"Θεσπρωτών και Μολοσσών μετά τον κατακλυσμόν ιστορούσι Φαέθοντα βασιλεύσαι πρώτον ένα των μετά Πελασγού παραγενομένων εις την Ήπειρον ένιοι δε Δευκαλίωνα και Πύρραν"

[Πλουτάρχου Πυρρός παραγρ. 1]

Η εμφάνιση του ανθρώπου στην Θεσπρωτία ανάγεται στην Παλαιολιθική Περίοδο. Οι πρόσφατες έρευνες στο Ελευθεροχώρι επιβεβαιώνουν την άποψη για αξιόλογη παρουσία του προϊστορικού ανθρώπου στο θεσπρωτικό χώρο κατά τη Μέση ($\pm 250.000 - 35.000$ Π.Χ.) και Νεώτερη ($\pm 35.000 - 9.000$ Π.Χ.) Παλαιολιθική Περίοδο. Κατά Νεολιθική Περίοδο ($\pm 9.000 - 2.800$ Π.Χ.) ανθρώπινη εγκατάσταση έχει διαπιστωθεί στις σπηλιές της Ψάκας και της Σίδερης, καθώς και σε διάφορες περιοχές της κοιλάδας του Κωκυτού.

Σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς οι Θεσπρωτοί είναι απόγονοι των Πελασγών ή του Δευκαλίωνα και της Πύρρας απ'τους οποίους γεννήθηκε ο Έλλην ο γενάρχης των Ελλήνων. Από τη Θεσπρωτία οι Έλληνες μετοίκησαν στη Θεσσαλία, στη Φθία και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Στα κείμενα των αρχαίων συγγραφέων η ιστορική αλήθεια καλύπτεται από τον μύθο, ωστόσο ίσως είναι αλήθεια ότι η Θεσπρωτία είναι η κοιτίδα του Ελληνισμού. Άλλωστε μία από τις σπουδαιότερες προϊστορικές πολιτείες της ήταν η Έλλα

Αρχαιολογικά επιβεβαιωμένη είναι η αραϊή μεν αλλά συνεχής παρουσία προελληνικών φύλων την πρώτημη εποχή του Χαλκού (3η π.χ. χιλιετία). Το 2.000 Π.Χ. περίπου τοποθετείται η ειρηνική εγκατάσταση των πρώτων ελληνόφωνων φύλων, των Ελλήνων Θεσπρωτών, στη Θεσπρωτία και εν γένει σε ολόκληρη την Ήπειρο. Κατά τη διάρκεια του 14ου & 13ου π.χ. αι. Μυκηναϊοί άποικοι από τη Δυτική Πελοπόννησο φτάνουν μέχρι τους νοτιότερους όρμους της Θεσπρωτίας, ιδρύοντας οχυρωμένες εγκαταστάσεις: την Εφύρα στις εκβολές του Αχέροντα και την προϊστορική Τορύνη στον όρμο του Λύχνου.

Κατά τη διάρκεια της μετακίνησης των βορειοδυτικών ελληνικών φύλων, περισσότερο γνωστής ως "Κάθοδος των Δωριέων" (1.100 Π.χ.), εγχώρια θεσπρωτικά φύλα μετανάστευσαν προς τη Θεσσαλία και τη νότια Ελλάδα. Την ίδια περίοδο οι Μολοσσοί εγκαθίστανται ανατολικά της Δωδώνης, περιορίζοντας τους Θεσπρωτούς δυτικά της πεδιάδας των Ιωαννίνων. Οι ευλίμενες ακτές της Θεσπρωτίας και η πρόσφορη θέση της ως προς την Ιταλία μετά από τους Μυκηναϊούς κίνησαν και το ενδιαφέρον των νοτίων Ελλήνων των ιστορικών χρόνων. Ο αποικισμός των Ηλείων τον 8ο και των Κορινθίων και Κερκυραίων τον 7ο και 6ο Π.Χ. αι., από τον Αμβρακικό μέχρι την Επίδαμνο, επέφερε την επανασύνδεση των σχέσεων της Ηπείρου με τη νότια Ελλάδα.

Στις αρχές του 4ου Π.Χ. αι οι Μολοσσοί προσάρτησαν τη Δωδώνη, την Κασσωπαία και γενικά την ανατολική Θεσπρωτία, περιορίζοντας την εδαφική επικράτεια των Θεσπρωτών, οι οποίοι, αν και επεκτάθηκαν στη Νότια Κεστρίνη, δεν ήταν σε θέση να συναγωνιστούν τους Μολοσσούς και υποχρεώθηκαν να προσχωρήσουν στο Κοινό των Μολοσσών ή στη Συμμαχία των Ηπειρωτών, που συστήνεται το 333/323 Π.Χ. από τους Μολοσσούς και τους Θεσπρωτούς.

Το β' μισό του 4ου αιώνα αποτελεί ένα σημαντικό σταθμό στην ιστορία της Θεσπρωτίας: οι μικρές ατείχιστες κώμες συνοικίζονται, τειχίζονται και συγκροτούν πόλεις με πλήρη οικιστική οργάνωση. Η ανάπτυξη αυτή των αστικών κέντρων, τη δημιουργία των οποίων επέβαλαν λόγοι οικονομικοί, διοικητικοί ή αμυντικοί, θεωρείται μία από τις σημαντικότερες διαδικασίες της Θεσπρωτίας και της Ηπείρου γενικότερα μεταξύ του 4ου π.Χ. αι. και της ρωμαϊκής κατάκτησης.

Την ήττα του Περσέα, του τελευταίου Μακεδόνα βασιλιά, ακολούθησε, βάσει των εντολών της Συγκλήτου (Livius, Πολύβιος), η πυρπόληση και καταστροφή εβδομήντα πόλεων της Ηπείρου από το ρωμαϊκό στρατό. Η Θεσπρωτία ήταν από τις περιοχές που επλήγησαν σκληρά. Την καταστροφή του 167 π.Χ.

ολοκλήρωσε το 88/87 π.Χ. μία, εξίσου μεγάλη, από τους Θράκες μισθοφόρους του Μιθριδάτη ΣΤ Ευπάτορος. Οι δύο αυτές καταστροφές εξηγούν τη ζοφερή εικόνα που περιγράφει ο γεωγράφος Στράβων για την ύπαιθρο της Ηπείρου επί Εποχής Αυγούστου.

Ο ρωμαϊκός εποικισμός, που ακολούθησε τη ρωμαϊκή κατάκτηση, ευνόησε την ανάπτυξη των πόλεων ή τουλάχιστον μερικών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Φωτικής, βόρεια της Παραμυθιάς, της οποίας η ίδρυση ανάγεται στον 1ο π.Χ. αι. Με την ίδρυση της Νικόπολης από τον Αύγουστο -σε ανάμνηση της νίκης του στο Άκτιο κατά των ενωμένων δυνάμεων του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας το 31 π.Χ.- ενισχύθηκε η εικόνα της ερήμωσης της υπαίθρου, καθώς μεταφέρθηκαν και από το θεσπρωτικό χώρο πληθυσμοί για το συνοικισμό της νέας πόλης. Στη Νικόπολη παρέμεινε ένα χειμώνα ο Απόστολος των Εθνών Παύλος. Από τον 1ο μ.Χ. αι. υπήρχε χριστιανική κοινότητα στη Νικόπολη, από όπου φαίνεται ότι διαδόθηκε ο Χριστιανισμός σε όλη τη ΒΔ Ελλάδα.

Η ρωμαϊκή παρουσία ήταν αισθητή κυρίως στα παράλια. Η "Ρωμαϊκή ειρήνη" έγινε αισθητή στη Θεσπρωτία από τον 1ο μ.Χ. αι. μέχρι την περίοδο της μεγάλης κρίσης των μέσων του 3ου. Η έπαυλη του Λαδοχωρίου, με τις ανάγλυφες μαρμάρινες ρωμαϊκές σαρκοφάγους, και τα ιδιαίτερα σημαντικά ευρήματα του 3ου μ.Χ. αι. από το νεκροταφείο στο οικόπεδο του Μουσείου ήρθαν να αποδείξουν ότι ο κόλπος της Ηγουμενίτσας, ο "έρημος λιμνή" του Θουκυδίδη, έπαιξε έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο κατά την περίοδο της ύστερης αρχαιότητας.

Ο εκτεταμένος οικισμός των πρώτων μεταχριστιανικών αιώνων που αποκαλύπτεται στην περιοχή του Λαδοχωρίου, επέζησε και κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο και αποτελεί το μακρινό πρόγονο της σημερινής πρωτεύουσας του Νομού. Σε αντίθεση με τη σχετικά πλούσια φιλολογική παράδοση στην αρχαιότητα, οι ιστορικές μαρτυρίες για τη Θεσπρωτία κατά τους βυζαντινούς χρόνους είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο (4ος-6ος μ.Χ. αι.) δίπλα στους γνωστούς από την προηγούμενη περίοδο οικισμούς -Φωτική, οικισμός Λαδοχωρίου- αναφέρεται και η (Παλαιά) Εύροια. Ο οικοδομηθείς από τον επίσκοπό της Δονάτο, με χορηγία του Μ. Θεοδοσίου, μεγάλος ναός ταυτίζεται με τα ερείπια της παλαιοχριστιανικής Βασιλικής στη Γλυκή, στη δυτική όχθη του Αχέροντα. Οι καταστρεπτικές επιδρομές των διαφόρων γερμανικών και σλαβικών φύλων, από τον 4ο μ.Χ. αι. και εξής, είχαν ως αποτέλεσμα την καταστροφή ολόκληρων πόλεων, την εκδίωξη πληθυσμών, την ανάγκη για τειχισμό των νέων πόλεων, όπως λ.χ. αναφέρει ο ιστορικός Προκόπιος για την εποχή του Ιουστινιανού για τη Φωτική στο "Περί Κτισμάτων" έργο του, ή τη μετακίνησή τους σε περισσότερο φυσικά οχυρές θέσεις (Εύροια).

Η Θεσπρωτία, καθ' όλη τη βυζαντινή περίοδο, αποτελούσε τμήμα της διοικητικής μονάδας ("θέμα") της Παλαιάς Ηπείρου. Λόγω της θέσης της, στο δυτικό άκρο της αυτοκρατορίας, υπήρξε προπύργιό της για τους κάθε λογής επιδρομείς, όπως συνέβη τον 11ο αι. με τους Νορμανδούς, οι οποίοι αποβιβάστηκαν στις ακτές της, ξεκινώντας από εδώ τις ληστρικές επιδρομές τους στις κτήσεις της αυτοκρατορίας. Το 1294, ο Δεσπότης της Ηπείρου Νικηφόρος έδωσε τμήμα της Θεσπρωτίας ως προίκα στη θυγατέρα του Θάμαρ για το γάμο της με τον πρίγκιπα Φίλιππο του Τάραντα. Εκατό χρόνια αργότερα, οι Βενετοί, κυρίαρχοι της Αδριατικής και του Ιονίου, κατέλαβαν τα παράλια της Θεσπρωτίας, δημιουργώντας βάσεις στη Σαγιάδα, το Φανάρι και την Πάργα. Την ίδια περίοδο, την υστεροβυζαντινή, όπως ονομάζονται οι τελευταίοι αιώνες πριν από την υποδούλωση στους Τούρκους, χρονολογείται η ίδρυση των οικισμών της Οσδίνας ή Ουζνίνας (Πέντε εκκλησιές), Ηγουμενίσσας και Παραμυθιάς, που όχι μόνο επέζησαν και κατά την επόμενη, μεταβυζαντινή, περίοδο, αλλά φαίνεται πως γνώρισαν και ιδιαίτερη ακμή. Από την Παραμυθιά ξεκίνησε το 1611 το κίνημά του ο μητροπολίτης Λαρίσης- Τρίκκης Διονύσιος ο Φιλόσοφος ("Σκυλόσοφος") και επικεφαλής άοπλου πλήθους κατέλαβε τα Ιωάννινα, καταλύοντας για λίγο την τουρκική κυριαρχία, η οποία, μετά την οριστική αποτυχία του κινήματος, έγινε πολύ πιο αυταρχική προς τους υπόδουλους. Σημαντική θέση στις θυσίες για την απελευθέρωση του υπόδουλου γένους καταλαμβάνουν οι αγώνες των Σουλιωτών κατά του φιλόδοξου Αλή, πασά των Ιωαννίνων, που έληξαν το 1803 με το διωγμό των Σουλιωτών από το Σούλι. Σουλιώτες οπλαρχηγοί και πολεμιστές έλαβαν μέρος στην επανάσταση του 1821. Η Θεσπρωτία παρέμεινε υπό τουρκικό ζυγό μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Οι Θεσπρωτοί συνέχισαν τους αγώνες τους -1854, 1878 και 1897- για την απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό, απελευθέρωση που πραγματοποιήθηκε, τελικά, από τον ελληνικό στρατό στις 23 Φεβρουαρίου 1913, κατά τη διάρκεια των βαλκανικών πολέμων.

Το 1922 μετά την Μικρασιατική καταστροφή, ο μουσουλμανικός πληθυσμός της Θεσπρωτίας οι λεγόμενοι Αλβανοτσάμηδες εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή των πληθυσμών. Στην πλειοψηφία ήσαν Έλληνες και Αλβανοί εξισλαμισμένοι. Οι λέξεις Τσάμης και τσάμικος προέρχονται από παραφθορά του Θύαμις. (Καλαμάς). Όμως κατά την διάρκεια της Γερμανικής κατοχής οι Αλβανοτσάμηδες συνεργάζονται με τους κατακτητές και με υπόδειξή τους εκτελούνται στην Παραμυθιά την 29-9-1943 οι 49 πρόκριτοι της πόλης. Για αυτά και άλλα εγκλήματα τους, εγκατέλειψαν την Θεσπρωτία μαζί με τα κατοχικά στρατεύματα το 1944 και κατέφυγαν στην Αλβανία.

Το 1946 ο Νομός Θεσπρωτίας αποσπάσθηκε από τον Νομό Ιωαννίνων, αφού πρώτα ακρωτηριάσθηκε το νότιο άκρο του. (Οι περιοχές Πάργας και Φαναρίου δόθηκαν στον Νομό Πρεβέζης.) Πρωτεύουσα του Νομού έγινε η Ηγουμενίτσα . Ο γεωγράφος Μελέτιος την ονομάζει Γουμενίτζα. Το πιο πιθανό είναι το όνομά της να το πήρε από τους κατοίκους της Γκούμανης οι οποίοι μετοίκησαν εδώ. Στην περιοχή Λαδοχωρίου βρέθηκαν ερείπια των πρώτων μεταχριστιανικών χρόνων καθώς και ρωμαϊκή έπταυλη με νεκρικό θάλαμο από τέσσερις μερμάρινες σαρκοφάγους. Το κάστρο της πρέπει να πρωτοκτίσθηκε από τους Ενατούς μετέ 1204 ενώ στην Τουρκοκρατία το λιμάνι της χρησιμοποιήθηκε σαν αγκυροβόλιο από τον τουρκικό στόλο.

Σήμερα η πρωτεύουσα του Ν. Θεσπρωτίας αποτελεί ιδιαίτερα σημαντική θαλάσσια πύλη εισόδου στην Ελληνική επικράτεια, ενώ η προνομιακή της θέση θα αναβαθμιστεί με την ολοκλήρωση των εκτελουμένων εργασιών επέκτασης του λιμανιού της και της κατασκευής της Εγνατίας οδού

Η Θεσπρωτία στα αρχαία χρόνια είχε περίπου την ίδια έκταση με σήμερα αλλά το όριό της στο νότο ήταν ο ποταμός Αχέροντας και τα Κασώπεια όρη. Κοντά στις εκβολές του Αχέροντα ήταν άλλη μια σπουδαία προϊστορική πόλη η Εφύρα, ιδρυμένη από τον Εφύρο απόγονο του Θεσπρωτού. Στον βασιλιά αυτής της πόλης τον Φείδωνα έρχεται ο Οδυσσέας να αγοράσει δηλητήριο για να το βάλει στα βέλη του. Σ αυτή την περιοχή βρίσκεται το περίφημο Νεκρομαντείο, (ανακαλύφθηκε από τους Σ. Δάκαρη και Σ Μουσελίμη το 1958) όπου οι ζωντανοί έρχονταν σε επαφή με τις ψυχές των νεκρών. Εκεί βρισκόταν και το βασίλειο του Άδη που είχε τις πόλεις του στην Αχερουσία λίμνη. Η λίμνη αυτή μάζευε τα νερά του Αχέροντα , του Κωκυτού (ποταμός της Παραμυθιάς) και της Στύγγας (πηγής στο βουνό Ερημίτη απ' όπου έπιναν νερό οι αθάνατοι θεοί).

Όταν στην Εφύρα που ονομαζόταν και Κίχυρος βασιλιάς ήταν ο Αηδονέας ήρθαν εναντίον του ο Θησέας με τον φίλο του Περίθοο για να κλέψουν την γυναίκα του βασιλιά των Θεσπρωτών. Ο Αηδονέας όμως τους έπιασε και τους φυλάκισε για να ελευθερωθούν από τον Ηρακλή που κατέβηκε στον Άδη για να πάρει τον Κέρβερο , το τρομερό σκυλί που φύλαγε τις πύλες του Άδη. Στους προϊστορικούς χρόνους ο Στράβων αναφέρει σαν μεγαλύτερες πόλεις εκτός από την Κίχυρο την Πανδοσία(στο σημερινό Καστρί του Φαναρίου) την Ελλάτρια και τις Βατίες.

Το 433 πχ γίνεται η περίφημη ναυμαχία μεταξύ Κορινθίων και Κερκυραίων στα Σύβοτα. Τον 4ο αιώνα οι Θεσπρωτοί ενώνονται και δημιουργούν το κοινό των Θεσπρωτών. Πρωτεύουσα του κοινού των Θεσπρωτών είναι αρχικά η Ελέα (Χρυσαιγή - στην Βέλιανη Παραμυθιάς) και μετέπειτα η Γιτάνη στην περιοχή Γκούμανη Φιλιατών.

Το 375 πχ οι Θεσπρωτοί ενώνονται με τους άλλους λαούς της Ηπείρου και συγκροτούν την συμμαχία των Ηπειρωτών. Ο βασιλιάς της Ηπείρου Πύρρος (318- 272πχ) είχε το παλάτι του στην Πανδοσία ενώ στις εκστρατείες του εναντίον της Ρώμης εξέχων στρατηγός του ήταν ο Μίλων ο Θεσπρωτός.

Όταν το 167πχ ο Ρωμαίος στρατηγός Αιμίλιος Παύλος ισοπέδωσε 70 πόλεις της Ηπείρου, μεταξύ αυτών η Φανωτή (στην Ρίζανη) η Γιτάνη (στην Γκούμανη δίπλα στο φράγμα του Καλαμά) στις ανασκαφές της οποίας βρέθηκε θέατρο 2500 θεατών. Άλλες πόλεις ήταν η Ελίνα (πιθανόν το Δημόκαστρο στο Καραβοστάσι) και η Τορώνη (στην χερσόνησο της Λιγιάς.)

Εκτός από τα ερείπια αυτών των πόλεων η Θεσπρωτία είναι κατάσπαρτη από απομεινάρια της αρχαίας εποχής. Βρέθηκαν μαντείο στην Δράμεση, ακροπόλεις στον πύργο Ραγίου και στην Βέλιανη, αρχαία τείχη στην Ραβενή και στην Καλλιθέα, φρουκτωρία στην Σίδερη, τύμβος στο Προδρόμι με τάφο πολεμιστή, τάφος στο Κεφαλοχώρι με ανεκτίμητα κτερίσματα, τάφος της εποχής του χαλκού στην Παραμυθιά. Επίσης βρέθηκαν αρχαίοι οικισμοί στην Φασκομηλιά, στο Καρτέρι και στο Πολυνέρι.

Στην Ρωμαϊκή και πρώτη Βυζαντινή περίοδο οι πιο ονομαστές πόλεις ήταν η Φωτική (Παραμυθιά) και η Εύροια (Χόϊκα). Ήταν και οι δύο έδρες επισκόπων. Ο σπουδαιότερος επίσκοπος της Φωτικής ήταν ο Άγιος Διάδοχος (516 μχ) του οποίου σώζονται αρκετά συγγράμματα, ενώ στην Ευροία το 380 μχ ο επίσκοπος της Άγιος Δονάτος σκότωσε το δράκο που φώλιαζε στις πηγές του Αχέροντα κι έκανε το νερό θανατηφόρο για ζώα και ανθρώπους. Ευλόγησε το νερό και το έκανε γλυκό. Απο αυτό το θαύμα ονομάστηκε και το χωριό Γλυκή.

Γύρω στο 550 μχ ο Ιουστινιανός κτίζει το κάστρο του Αγίου Δονάτου στη Φωτική και μεταφέρει την Εύροια δίπλα στα ερείπια της αρχαίας Πανδωσίας. Είχαν προηγηθεί οι επιδρομές των Γόθων και των Βανδάλων, ενώ το 551 μχ γίνεται ένας τρομερός σεισμός και ο βασιλιάς της Ιταλίας Τωτίλας λεηλατεί όλα τα παράλια της Θεσπρωτίας.

Η Νέα Εύροια καταστράφηκε το 850 μχ απο τους Βούργαρους και η κάτοικοι της πήραν το λείψανο του Αγίου Δονάτου και πήγαν στην Κέρκυρα. Η Φωτική έζησε ως τον 11ο αιώνα και μάλιστα μετά την καταστροφή της Νικόπολης το 925 η διοίκηση της παλαιάς Ηπείρου είχε μεταφερθεί σ' αυτή.

Στην περίοδο του δεσποτάτου της Ηπείρου (1200-1429) μετά την εκδίωξη των Νορμανδών απο την Ήπειρο κτίζεται η μονή Ραγίου (1200μχ) η οποία μένει ζωντανή ως το 1725 οπότε καταστρέφεται από τους Τούρκους. Ξανα- οικοδομήθηκε το 1866. Επί Μιχαήλ Γ' του Αγγέλου κτίζεται η μονή Γηρομερίου. Υπάγονταν κατ' ευθείαν στο Πατριαρχείο και το 1911 λειτουργούσε στο μοναστήρι αυτό ιερατική σχολή. Άλλες Βυζαντινές πόλεις ήταν η Καμίτζιανη που ιδρύθηκε το 560 μχ από τον Βυζαντινό στρατηγό Καμίτζη και η Οσδίνα (στις Πέντε Εκκλησιές). Η Οσδίνα καταστράφηκε από τους Τούρκους της Νεραΐδας τον 17ο αιώνα.

Τον 14ο αιώνα η Θεσπρωτία δέχεται επιδρομές από Σέρβους και Αλβανούς, ενώ οι Ενετοί καταλαμβάνουν θέσεις στα παράλια της. Το 1452 η Παραμυθιά κυριεύεται από τον Σουλεϊμάν Μεχμέτ Πασά, ενώ η Σαγιάδα από τους Ενετούς πέφτει οριστικά στα χέρια των Τούρκων. Οι Ενετοί ονόμαζαν την Σαγιάδα Bastia και εκμεταλεύονταν τις αλυκές αλατιού που υπήρχαν στην περιοχή.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι σημαντικότερες πόλεις ήταν η Παραμυθιά οι Φιλιάτες και το Μαργαρίτι. Σημαντικά για την διακίνηση των προϊόντων προς τα Γιάννενα ήταν η Σαγιάδα και το πέρασμα του Ελευθεροχωρίου, όπου ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων έχτισε το σωζόμενο και σήμερα κάστρο του. Το 1604 ο Διονύσιος ο Σκυλόσοφος προσπάθησε να ξεσηκώσει σε επανάσταση το Φανάρι, εξασφαλίζοντας την βοήθεια του αντιβασιλέα... της Νεάπολης και των ιπποτών της Μάλτας, αλλά τα σχέδιά του προδώθηκαν. Μετά την αποτυχία της επανάστασης στα Γιάννενα το 1612 ο Διονύσιος ο Σκυλόσοφος και ο επίσκοπος Φαναρίου Σεραφείμ βρίσκουν μερτυρικό θάνατο από τους Τούρκους. Οι Τούρκοι αγάδες της Θεσπρωτίας ήταν φεουδάρχες και οι πύργοι τους (κουλιές) υπάρχουν και σήμερα στην Παραμυθιά το Μαργαρίτι και στον πύργο Ραγίου. Στον χώρο της Θεσπρωτικής γής μια ομάδα χωριών δεν μπορούσε να ανεχθεί την δουλεία. Σούλι, Αβαρίκος, Σαμονίβα, Κιάφα και άλλα 7 χωριά κτισμένα στις πλαγιές ενός άγωνα οροπεδίου συγγροτούν μια μικρή Σουλιώτικη δημοκρατία με κόμματα-φάρες όπως οι Τζαβελαίοι και οι Μποτσαραίοι.

Αυτή η κοινοπολιτεία των 14 χωριών εισέπρατε χρηματικές εισφορές από τους μπέηδες και τους αγάδες της Παραμυθιάς, του Μαργαριτίου και της Μαζαρακιάς, για αν μὴν διαρπάζονται τα κτήματά τους.

Το 1792 ο Αλή Πασάς εκστρατεύει εναντίον του Σουλίου και παθαίνει πανωλεθρία. Το 1799 επιχειρεί και πάλι την κατάληψη του Σουλίου. Μετά από 3ετή αποκλεισμό οι Σουλιώτες αναγκάζονται να συμφωνήσουν σε εκπατρισμό. Ο καλόγερος Σαμουήλ παραμένει στο Κούγκι και όταν φτάνουν οι Τούρκοι το ανατινάζει. Οι τούρκοι αντίθετα μ' όσα είχαν συμφωνήσει, κυνηγούν τους Σουλιώτες.

60 γυναίκες στο Ζάλογγο πέφτουν στο γκρεμό για να αποφύγουν την αιχμαλωσία και τα παγωμένα νερά του Αχελώου, στο Σέλτζο γίνονται τάφος για εκατοντάδες γυναικόπαιδα. Από τους ξεριζωμένους Σουλιώτες μόνο ένα τμήμα που έφτασε στην Πάργα κατάφερε να σωθεί. Η Πάργα ως το 1797 ήταν στην εξουσία των Ενετών. Μετά περνάει διαδοχικά στα χέρια Γάλλων, των Ρώσων και των Άγγλων οι οποίοι το 1819 την πουλάνε στον Αλή Πασά και οι κάτοικοί της αναγκάζονται να εκπατριστούν. Μετά τον θάνατο του Αλή Πασά το 1822 η Θεσπρωτία επιστρέφει στην κυριαρχία του Σουλτάνου ως το 1913, οπότε ελευθερώνεται από τον Ελληνικό στρατό.

9.1 ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

I.M. Κοιμήσεως της Θεοτόκου Γηρομερίου

Ιδρύθηκε στις αρχές του 14ου αιώνα (1310-1320), από τον Όσιο Νείλο τον Εριχιώτη και ήταν ένα από τα σημαντικότερα μοναστικά κέντρα στην Ήπειρο. Χρημάτισε έδρα Πατριαρχικής Εξαρχίας και Επισκοπής με 12 χωριά της επαρχίας και την πόλη των Φιλιατών. Λειτουργήσε Κρυφό Σχολειό και Ιερατική Σχολή. Το καθολικό, είναι ναός τετρακίονος σταυροειδής εγγεγραμμένος μετά τρούλου, κτισμένος τον 14ο αιώνα και ανακαινισμένος τον 16ο (1568). Κοσμεύεται με άριστες βυζαντινές τοιχογραφίες του 16ου και λαϊκότερες του 17ου αιώνα. Το τέμπλο είναι κατασκευασμένο το 1824. Σώζονται αρκετά κειμήλια. Η Μονή δέχεται προσκυνητές καθημερινά από την ανατολή μέχρι τη δύση του ηλίου. Απέχει 8 χιλιόμετρα από τους Φιλιάτες, 23 χλμ. από την Ηγουμενίτσα και από τα Ιωάννινα 100 χλμ. περίπου μέσω της Εθνικής Οδού ή 82 χλμ. μέσω Κεραμίτσας.

I.M. Αγίου Γεωργίου Καμίτσιανης

Το αρχικό έτος ιδρύσεως της Μονής είναι άγνωστο. Ανακαινίστηκε στον 18ο αιώνα (1758-1773) από τον ιερομόναχο Παΐσιο επί των ερειπίων της προϋπάρχουσας Μονής η οποία καταστράφηκε, άγνωστο πώς και πότε και αφιερώθηκε στον Άγιο Γεώργιο. Υπήρξε πλούσια Μονή, με μεγάλη περιουσία και σπουδαία βιβλιοθήκη. Σήμερα σώζεται μόνο το Καθολικό που ανήκει στο ρυθμό των τετρακίονίων σταυροειδών μετά τρούλου και λειτουργεί ως ενοριακός ναός. Οι τοιχογραφίες και ο ξυλόγλυπτος διάκοσμος χρονολογούνται στην εποχή της ανακαινίσεως. Απέχει από τους Φιλιάτες 32 χλμ.\

I.M. Παναγιάς Παραμυθιάς

Από τη Μονή της Παναγιάς Παραμυθιάς, πήρε πιθανώς το όνομά της η πόλη της Παραμυθιάς. Κτίστηκε στο β' μισό του 13ου αιώνα, νοτιοδυτικά της πόλεως και το Καθολικό της ανήκει στον τύπο του δίσηλου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με νάρθηκα. Δεν διασώθηκαν πολλές πληροφορίες σχετικά με την ιστορική της πορεία. Κατά την παράδοση, σ' αυτή διαφυλάχτηκαν για λίγο διάστημα, τα λείψανα του Αγ. Σπυριδώνος και της Αγ. Θεοδώρας, κατά τη διαδρομή τους από την Κων/πολη στην Κέρκυρα. Εκεί επίσης ετάφη το λείψανο του Αγ. Αναστασίου του εκ Παραμυθιάς. Από τα σωζόμενα κειμήλια αξιόλογος είναι ο χρυσοκέντητος Επιτάφιος του 1587, έργο του Μοναχού Αρσενίου.

I.M. Αγίας Παρασκευής (Πούντας)

Η εποχή της ιδρύσεώς της είναι άγνωστη. Βρίσκεται κτισμένη στους πρόποδες μικρού λόφου, κοντά στο Καναλάκι Πρέβεζας. Υπήρξε πλούσια Μονή με μεγάλη κτηματική περιουσία και προσφορά. Ανέκαθεν γυναικεία, σήμερα βρίσκεται σε περίοδο ακμής. Ριζικά ανακαινισμένη και με γυναικεία αδελφότητα, αποτελεί σημαντικό προσκύνημα, καθώς μέσα στο Καθολικό της σώζεται ο τάφος της Αγίας Μεγαλομάρτυρος Παρασκευής. Διαθέτει πολύ άνετη οδική πρόσβαση και δέχεται προσκυνητές, εκτός των μεσημβρινών ωρών, καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας.

I.M. Αγίου Μηνά Κοκκινολιθαρίου

Το Μετέωρο της Ηπείρου, βρίσκεται στο χωριό Κοκκινολιθάρι του Δήμου Φιλιατών, στον δρόμο που ενώνει τους Φιλιάτες με τα Ιωάννινα, μέσω Κεραμίτσας και Βροσύνας και αποτελεί ένα από τα πλέον γραφικά αξιοθέατα και από τα μεγαλύτερα θρησκευτικά προσκυνήματα του Θεσπρωτικού χώρου. Η ιστορία του χάνεται στα βάθη των αιώνων και καλύπτεται με ένα μεγάλο πλήθος θρύλων και παραδόσεων. Είναι Μετόχι, δηλαδή ανήκει στην Μονή Γερομερίου, τουλάχιστον από το 1667. Πανηγυρίζει στις 11 Νοεμβρίου και είναι επισκέψιμο όλο το χρόνο.

I.M. Κοιμήσεως Θεοτόκου Ραγίου

Είναι κτισμένη στα αριστερά του δρόμου της Ηγουμενίτσας προς Σαγιάδα, αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και ιδρύθηκε πιθανώς τον 12ο ή 13ο αιώνα, χωρίς αυτό να είναι απόλυτα εξακριβωμένο. Λόγω της θέσης της λεηλατήθηκε πολλές φορές. Ανακαινίσθηκε το 1865 από τον ηγούμενο Ναθαναήλ. Σήμερα σώζεται το Καθολικό ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού τύπου, με πρόναο, τρούλο και χώρους στον κυρίως ναό, κατάγραφο από τοιχογραφίες, δυστυχώς ημικατεστραμμένες.

Από το 1989 εγκαταστάθηκε μικρή μοναστική αδελφότητα και είναι επισκέψιμο σε όλη τη διάρκεια της ημέρας.

I.M. Παγανιών

Βρίσκεται κοντά στο χωριό Καλλιθέα Παραμυθιάς, σε πανοραμική τοποθεσία. Κτίστηκε το 1652 και είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Ιδρυτής αναφέρεται ο ιερομόναχος Ιωακείμ. Υπήρξε πλούσια Μονή με σημαντική δράση και προσφορά. Σήμερα διατηρείται σε καλή κατάσταση το μονόχωρο Καθολικό της, αγιογραφημένο την εποχή της ιδρύσεως, ενώ το υπόλοιπο κτιριακό συγκρότημα είναι πρόσφατα ανακαινισμένο. Λειτουργεί την τελευταία Κυριακή κάθε μήνα. Η πρόσβαση γίνεται από την εθνική οδό Ιωαννίνων-Ηγουμενίτσας μέσω ανηφορικής παράκαμψης 3 χιλιομέτρων περίπου.

I.M. Μεταμορφώσεως Σωτήρος Πλακωτής

Βρίσκεται 2 χλμ. νοτιοδυτικά του χωριού Πλακωτή. Ιδρύθηκε κατά τη βυζαντινή εποχή. Το Καθολικό, σπάνιου αρχιτεκτονικού ρυθμού για την Ήπειρο, διασώζει ελάχιστες τοιχογραφίες 13ου – 14ου αιώνα.

I.M. Κοιμήσεως Θεοτόκου Οσδίνας

Κτίστηκε το 1609, από τον Ιωάννη Πετροψαρά στον τύπο του μονόχωρου καμαροσκέπαστου με χαγιάτι στη νότια πλευρά. Αργότερα μετατράπηκε σε σταυρεπίστεγο. Η πρόσβαση γίνεται από την Εθνική οδό Ιωαννίνων –Ηγουμενίτσας, μέσω του χωριού Πλακωτή.

I.M. Αγίου Αθανασίου Βαβουρίου

Βρίσκεται κοντά στο χωριό Βαβούρι, κτισμένη επάνω σε χαμηλό λόφο στα βουνά τη Μουργκάνας. Πιθανότατα δεν είναι παλαιότερο του 18ου αιώνα. Πρόσβαση από χωματόδρομο 3 χλμ.

I.M. Αγίου Δημητρίου Καμινίου

Βρίσκεται στο χωριό Καμίνι Παραμυθιάς. Σώζεται μόνο το Καθολικό, κτίσμα του 130ν αιώνα και ανακαινισμένο κατά τον 18ο αιώνα.

I.M. Αγίας Κυριακής Γαρδικίου

Βρίσκεται μέσα στο χωριό Γαρδικί Δήμου Αχέροντα.

Σώζεται μόνο το Καθολικό κτίσμα πιθανώς του 14ου αιώνα.

I.M. Αγίας Παρασκευής Πλαταριάς

Αριστερά του δρόμου προς Ηγουμενίτσα, τρία χιλιόμετρα από την Πλαταριά, βρίσκεται το εξωκλήσι της Αγ. Παρασκευής. Σύμφωνα με την παράδοση, σε κοντινή θέση βρίσκονταν Μοναστήρι της εποχή της Ενετοκρατίας. Τη δεκαετία του '60, τα απομεινάρια της Μονής γκρεμίστηκαν και κτίστηκε ο νέος Ναός στη σημερινή του θέση. Λόγω της πανέμορφης τοποθεσίας και της εύκολης πρόσβασης, αποτελεί πόλο έλξης για πολλούς επισκέπτες

Το Ασκηταριό του Αγίου Αρσενίου του Ερημίτη

Σε μια μικρή σπηλιά, που βρίσκεται στην Ν.Α απότομη πλαγιά του μικρού βουνού Ερημίτης (518 μ.) και σε μικρή απόσταση Ν.Α του χωριού Μόρφη (παλιό Μορφάτι) της επαρχίας Μαργαριτίου του Ν. Θεσπρωτίας, είναι χτισμένο ένα εκκλησάκι, αφιερωμένο στον Άγιο Αρσένιο. Το ασκηταριό, σύμφωνα με επιγραφή που υπάρχει στη δεξιά άκρη του χτιστού τέμπλου της, ιστορήθηκε από τους Χιονιαδίτες αγιογράφους Αναστάσιο και Παντούλη, το 1872.

Το Ασκηταριό του Αγίου Αρσενίου του Ερημίτη

Σε μια μικρή σπηλιά, που βρίσκεται στην Ν.Α απότομη πλαγιά του μικρού βουνού Ερημίτης (518 μ.) και σε μικρή απόσταση Ν.Α του χωριού Μόρφη (παλιό Μορφάτι) της επαρχίας Μαργαριτίου του Ν. Θεσπρωτίας, είναι χτισμένο ένα εκκλησάκι, αφιερωμένο στον Άγιο Αρσένιο. Το ασκηταριό, σύμφωνα με επιγραφή που υπάρχει στη δεξιά άκρη του χτιστού τέμπλου της, ιστορήθηκε από τους Χιονιαδίτες αγιογράφους Αναστάσιο και Παντούλη, το 1872.

Ναός Παναγιάς Γλυκής

Ερειπωμένος σήμερα, βρίσκεται στο χωριό Γλυκή. κτίστηκε ως τρίκλιτη βασιλική κατά την μεσοβυζαντινή εποχή. Στη θέση αυτή βρίσκονταν κάποιος παλαιοχριστιανικός Ναός από τον οποίο προέρχονται αρκετά αρχιτεκτονικά μέλη. Σε ανασκαφές που έγιναν παλαιότερα βρέθηκαν αρκετοί τάφοι, παλαιοχριστιανικά κιονόκρανα, μεσοβυζαντινά ανάγλυφα και νομίσματα διαφόρων εποχών.

Ασκηταριό Οσίου Νείλου

Βρίσκεται επάνω από τον δρόμο που οδηγεί από Φιλιάτες προς Τσαμαντά. Στην εξωτερική πλευρά του τοίχου που βρίσκεται στην είσοδο της σπηλιάς, σώζεται τοιχογραφία Αρχάγγελου και άλλες στο εσωτερικό της, του 14ου αιώνα. Μπορεί κανείς να προσκυνήσει στον σπηλαιώδη ναό στη βάση του βράχου.

Ασκηταριό Αγίου Αρσενίου

Στα βουνά της Παραμυθιάς σε μια απόκρημνη τοποθεσία πάνω από το χωριό Βέλλιανη βρίσκεται το Ασκητήριο του Αγίου Αρσενίου που τιμάται ιδιαίτερα από τους περιοίκους στις 8 Μαΐου.

9.2 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

9.2.1 BYZANTINA

Παραμυθιά

Η επίκαιρη θέση της, ο αποκαλυφθείς στην περιοχή κιβωτιόσχημος τάφος της Υστεροελλαδικής Περιόδου καθώς και τα προερχόμενα από την περιοχή κινητά ευρήματα συνηγορούν στην ύπαρξη του, μοναδικού ίσως εντός των ορίων του νομού Θεσπρωτίας, οικισμού της 2ης π.Χ. χιλιετίας (εποχή Χαλκού) στην περιοχή της σύγχρονης Παραμυθιάς. Για την ύπαρξη οικισμού των ιστορικών χρόνων στη θέση της σημερινής πόλης αψευδείς μάρτυρες αποτελούν το αρχαίο κάστρο στο λοφίσκο του Γαλατά και το πολύ μεγαλύτερο του "Αγ. Δονάτου". Το δεύτερο ίσως είναι το αναφερόμενο από τον Προκόπιο οχυρό, όπου κατέφευγαν οι κάτοικοι της γειτονικής Φωτικής από την περίοδο του Ιουστινιανού και έπειτα. Από κάποιους μελετητές η περιοχή της Παραμυθιάς ταυτίζεται με τη θέση της νεότερης Εύροιας. Ιστορικά και αρχαιολογικά είναι βεβαιωμένη η ύπαρξη οικισμού της υστεροβυζαντινής περιόδου (Ι.Μ. Παναγίας), ο οποίος αρχικά με το όνομα Α γ. Δονάτος και αργότερα με αυτό της Παραμυθιάς -που πήρε το όνομά της από την Ι.Μ. της Παναγίας της "Παραμυθιάς" (Παρηγορήτριας))αποτέλεσε ουσιαστικά την πρωτεύουσα της Θεσπρωτίας. Ο οικισμός αυτός γνώρισε ιδιαίτερη ακμή κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο (λουτρά, "Κούλια").

Οσδίνα ή Ουζντίνα (περιοχή Πέντε Εκκλησιές)

Στη βραχώδη ράχη Παλιοχώρα, σε φυσικά οχυρή θέση στην ανατολική όχθη του Καλαμά, κάτω από το χωριό Πέντε Εκκλησιές, στην έξοδο του ποταμού από το στενό φαράγγι στην εύφορη κοιλάδα, αιώνες αργότερα από την εγκατάλειψη του ελληνιστικού οικισμού, από τον οποίο μικρά μόνο τμήματα της πολυγωνικής οχύρωσής του διατηρούνται, ιδρύθηκε η βυζαντινή Οσδίνα ή Ουζντίνα. Η πόλη γνώρισε μεγάλη ακμή κατά τη διάρκεια των υστεροβυζαντινών (13ος-14ος) και πρώτων μεταβυζαντινών (15ος -17ος) αιώνων. Η ύπαρξη τεσσάρων εκκλησιών εντός του οικισμού, εκ των οποίων των Ταξιαρχών (1577) και της Κοίμησης της Θεοτόκου (1609-1610) διατηρούνται σε αρκετά καλή κατάσταση, καθώς και ακόμη περισσότερων στην ευρύτερη περιοχή δηλώνει την έντονη θρησκευτική δραστηριότητα των ασχολούμενων, κατά κύριο λόγο, με τη γεωργία κατοίκων του οικισμού.

Παλαιά Ευροία (Γλυκή)

Η γνωστή από τη φιλολογική παράδοση πόλη της (Παλαιάς) Ευροίας τοποθετείται στη θέση του σημερινού χωριού Γλυκή, στη δυτική όχθη του ποταμού Αχέροντα, παρόλο που είναι σχεδόν ανύπαρκτες αρχαιολογικές μαρτυρίες, οι οποίες να πιστοποιούν την ύπαρξη ενός εκτεταμένου παλαιοχριστιανικού οικισμού. Η πρωιμότερη, παλαιοχριστιανική, φάση της σωζόμενης σε ερείπια τρίκλιτης μεσοβυζαντινής βασιλικής ταυτίζεται με το μαρτυρημένο από ιστορικές πηγές μεγάλο ναό, που έχτισε ο επίσκοπος της πόλης Δονάτος με χορηγία του Μεγάλου Θεοδοσίου. Ο Προκόπιος αναφέρει μετακίνηση των κατοίκων της Εύροιας την εποχή του Ιουστινιανού (6ος αιώνας) σε ασφαλέστερη θέση, η οποία έχει κατά καιρούς ταυτιστεί με το κάστρο των Ιωαννίνων, με το λόφο Καστρί στη θέση της αρχαίας Πανδοσίας, είτε, τέλος, με τη θέση της μεταγενέστερης Παραμυθιάς.

Φωτική

Η ρωμαϊκή αποικία της Φωτικής (1ος π.Χ. αι.) έχει ταυτιστεί με τα ερείπια στη θέση "Λιμπόνι", ΒΑ της Παραμυθιάς. Τα αρχαιολογικά ευρήματα δεν επαρκούν για την ακριβή οριοθέτηση της πόλης στις διάφορες φάσεις του μακροχρόνιου βίου της. Η φήμη του επισκόπου της Διαδόχου στη σύνοδο της Χαλκηδόνος (451) συνηγορεί για την ευημερία της πόλης κατά τα τελευταία χρόνια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας της Δύσης. Η αρχικά αείχιστη πόλη ανακαινίσθηκε την εποχή του Ιουστινιανού, ενώ για την ασφάλεια των κατοικιών της κτίσθηκε οχυρό (Προκόπιος, "Περί Κτισμάτων"). Αδιευκρίνιστη παραμένει η ταύτιση του οχυρού αυτού με ένα από τα διατηρηθέντα κάστρα στη θέση ελληνιστικών οχυρώσεων Β και Α της Παραμυθιάς (κάστρο Παραμυθιάς ή Αγ. Δονάτου, κάστρο Γαλατά). Από τα μέχρι σήμερα γνωστά στοιχεία -ερείπια τεσσάρων εκκλησιών, κτηρίων, νεκροπόλεις- η πόλη φαίνεται ότι επέζησε μέχρι τουλάχιστον τη μεσοβυζαντινή περίοδο. Ευρήματα προερχόμενα από την περιοχή της Φωτικής -θραύσματα επιγραφών και πήλινων πιθαριών, νομίσματα- φυλάσσονται σε αίθουσα του Φιλοπρόδοτου Ομίλου Παραμυθιάς, ενώ μερικά από τα αρχιτεκτονικά γλυπτά εκτίθενται στο Βυζαντινό Μουσείο Ιωαννίνων.

9.2.2 ΑΡΧΑΙΑ - ΡΩΜΑΙΚΑ

Κασνέτσι

Βόρεια του χωριού Μύλοι, βορειοδυτικά των Φιλιατών, δεξιά του δρόμου Φιλιατών-Σαγιάδας, επάνω σε κωνικό λόφο βρίσκεται το μικρό κάστρο, του οποίου η παλαιότερη φάση μπορεί να χρονολογηθεί στη ρωμαϊκή περίοδο. Έλεγγε από βορρά την πεδιάδα της Γ(Τ)ιάνης και τη διάβαση προς Πλαίσιο-Βουθρωτό. Ασβεστόχτιστο τείχος πάχους 2μ. με μικρούς και μεγάλους απελέκτους λίθους και περίμετρο 360μ. περιβάλλει τη σχετικά επίπεδη κορυφή του λόφου, έκτασης 0,55 εκταρίων. Το κάστρο ενισχύουν επτά ορθογώνιοι πύργοι. Η κύρια πύλη βρίσκεται στην ανατολική πλευρά, ενώ δύο άλλες στη δυτική και βόρεια. Οχετός, πλάτους 0,15-0,20μ. και ύψους 0,55μ. χρησίμευε για την αποχέτευση των νερών της βροχής. Στο εσωτερικό του κάστρου διατηρείται μία ορθογώνια ασβεστόχτιστη καμαροσκέπαστη δεξαμενή, διαστάσεων 4Χ2,5μ., επιχρισμένη με υδραυλικό κονίαμα, η οποία χρησίμευε για αποθήκευση νερού.

Ταφικό ηρώο (στη θέση "Μάρμαρα" Ζερβοχωρίου)

Στη θέση Μάρμαρα στον κάμπο Ζερβοχωρίου (τ. Δραγουμή), μερικές εκατοντάδες μέτρα από τον ποταμό Κωκυτό, αποκαλύφθηκε τετράγωνο κτήριο διαστάσεων 15,36Χ15,47μ. με πρόσοψη προς ΒΑ, χτισμένο με λαξευμένους γωνιόλιθους μεγάλων διαστάσεων, που, όπως έδειξε η αρχαιολογική έρευνα, πρόκειται για ταφικό ηρώο. Σε αρκετά καλή κατάσταση σώζεται ο ορθοστάτης του τοίχου της πρόσοψης και οι δύο πλαϊνές πλευρές. Στη ΒΔ πλευρά αποκαλύφθηκε μεγάλων διαστάσεων συλημένος κιβωτιόσχημος τάφος και ακριβώς απέναντί του το δάπεδο μιας υπέργειας κατασκευής που λειτουργούσε ως "τράπεζα προσφορών". Τον υπαίθριο χαρακτήρα του μνημείου επιβεβαιώνει η ανυπαρξία κεραμιδιών στέγης, ενώ στο εσωτερικό του βρέθηκαν διάσπαρτα αρκετά όστρακα πήλινων άβαφων και μελαμβαφών αγγείων, στοιχεία που μας επιτρέπουν τη χρονολόγησή του στην ελληνιστική περίοδο (3ος αι. Π.Χ.), από την οποία είναι γνωστά αρκετά παρόμοια ταφικά ηρώα από την περιοχή της βορειοδυτικής Ελλάδας.

Πολυνέρι (σημ. Κούτσι)

Στις ανατολικές πλαγιές του βουνού "Βραχωνάς" βρίσκεται αρχαίος οικισμός που ελέγχει την πεδιάδα της Πλαταριάς. Η θέση είναι φυσικά οχυρή, ιδίως από τη βόρεια και νότια πλευρά, με απότομες πλαγιές και απόκρημνους βράχους. Ομαλότερη είναι η ανατολική και κυρίως η δυτική πλευρά που συνδέεται με το Βραχωνά, όπου και η κύρια πύλη του κάστρου. Περιβάλλεται από πολυγωνικό τείχος περιμέτρου 900μ., πάχους 3,40/3,50-3,80μ., ενώ τρεις ορθογώνιοι πύργοι ενισχύουν την άμυνα του οικισμού. Η κύρια πύλη στη δυτική πλευρά προστατεύεται με μία ισχυρή προβολή του τείχους, ενώ μια άλλη δευτερεύουσα πύλη στα ανατολικά οδηγούσε σε μια πηγή και στην πεδιάδα. Η επιμελημένη τοιχοδομία, με πολυγωνικούς λίθους αλλά και ογκώδεις ορθοστάτες, τοποθετεί το τείχος και τον οικισμό στο τέλος της κλασσικής περιόδου. Στα ρωμαϊκά, πιθανόν, χρόνια στη ΒΔ γωνία του αρχαίου κάστρου χτίστηκε εσωτερικά μία νεότερη τριγωνική οχύρωση, το τείχος της οποίας είναι χτισμένο με υδραυλικό κονίαμα και απελέκητους μικρούς λίθους, μεταξύ των οποίων διακρίνονται θραύσματα κεραμιδιών ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων. Το τμήμα αυτό του κάστρου χρησιμοποιήθηκε και κατά τη βυζαντινή περίοδο.

Ραβενή

Στη δεξιά όχθη του Καλαμά, 7 χλμ. δυτικά της Βροσίνας, στην κορυφή λόφου νότια από το σύγχρονο ομώνυμο χωριό, βρίσκεται ο αρχαίος οικισμός, τον οποίο ο Hammond ταύτισε με τη Φανοτή, χωρίς όμως αυτό να γίνει αποδεκτό. Τα τείχη, περιμέτρου 590μ., περιβάλλουν έκταση δύο εκταρίων. Πρόκειται για κώμη 500-1.000 περίπου κατοίκων. Το ύψωμα, όπου ο αρχαίος οικισμός, πέφτει απότομα προς το ποτάμι και ήρεμα προς βορρά, προς το σύγχρονο χωριό. Στη βραχώδη και πολύ απόκρημνη νότια πλευρά δε διατηρούνται ίχνη τειχών. Σε αρκετά καλή κατάσταση σώζονται τα τείχη της ανατολικής, δυτικής και βόρειας πλευράς, όπου και η πύλη. Τα σωζόμενα λείψανα τοίχων αντιστήριξης και κτηρίων υποδηλώνουν δόμηση κατά το ορθογώνιο ιπποοδάμειο σύστημα

Φανοτή (σημ. Ντόλιανη)

Σύμφωνα με το Σ. Δάκαρη, η -αναφερόμενη από τον Πολύβιο και το ρωμαίο Τίτο Λίβιο (Titus Livius) πρωτεύουσα των Φανοτέων πρέπει να ταυτιστεί με τον οικισμό της Ντόλιανης του δήμου Παραποτάμου, πάνω σε μεμονωμένο λόφο στη βόρεια όχθη του Καλαμά. Ο εξωτερικός περίβολος, περιμέτρου 1.042μ. μαζί με το γκρεμό, περικλείει έκταση 5,3 εκταρίων που

συνηγορεί για πληθυσμό περίπου 1.600 κατοίκων. Η βόρεια και ανατολική πλευρά του υψώματος διαθέτουν δύο, σύγχρονα μεταξύ τους, επάλληλα ισοδομικά τείχη. Της τοξωτής κύριας πύλης σώζονται στην αρχική τους θέση οι παραστάδες. Αρκετά καλά σώζονται το εξωτερικό τείχος στα ανατολικά της πύλης, αλλά και το εσωτερικό, μήκους 720μ., που περιβάλλει την κορυφή εν είδη ακρόπολης. Ερείπια αρχαίων κτηρίων και κάποιων νεότερων (Τουρκοκρατίας;) με ξερολιθιά σώζονται σε όλη την έκταση του οικισμού. Με την ολοκλήρωση της γέφυρας στον Καλαμά, πολύ κοντά στον αρχαιολογικό χώρο, η Ντόλιανη θα απέχει 3 χλμ. από την εθνική οδό Ηγουμενίτσας -Ιωαννίνων.

Δυμόκαστρο (ή Ελληνόκαστρο)

Τειχισμένος παράλιος οικισμός, σε ασβεστολιθική πλαγιά που καταλήγει στο Ιόνιο στο νότιο άκρο της παραλίας Καραβοστάσι, δυτικά του χωριού Πέρδικα. Έχει ταυτιστεί με την αρχαία Ελίνα που αναφέρεται σε μολύβδινη επιγραφή από τη Δωδώνη. Το όνομα είναι παράγωγο του εθνικού "Ελινοί", γνωστού από το Στέφανο Βυζάντιο θεσπρωτικού φύλου, που ζούσε στην περιοχή Μαργαριτίου Δυμόκαστρου. Ο έκτασης 22 εκταρίων και περιμέτρου τείχους 3.404 μ. οικισμός εκτείνεται από την υψηλότερη (226 μ.) ανατολική κορυφή του λόφου μέχρι τη θάλασσα, έχοντας μέγιστο άξονα 1.000 μ. και μέσο πλάτος 200 μ. Ο πληθυσμός του την περίοδο της ακμής έφθανε τους 6.000 κατοίκους. Τα τείχη της αρχικής φάσης του 4ου π.χ. αι. περικλείουν τη σχετικά ομαλή επιφάνεια στην κορυφή του λόφου, έχουν μήκος 1.600 μ. και πάχος 3,5 μ. και ενισχύονται από ορθογώνιους πύργους. Διακρίνονται λαξεύματα στο βράχο για τη θεμελίωση οικοδομημάτων, τοίχοι αντιστήριξης, ερείπια κτηρίων, στοές, δεξαμενές κτλ. Το μήκους 1.400 μ. δυτικό τείχος προστέθηκε στην ελληνιστική περίοδο, εντάσσοντας στην οχύρωση και το ασφαλισμένο λιμανάκι, στην περιοχή του οποίου σώζεται σε ιδιαίτερα καλή κατάσταση τμήμα του τείχους με συνανήκοντες πύργους. Λόγω της έντονης κλίσης του εδάφους υπάρχουν τοίχοι αντιστήριξης για τη δημιουργία ανδρήρων (επιπέδων) και ίχνη κτηρίων πάνω σε αυτά. Μετά από εκτεταμένη πυρκαγιά πραγματοποιήθηκε, το 1989, μικρής έκτασης σωστική ανασκαφή σε ταφικό τύμβο ανατολικά του οικισμού. Ο πρόσφατα πραγματοποιηθείς καθαρισμός ανέδειξε τα τείχη της οχύρωσης, τόσο στην κορυφή του υψώματος, όσο και στην παραλία.

Χερσόνησος Λυγιάς - Πύργος Λυγιάς ή Ραγίου

Βόρεια του κόλπου της Ηγουμενίτσας βρίσκεται η χερσόνησος της Λυγιάς ή Λυγαριάς με τα τρία κάστρα της και στο κέντρο του αποστραγγισθέντος βάλτου το κάστρο του Πύργου Λυγιάς ή Ραγίου. Ο περιτειχισμένος οικισμός των τριών συνεχόμενων κάστρων της Λυγιάς, έκτασης διπλάσιας (58 εκτάρια) τουλάχιστον της Γ (Τ)ιτάνης και πληθυσμού σχεδόν ίσου με αυτήν (περίπου 6.000 κάτοικοι), έχει ταυτισθεί με τη γνωστή από τη φιλολογική παράδοση Τωρώνη, αποικία, πιθανότατα, των Κερκυραίων στην Ήπειρο κατά την περίοδο του Πελοποννησιακού πολέμου. Ισοδομικό είναι το περιμέτρου 540μ. σωζόμενο στον ανατολικότερο των λοφίσκων της χερσονήσου τείχος. Η βόρεια πλευρά της οχύρωσης έχει σχεδόν εξαφανισθεί, ενώ η ανατολική και η νότια διατηρούνται μέχρι και ύψος 1,5 μ. Αρκετά καλά διατηρούνται οι εννέα ημικυκλικοί και ορθογώνιοι πύργοι, που ενίσχυαν τα τείχη και προστάτευαν τις πύλες. Η κατάσταση διατήρησης των τειχών του κάστρου Β δεν είναι ιδιαίτερα καλή, ενώ πλήρως απογοητευτική είναι αυτή του δυτικότερου κάστρου C.

Το μικρό κάστρο του Πύργου Ραγίου ήταν, πιθανότατα, καθαρά στρατιωτικού χαρακτήρα φρούριο, το οποίο προστάτευε από βόρεια τον οικισμό της χερσονήσου. Ισοδομικό τείχος, περιμέτρου 235μ., περιβάλλει το λοφίσκο του Πύργου, ενισχυμένο με πύργους που προστατεύουν τις πύλες και τα άλλα βατά σημεία. Ο τρόπος δόμησης των τειχών, διαφορετικός των άλλων οικισμών της Θεσπρωτίας, και τα ανασκαφικά ευρήματα χρονολογούν τα τείχη στον 5ο π.χ. αι., ενώ διαπιστώθηκε κατοίκηση στο χώρο από την προϊστορική ήδη περίοδο. Σώζεται λαξευμένη στο βράχο κυκλική δεξαμενή νερού και λείψανα κρηναίου οικοδομήματος. Η κατάσταση διατήρησης των τειχών είναι αρκετά καλή, όπως άλλωστε και του μεταβυζαντινού πύργου, που χτίστηκε πάνω στα ερείπια του αρχαίου, ο οποίος προστάτευε μία από τις εισόδους στο κάστρο.

Γιτάνη ή Τιτάνη (σημ. Γκούμανη)

Πολιτικό κέντρο των Θεσπρωτών και δεύτερη, κατά σειρά αρχαιότητας, πρωτεύουσα της Θεσπρωτίας. Έχει ταυτιστεί με τα ερείπια της Γκούμανης στη ΝΔ πλαγιά του βουνού της Βρυσέλλας, σε απόσταση 1,5 χιλ. από το φράγμα του Καλαμά. Ήταν οχυρωμένη με πολυγωνικό τείχος περιμέτρου 2.400μ. και σωζόμενου ύψους 2-3μ. Η περιτειχισμένη έκταση ανέρχεται σε 280 στρέμματα, ενώ η οικοδομημένη περιοχή καταλαμβάνει το σχετικά ομαλό νότιο τμήμα της, έκτασης 180 στρεμμάτων. Στο εσωτερικό των τειχών διακρίνονται ίχνη κάποιων μεγάλων δρόμων, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις είναι ορατό το κάτω μέρος των τοίχων των κτηρίων. Δυτικά, εξωτερικά των τειχών, υπήρχε

θέατρο χωρητικότητας 4-5 χιλιάδων θεατών. Ο πληθυσμός της την περίοδο της ακμής της υπολογίζεται σε 6.000 κατοίκους. Μέρος των τειχών στην ανατολική πλευρά έχει παρασυρθεί από τον Καλαμά, ενώ μεγάλες είναι οι φθορές εντός του οικισμού από την καταστρεπτική υπόγεια δράση των υδάτων του ποταμού. Η ανασκαφική έρευνα άρχισε το 1969 στην ακρόπολη, για να συνεχιστεί από το 1986 και εντεύθεν σε διάφορα, δημόσια κυρίως, κτήρια στον οικισμό και πρόσφατα, το 1997, στο θέατρο, αποκαλύπτοντας τμήμα του κέντρου του κοίλου, του χώρου δηλαδή που καθόταν οι θεατές, το οποίο σώζεται καλύτερα από το ευρισκόμενο σε ερειπιώδη κατάσταση υπόλοιπο κτίσμα

Ελέα (Χρυσαιγή - Βέλιανη)

Ελέα (Χρυσαιγή – Βέλιανη)

Έχει ταυτιστεί με τα ερείπια αρχαίου οικισμού νότια της Παραμυθιάς, ανατολικά της Χρυσαιγής. Πρόκειται για το σημαντικότερο οικισμό στην Ελεάτιδα, την περιοχή δηλαδή μεταξύ Νεκρομαντείου και Παραμυθιάς, όπου κατοικούσε το φύλο των Ελεατών Θεσπρωτών. Για μερικές δεκαετίες μετά την ίδρυσή της (μέσα 4ου π.Χ. αι.) υπήρξε πρωτεύουσα της Θεσπρωτίας και έδρα του Κοινού των Θεσπρωτών. Το όνομα της βεβαιώνεται από την αρχαία παράδοση, επιγραφές του 4ου π.Χ. αι. και τα νομίσματα των Ελεατών (360-340 π.Χ.). Ο αρχαίος οικισμός βρίσκεται σε επικλινές και ευρύχωρο επίπεδο, εμβαδού 105 στρεμμάτων, στην κορυφή ενός πρόβουνου του Γκορίλα, σε υψόμετρο 460-525 μ. Ο πληθυσμός του εντός των τειχών οικισμού -γιατί την ελληνιστική περίοδο ο οικισμός αναπτύχθηκε και εκτός των τειχών- ανερχόταν σε 3.000 κατοίκους.

Η κατασκευή του τείχους και της πύλης στη ΒΑ/Α πλευρά είναι μνημειακή. Το πάχος του ξεπερνά τα 4,5μ. και το σωζόμενο ύψος του τα 6μ. ακόμα και σήμερα. Ο οικισμός διασχίζεται από ΒΑ προς ΝΔ από κεντρική οδική αρτηρία που πιθανόν κατέληγε στις δύο κύριες πύλες, την ανατολική και τη νοτιοδυτική. Αριστερά και δεξιά βρισκόταν ορθογώνια οικοδομικά συγκροτήματα. Στα νότια της κεντρικής αρτηρίας ευρύτερος ορθογώνιος χώρος, πλαισιωμένος από την ανασκαφείσα στοά, το θέατρο και κάποια άλλα κτήρια, χρησίμευε ως πολιτική αγορά. Από το θέατρο διατηρούνται στη θέση τους λίγα εδώλια και λείψανα τοίχων της σκηνής. Η μεγάλη διάμετρος του κοίλου ήταν 45-50 μ., το ύψος του 889μ. και η χωρητικότητα του 3-4 χιλιάδες θεατές. Η ανασκαφική έρευνα στην Ελέα, που άρχισε το 1985, έχει αποκαλύψει μία ελληνιστικών χρόνων στοά, δυτικά του θεάτρου, ημιυπόγειους αποθηκευτικούς χώρους, ναΐσκο και δημόσιο κτήριο μεγάλων διαστάσεων.

9.2.3 ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Δέλτα Καλαμά

Ο ποταμός Καλαμάς δημιούργησε στο σημείο των εκβολών του στο Ιόνιο, στη διάρκεια της μακραίωνης πορείας μέσα από τη Θεσπρωτία, το δέλτα, που ορίζεται περίπου από το τρίγωνο Ηγουμενίτσα - Ράγιο - Σαγιάδα. Τα σημερινά βουνά και οι λόφοι που βρίσκονται στην πεδιάδα κάποτε ήταν νησιά, σιγά-σιγά όμως με τις προσχώσεις του ποταμού η περιοχή μεταβλήθηκε σε βάλτο. Στη δεκαετία του 1960, με τα μεγάλα αποστραγγιστικά έργα και κυρίως με την αλλαγή της κοίτης του ποταμού, δημιουργήθηκε η σημερινή πεδιάδα. Σήμερα ο Καλαμάς εκβάλλει βόρεια του βουνού της Σκουπίτσας (Μαυρονόρος) και νότια του λόφου της Μαστιλίτσας (Μασκελινίτσας). Στο σημείο αυτό το ρεύμα του ποταμού έχει δημιουργήσει με τις προσχώσεις του ένα νέο δέλτα, το οποίο επεκτείνεται με γρήγορο ρυθμό. Μπορεί κανείς να το επισκεφτεί, πηγαίνοντας από την Ηγουμενίτσα προς τη Σαγιάδα, στρίβοντας αριστερά στο χωματόδρομο στο χωριό Ράγιο, πριν από το φράγμα. Μετά την υπερυψωμένη γέφυρα του Καλαμά στα αριστερά και στρίβοντας αριστερά προχωράει κανείς μέχρι το τέλος του χωματόδρομου. Συνεχίζει με τα πόδια, ώσπου να φτάσει στο σημείο που το ποτάμι εκβάλλει στη θάλασσα. Οι κοίτες του ποταμού είναι γεμάτες από πλατάνια που παραχωρούν τη θέση τους στα αρμυρίκια. Κοπάδια με άγρια άλογα είναι η ευχάριστη έκπληξη που επιφυλάσσει στον επισκέπτη το δέλτα του Καλαμά. Για να επισκεφτεί κανείς τα νησάκια μέσα στο δέλτα και να παρατηρήσει τα χιλιάδες πουλιά που φωλιάζουν στον υγρότοπο, θα πρέπει να πάει με καΐκι από τη γειτονική Σαγιάδα. Μπορεί κανείς να πλεύσει στο ποτάμι ως την τελευταία γέφυρα μέσα σε μία διαδρομή μαγευτική!

Φαράγγι Αχέροντα

Ξεκινώντας από τη Γλυκή μπορούμε να πορευτούμε στο ποτάμι των θρύλων, στο φαράγγι και στις πηγές του Αχέροντα. Ο χωματόδρομος που ξεκινάει μέσα από τη Γλυκή, οδηγεί κατά μήκος του ποταμού μέσα σε ένα δάσος από πλατάνια. Εγκαταλείποντας στο σημείο αυτό το αυτοκίνητο μπορεί κανείς να συνεχίσει με τα πόδια στο μονοπάτι μέχρι τις πηγές του ποταμού.

Συνεχίζοντας την πορεία μέσα στο δροσερό ποτάμι μπαίνουμε στο κυρίως φαράγγι, βαδίζοντας κόντρα στο ρεύμα. Στη συμβολή του Αχέροντα με το ρέμα "Ντάλα", που κατεβαίνει από το Σούλι, υπάρχει πέτρινη γέφυρα και δεξιά η περίφημη "Σκάλα της Τζαβέλαινας", το παλιό μονοπάτι των Σουλιωτών. Από το γεφύρι μπορεί κανείς να συνεχίσει ως τις πηγές του Ντάλα ρέμα, στον παλιό νερόμυλο, ή να πάρει το δρόμο που οδηγεί στα Σερτζιανά των Ιωαννίνων. Λέγεται ότι εδώ ο ποταμός περνούσε μέσα από ένα τεράστιο "θεογέφυρο" δίνοντας έτσι την εικόνα της "πύλης του Άδη". Αργότερα η οροφή κατέρρευσε κι απόμειναν

μόνο οι κάθετοι βράχοι που σμίγουν σχεδόν μεταξύ τους, κόβοντας την ανάσα, σ' όποιον περάσει ανάμεσά τους. Όσοι φτάσουν ως εδώ, θα έχουν γευτεί πλήρως την πεμπτούσια των θρύλων!

Μουργκάνα

Ξεκινώντας από το χωριό Βαβούρι, στις απότομες πλαγίες της Μουργκάνας, μπορεί κανείς να φτάσει ύστερα από ανηφορική διαδρομή στην ψηλότερη κορυφή του βουνού στα 1806 μ. Η θέα προς τη μεριά της Θεσπρωτίας είναι φανταστική. Προς την Αλβανία διακρίνονται καθαρά τα αρχοντικά του χωριού Σωτήρα κάτω από ένα ωραιότατο δάσος ελάτων. Γενικά στην περιοχή της Μουργκάνας μπορεί κανείς να επισκεφτεί το φημισμένο μοναστήρι της Καμίτσιανης, που το καθολικό του σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση, και το λαογραφικό μουσείο του Τσαμαντά με εκατοντάδες αντικείμενα από την καθημερινή ζωή του παρελθόντος, φορεσιές, και πλούσιο φωτογραφικό αρχείο. Στο χωριό Λιά λειτουργεί οργανωμένος ξενώνας.

Νερόμυλοι

Τα δύο μεγάλα ποτάμια της Θεσπρωτίας, πλωτά για χιλιάδες χρόνια, ο μεν Καλαμάς σε ένα μεγάλο τμήμα του, ο δε Αχέροντας ως τα στενά του, εξασφάλιζαν τη διακίνηση των εμπορευμάτων από τα παράλια προς τα μεσόγεια και το αντίθετο. Παρά τις "ήσυχες" εκβολές τους οι δύο ποταμοί είναι ορμητικοί: η ορμή αυτή των νερών των δύο ποταμών και των παραποτάμων τους αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη για μια σειρά νερόμυλων, τα ερείπια των οποίων αντικρίζει κανείς στις όχθες τους, ενώ κάποιοι από αυτούς βρίσκονται σε λειτουργία μέχρι τις μέρες μας. Ο πιο σπουδαίος, που βρίσκεται στο ρέμα του "Ντάλα" στο Σούλι, έχει ανακατασκευαστεί. Ο νερόμυλος στο ρέμα του "Δάφνη" αλέθει ακόμα το καλαμπόκι των κατοίκων της περιοχής, ενώ ακριβώς από κάτω του λειτουργεί η νεροτριβή. Στην Αβαρίτσα συναντάει κανείς το συνδυασμό νερόμυλου, νεροτριβής και νεροπρίονου, ενώ στο ρέμα της Σκέφαρης βρίσκονται τα ερείπια των σημαντικότερων μύλων της Θεσπρωτίας, οι οποίοι συνδέονται μεταξύ τους με πέτρινο αγωγό μήκους εκατοντάδων μέτρων.

Γκορίλας

Με 1658 μ. υψόμετρο ο Γκορίλας είναι το δεύτερο πιο ψηλό βουνό της Θεσπρωτίας. Μπορεί κανείς να τον επισκεφτεί από την πλευρά της Παραμυθιάς, αλλά και από την Αγ. Κυριακή. Από χαραγμένο μονοπάτι φτάνει κανείς στην σπηλιά του Αγ. Αρσένη, όπου υπάρχει μικρό εκκλησάκι στο εσωτερικό της, που γιορτάζει το καλοκαίρι.

Το καλντερίμι του Λάγγαρη

Ανηφορίζοντας από τη Δάφνη (γνωστή σαν "Τζούμα") το δρόμο που οδηγεί στο Κοκκινολιθάρι, στον επαρχιακό δρόμο Φιλιατών - Κεραμίτσας, συναντάει κανείς στα δεξιά του το παλιό λιθόστρωτο καλντερίμι. Κατασκευάστηκε για να συνδέσει τα Γιάννενα με το λιμάνι της Σαγιάδας. Το λιθόστρωτο ελίσσεται στις απότομες πλαγιές του όρους Λάγγαρη, πάνω από το ρέμα της Ποταμιάς. Σε πολλά σημεία του το καλντερίμι είναι άριστα διατηρημένο, ενώ οι αναλημματικοί τοίχοι που το προστατεύουν από τους γκρεμούς και τις "σάρες" είναι εντυπωσιακοί, φτάνοντας ως και τέσσερα μέτρα ύψος. Η θέα από το μονοπάτι μέσα στη χαράδρα είναι φανταστική, με το ρέμα κάτω στο βάθος και τα πανύψηλα βράχια του Λάγγαρη από πάνω. Η πορεία - ένας ευχάριστος ορειβατικός περίπατος - δεν ξεπερνά τις δύο ώρες.

Διαδρομή Στενών Καλαμά

ΦΑΡΑΓΓΙ ΚΑΛΑΜΑ, ΟΣΔΙΝΑ, ΣΠΥΡΟΠΗΓΑΔΙΑ, ΡΑΒΕΝΗ

Υπάρχει ένα φαράγγι ξεχασμένο από το χρόνο, που το διασχίζει ο Καλαμάς, ένα ποτάμι θρύλος. Στην αρχή και στο τέλος του, στέκουν φύλακες οι ακροπόλεις της Οσδίνας και της Ραβενής. Μπορεί κανείς να επισκεφτεί το φαράγγι από πολλές μεριές, ξεκινώντας από την Ηγουμενίτσα, τα Γιάννενα ή τους Φιλιάτες. Από την Ηγουμενίτσα, ανεβαίνοντας την εθνική οδό προς Γιάννενα, στρίβουμε αριστερά προς τα χωριά Πλακωτή και Πέντε Εκκλησιές. Πριν από το χωριό Πέντε Εκκλησιές παίρνουμε το χωματόδρομο που οδηγεί στην "Παλιοχώρα". Η θέα προς τις εκκλησιές της βυζαντινής Οσδίνας, είναι μαγευτική! Φτάνοντας στη γέφυρα που ενώνει τις δύο πλευρές του ποταμού, ο δρόμος συνεχίζει για τους Φιλιάτες. Πάνω στο βραχώδη λόφο βρίσκεται η ακρόπολη με το αρχαίο κάστρο, τις βυζαντινές οχυρώσεις και τις μεταβυζαντινές εκκλησιές. Μπορεί κανείς να την επισκεφτεί από ένα δρόμο, αν γυρίσει λίγο πίσω προς τις Πέντε Εκκλησιές. Στο φαράγγι κατεβαίνουμε από την αριστερή όχθη του ποταμού. Εκεί βρίσκονται τα ερείπια μίας μοναδικής γέφυρας, που στέκει σαν μνημείο στη μέση του Καλαμά αιώνες τώρα. Στη συνέχεια βαδίζουμε κάτω από σκιερά πλατάνια σε όλη τη διάρκεια της διαδρομής δίπλα στο ποτάμι. Το φαράγγι αρχίζει να ορθώνει τους τοίχους του πάνω μας και μοναχικά φαντάσματα ασκητών μας κοιτάζουν μέσα από τις σπηλιές τους πάνω στα βράχια. Θρύλοι για θησαυρούς που κρύφτηκαν και χρυσά δυσκοπότητα τους συνοδεύουν. Μα οι θησαυροί είναι στα πόδια μας: Η χλωρίδα του φαραγγιού έχει να δείξει μερικά από τα πιο σπάνια είδη λουλουδιών. Φτάνοντας στα "Σπυροπηγάδια" μπορεί κανείς να ξεκουραστεί δίπλα στις πηγές που αναβλύζουν από παντού. Ένας κατεστραμμένος "δρόμος" οδηγεί τον επισκέπτη πίσω στο χωριό Πέντε Εκκλησιές. Εάν κάποιος επιθυμεί να συνεχίσει, πρέπει να μπει στα ρηχά σημεία μέσα στο ποτάμι και να περάσει στην απέναντι όχθη. Σε ένα πραγματικά υποβλητικό τοπίο η διαδρομή διακόπτεται από το γκρεμό στη θέση "Φαραγγοπήδημα". Στη συνέχεια φτάνουμε κάτω από το χωριό Πολύδροσο ακολουθώντας το μονοπάτι που ξεκινάει δίπλα από έναν παλιό νερόμυλο. Από το Πολύδροσο μπορεί κανείς να γυρίσει οδικά στην αρχή του ταξιδιού ή να συνεχίσει τη διαδρομή μέσα από το ποτάμι προς τα "Αναβρυστικά", κάτω από το κάστρο της Ραβενής. Ένας χωματόδρομος

ξαναγυρίζει τον επισκέπτη στον "πολιτισμό", στο δρόμο Φιλιάτες - Βροσύνα.

9.2.3 ΠΑΡΑΛΙΕΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

Αγία Παρασκευή

Ανήκει στην Κοινότητα Πέρδικας. Απέχει 9 χιλιόμετρα από το χωριό της Πέρδικας και βρίσκεται στον δρόμο προς Σύβοτα.

Προσφέρει:

Γραφική και γαλήνια παραλία με χοντρή άμμο και βότσαλα, καθαρά και ελαφρά βαθειά νερά. Ελαιόδεντρα πίσω από την αμμουδιά και μπροστά το καταπράσινο νησάκι της Αγίας Παρασκευής, όπου μπορεί να φτάσει κανείς κολυμπώντας. Διαθέτει καφέ - μπαρ.

Σταυρολιμένας

Ανήκει στην Κοινότητα Πέρδικας. Απέχει 5 χιλιόμετρα από το χωριό της Πέρδικας και βρίσκεται ανάμεσα στις παραλίες Καραβοστάσι και Αρίλλα.

Προσφέρει:

Γραφική, μικρή και ήσυχη παραλία. Έχει γαλανά και καθάρια νερά, άσπρα βότσαλα και βρίσκεται δίπλα σε ελαιώνα συνδυάζοντας το γαλάζιο με το πράσινο.

Σκάλωμα ή Αρίλλας

Ανήκει στην Κοινότητα Πέρδικας. Απέχει 5,6 χιλιόμετρα από το χωριό της Πέρδικας.

Προσφέρει:

Μεγάλη παραλία με σκούρα ψιλή άμμο και πολύ ρηχά νερά. Η βλάστηση που εκτείνεται πίσω από την αμμουδιά μαγεύει. Διαθέτει λιμανάκι, ταβέρνες, καθώς και ενοικιαζόμενα δωμάτια

Καραβοστάσι

Ανήκει στην Κοινότητα Πέρδικας και απέχει 7 χιλιόμετρα από το χωριό της Πέρδικας.

Προσφέρει:

Μεγάλη παραλία, με χοντρή άσπρη άμμο, καταγάλανα, καθάρια και σχετικά βαθειά νερά. Στις άκρες της παραλίας υπάρχουν δύο πράσινοι λόφοι που συμβάλλουν σε ένα μαγευτικό τοπίο. Διαθέτει ενοικιαζόμενα δωμάτια, ξενοδοχειακά συγκροτήματα, ταβέρνες, αναψυκτήριο.

Μέγα Ντράφι

Ανήκει στην Κοινότητα Πέρδικας. Απέχει 10 χιλιόμετρα από το χωριό της Πέρδικας και βρίσκεται στον δρόμο προς Σύβοτα.

Προσφέρει:

Μικρή ήσυχη παραλία, χωρισμένη σε δύο μέρη από έναν βραχώδη λόφο, με καθαρά καταγάλανα νερά, άσπρα βότσαλα και άμμο. Βρίσκεται στην αγκαλιά πράσινων βράχων προσφέροντας ένα τοπίο γαλήνης και ηρεμίας.

Μέγα Άμμος

Ανήκει στον Δήμο Συβότων. Βρίσκεται σε απόσταση 1,5 χιλιομέτρων από το χωριό των Συβότων, στον δρόμο προς Πέρδικα.

Προσφέρει:

Πόσα χιλιόμετρα από το κοντινότερο χωριό / κωμόπολη; Απάνεμη παραλία, με άσπρα βότσαλα και καθαρά γαλαζοπράσινα νερά. Τα χρώματα της θάλασσας σε συνδυασμό με το πράσινο της φύσης που περιβάλλει την αμμουδιά διαμορφώνουν ένα υπέροχο τοπίο. Είναι οργανωμένη, διαθέτει ταβέρνα, καφέ και παρέχει την δυνατότητα θαλάσσιων σπορ.

Μπέλλα Βράκα

Ανήκει στον Δήμο Συβότων. Βρίσκεται στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Συβότων, στο νησάκι Μουρτεμένο. Η πρόσβαση γίνεται με βάρκα, αλλά και με τα πόδια, διασχίζοντας μια μικρή απόσταση με πολύ ρηχά νερά.

Προσφέρει:

Μικρή παραλία, με άσπρη άμμο και καθαρά καταγάλανα νερά. Πράσινη βλάστηση αγκαλιάζει την αμμουδιά προσφέροντας μια όμορφη και γαλήνια εικόνα.

Μικρή Μέγα Άμμος ή Μπακόλα

Ανήκει στον Δήμο Συβότων. Βρίσκεται σε απόσταση 2 χιλιομέτρων από το χωριό των Συβότων δίπλα από την παραλία Μέγα Άμμος, στον δρόμο προς Πέρδικα.

Προσφέρει:

Μικρότερη παραλία από την Μέγα Άμμο, όπως δηλώνει και το όνομα της, με τα ίδια όμως χαρακτηριστικά, καθαρά, γαλαζοπράσινα νερά και άσπρα βότσαλα. Πίσω από την αμμουδιά η έκταση καλύπτεται με ελαιόδεντρα. Υπάρχει ταβέρνα.

Ζάβια

Ανήκει στον Δήμο Συβότων. Απέχει περίπου 700 μέτρα από το χωριό των Συβότων και βρίσκεται στον δρόμο προς Πέρδικα.

Προσφέρει:

Μικρή απάνεμη και ήσυχη παραλία, με άσπρα βότσαλα και καθαρά γαλανά νερά. Δίπλα στην αμμουδιά βρίσκεται ένας μικρός ελαιώνας. Ένα τοπίο γαλήνης και ηρεμίας.

Πισίνα

Ανήκει στον Δήμο Συβότων. Βρίσκεται στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Συβότων, συγκεκριμένα στο νησάκι Μαυρονόμος. Η πρόσβαση είναι δυνατή μόνο με καΐκι.

Προσφέρει:

Όμορφη παραλία με άσπρη άμμο και βότσαλα, βαθειά μπλε νερά και πυκνή πράσινη βλάστηση να την αγκαλιάζει. Ένα γαλήνιο και ειδυλλιακό τοπίο.

Κόκκινος Βράχος

Ανήκει στον Δήμο Συβότων, συγκεκριμένα στο δημοτικό διαμέρισμα της Πλαταριάς. Απέχει 2,5 χιλιόμετρα από την Πλαταριά και βρίσκεται στον δρόμο προς Ηγουμενίτσα.

Προσφέρει:

Πόσα χιλιόμετρα από το κοντινότερο χωριό / κωμόπολη; Μικρή, ήσυχη παραλία, χωρισμένη σε δύο μέρη, με άσπρα βότσαλα και γαλάζια καθάρια νερά. Περιβάλλεται από πράσινη βλάστηση και σε συνδυασμό με το γαλάζιο της θάλασσας αποτελεί μια όμορφη και γαλήνια εικόνα.

Ναυτίλος

Ανήκει στον Δήμο Συβότων, συγκεκριμένα στο δημοτικό διαμέρισμα της Πλαταριάς. Απέχει 2 χιλιόμετρα από την Πλαταριά και βρίσκεται στον δρόμο προς Σύβοτα.

Προσφέρει:

Παραλία με άσπρα βότσαλα και καθαρά καταγάλανα νερά. Δίπλα στην αμμουδιά υπάρχει κάμπινγκ, νοικιαζόμενα δωμάτια, ταβέρνα.

Καλάμι

Ανήκει στον Δήμο Συβότων, συγκεκριμένα στο δημοτικό διαμέρισμα της Πλαταριάς. Απέχει 4 χιλιόμετρα από την Πλαταριά και βρίσκεται στον δρόμο προς Ηγουμενίτσα.

Προσφέρει:

Μικρή παραλία, με άσπρα βότσαλα, καθαρά νερά και πράσινη βλάστηση που την αγκαλιάζει. Διαθέτει ταβέρνα και κάμπινγκ.

Δρέπανο

Ανήκει στον Δήμο Ηγουμενίτσας και απέχει από την πόλη της Ηγουμενίτσας μόνο 5 χιλιόμετρα.

Προσφέρει:

Η τεράστια σε μήκος παραλία, 7 χιλιομέτρων, εκτείνεται στην χερσόνησο του Δρεπάνου. Άσπρη ψιλή άμμο, καθαρά, ρηγά νερά και ευκάλυπτοι κατά μήκος της, συνθέτουν την εικόνα της παραλίας. Διαθέτει κάμπινγκ, ταβέρνες, καφέ και δυνατότητα θαλάσσιων σπορ.

Στροβίλι

Ανήκει στον Δήμο Σαγιάδας. Απέχει 4 χιλιόμετρα από την Σαγιάδα και είναι η βορειότερη πριν από τα σύνορα παραλία του Νομού.

Προσφέρει:

Ήσυχη παραλία σε μικρό κόλπο, με καθαρά καταγάλανα νερά, άσπρα βότσαλα και άμμο. Οι πράσινοι, κατάφυτοι λόφοι που αγκαλιάζουν την αμμουδιά μαγεύουν τους επισκέπτες.

Κεραμίδι

Ανήκει στον Δήμο Σαγιάδας και απέχει 3 χιλιόμετρα από την Σαγιάδα.

Προσφέρει:

Μικρή σε πλάτος παραλία, ήσυχη με άσπρα βότσαλα και καθαρία γαλάζια νερά. Το γαλάζιο της θάλασσας και το πράσινο της βλάστησης που την περιβάλλει δημιουργούν μια μαγευτική εικόνα. Οργανωμένη παραλία, προσφέρει δυνατότητα φαγητού, καφέ, ποτού.

9.2.4 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Μαργαρίτι

Μετά την ίδρυσή του, το 15ο αιώνα, αποτέλεσε αξιόλογο φρούριο και σημαντικό εμπορικό κέντρο. Πέραν του κάστρου, στον παραδοσιακό οικισμό διατηρούνται αρκετά λιθόκτιστα αρχοντικά των προηγούμενων αιώνων.

Φοινίκι

Από τους καλλύτερα διατηρημένους οικισμούς της Θεσπρωτίας. Τα πετρόκτιστα σπίτια συμπληρώνουν οι λιθόστρωτες αυλές και οι επιβλητικές κάμαρες.

Τσαμαντάς

Στο βορειότερο τμήμα της ορεινής Θεσπρωτίας, σε μία πλαγιά της Μουργκάνας, στα χρόνια του Δεσποτάτου της Ηπείρου χτίστηκε ο ιδιαίτερα καλά σωζόμενος οικισμός με τα επιβλητικά λίθινα σπίτια και τις βρύσες.

Πλαίσιο

Η πατρίδα της Κυρά Βασιλικής και του πατριάρχη Άνθιμου είναι από τα πιο καλοδιατηρημένα χωριά του ορεινού όγκου της επαρχίας Φιλιατών, στα βόρεια των Φιλιατών κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα.

Παλαιά Σαγιάδα

Στην πλαγιά του βουνού στα βόρεια του σύγχρονου ομώνυμου χωριού απλώνεται ο εγκαταλειμμένος παραδοσιακός οικισμός, με εξαιρετική θέα προς το Ιόνιο και την Κέρκυρα. Οι καταστροφές στα τέλη του 19ου αιώνα από σεισμό και κυρίως αυτή της περιόδου 1943-1944 έπληξαν ανεπανόρθωτα τον ιδιαίτερα σημαντικό αυτό οικισμό.

Γιρομέρι

Παραδοσιακός ημιορεινός οικισμός βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του νομού, ανήκει στον Δήμο Φιλιατών και απέχει 7 χλμ. από τους Φιλιάτες και 23 χλμ. Βορειοανατολικά της Ηγουμενίτσας . Κοντά του βρίσκεται η Ιερά Μονή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου.

9.2.5 ΓΕΦΥΡΕΣ

Μάρμαρο

Βρίσκεται κοντά στο χωριό Χαραυγή (Λύκος), στην τοποθεσία "Τκουρβέτσι", γεφυρώνοντας τον λάκκο Μάρμαρο. Εξυπηρέτησε και मुलाύλακα κοντινού μύλου. Άγνωστος ο χρόνος κατασκευής του. (Ύψος: 4,40μ, Πλάτος: 1,20μ, Μήκος: 9,00μ, Ωφέλιμο Πλάτος: 1,20μ, Άνοιγμα τόξου: 3,20μ).

Γεφύρι του Βαθυλακκού

Βρίσκεται κοντά στους Φιλιάτες, κάτω απ' το χωριό Φοινίκι. Γεφύρωνε το Μπογαζιώτικο ποτάμι, αλλά σήμερα στέκει εκτός κοίτης. Κατασκευάστηκε τον 19ο αιώνα από τον Νικ. Μπινάκη απ' τη διπλανή Σίδερη. Είναι εν μέρει επιχωματωμένο.

(Ύψος: 1,80μ, Πλάτος :2,70μ, Μήκος: 11,70μ, Ωφέλιμο Πλάτος: 2,70μ, Άνοιγμα τόξου: 6,00μ).

Γεφύρι της Γκούμανης

Βρίσκεται κοντά στο χωριό Ράγιο, γεφυρώνοντας το Φιλιατιώτικο ποτάμι (ή Καλπακιώτικο) λίγο πριν πέσει στον Καλαμά. Κοντά η αρχαία Τιάνη, σήμερα Γκούμανη απ' όπου και το όνομα. Έχει βυθιστεί αρκετά στα πλημμυρισμένα νερά που δημιουργεί το κοντινό φράγμα, αλλά παλιά φωτογραφία του F.Boissonnas μαρτυρεί το μεγάλο του μέγεθος. (Σήμερα ορατό: Ύψος: 1,10μ, Πλάτος: 2,65μ, Μήκος: 14,00μ, Ωφέλιμο Πλάτος: 2,65μ, Άνοιγμα τόξου: 9,20μ).

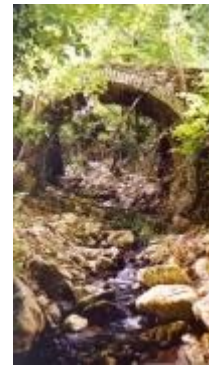
Γεφύρι του Γκούμου

Βρίσκεται πάνω απ' την Παραμυθιά, στην είσοδο του χωριού Αγία Κυριακή (Πόποβο), γεφυρώνοντας τον λάκκο του Γκούμου. Άγνωστο πότε χτίστηκε. (Ύψος: 4,60 Πλάτος: 2,00μ, Μήκος: 11,00μ, Ωφέλιμο Πλάτος: 2,00μ, Άνοιγμα τόξου: 5,00μ).

Γεφύρι της Εκκλησιάς

Βρίσκεται στην περιοχή της Μουργκάνας, μέσα στο χωριό Τσαμαντάς, στο μεσοχώρι, δίπλα στην εκκλησία, γεφυρώνοντας τον λάκκο Στέρα. Άγνωστο πότε χτίστηκε. (Ύψος: 4,60μ, Πλάτος: 2,80μ, Μήκος: 13,00μ, Ωφέλιμο Πλάτος: 2,00μ, Άνοιγμα τόξου: 4,90μ).

Γεφύρι της Μενίνας

Βρίσκεται έξω απ' το χωριό Νεράιδα (Μενίνα), πάνω στον Καλαμά, σήμερα γκρεμισμένο. Ήταν μεγάλο πολύτοξο, με 4 ή 5 τόξα. Σήμερα σώζεται ένα του 10, 60μμάνοιγμα στην αριστερή όχθη και αρκετά άλλα μέρη. Το κύριο τόξο άνοιγε στα 39,00 μέτρα.

Γεφύρι του Ντάλλα (Σούλι)

Βρίσκεται ή μάλλον βρισκόταν, αφού κατέρρευσε τον περασμένο Οκτώβριο απ' τις καταρακτώδεις βροχές - κοντά στη Γλυκή, στο δρόμο για το Σούλι. Εξυπηρετούσε την περίφημη Σκάλα της Τζαβέλαινας. Γεφύρωνε το Σουλιώτικο ποτάμι (ή του Ντάλλα) λίγο πριν εκβάλλει στον Αχέροντα. Είχε χτιστεί στα 1880. Η νομαρχία επιθυμεί -και ενεργεί κατάλληλα- την ανακατασκευή του.

(Ύψος: 6,50μ, Πλάτος: 2,00μ, Μήκος: 15,80μ, Ωφέλιμο Πλάτος: 1,60μ, Άνοιγμα τόξου: 6,45μ).

Γεφύρι της Γκρίκας

Βρίσκεται στην περιοχή της Μουργκάνας, κάτω απ' το χωριό Αμπελώνας (Πόβλα), γεφυρώνοντας τον ποταμό Παύλα, τον αρχαίο Ξάνθο. Κατασκευάστηκε το 1798 με 440 γρόσια που μάζεψαν οι γύρω κοινότητες. (Ύψος: 12,00μ, Πλάτος: 2,20μ, Μήκος: 17,20μ, Ωφέλιμο πλάτος: 1.70μ, Άνοιγμα τόξου: 8,70μ).

Υδατογέφυρα του Αϊ Θανάση

Βρίσκεται μέσα στο Πάρκο Αναψυχής της Πέρδικας, κοντά στο μοναστήρι του Αϊ Θανάση. Γεφυρώνει τον μικρό ποταμό Παραμυθιώτη και παλιά μετέφερε νερό στον κατεστραμμένο σήμερα νερόμυλο (Δασόμυλος) που βρίσκεται λίγο παρακάτω. Άγνωστο πότε χτίστηκε. (Ύψος: 9,50μ, Μήκος: 16,35μ, Πλάτος: 0, 65μ, Άνοιγμα τόξου: 6,40μ).

Γεφύρι της Καβάλας

ΓΕΦΥΡΙ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ (ΑΓΙΟΙ ΠΑΝΤΕΣ)
Βρίσκεται στον δρόμο για την Μουργκάνα, μέσα στο χωριό Άγιοι Πάντες, γεφυρώνοντας τον λάκκο της Καβάλας. Άγνωστο πότε χτίστηκε. (Ύψος: 4,50μ, Πλάτος: 2,00μ, Μήκος: 13,00μ, Ωφέλιμο Πλάτος: 1,40μ, Άνοιγμα τόξου: 10,50μ).

ΠΗΓΗ www.touristorama.com

10. ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ

Ιστορία της Αρτας. Η Αρτα πρωτεύουσα του Νομού Αρτας, είναι χτισμένη στην ίδια θέση που κατά την αρχαιότητα υπήρχε μια από τις σημαντικότερες πόλεις της Ελλάδας, η Αμβρακία .

Δεν γνωρίζουμε ποιοί πρωτόχτισαν την Αμβρακία. Πάντως αρχαίοι συγγραφείς αποκαλούν την περιοχή της Αμβρακίας Δρυοπίδα. Οι σχετικοί με τους οικιστές της Αμβρακίας μύθοι προδίδουν πρόθεση προβολής δικαιωμάτων στην περιοχή.

Η Αμβρακία δεν έλαβε μέρος στον Τρωικό πόλεμο. Πιθανότατα είχε κατακτηθεί από τους Δωριείς, ενώ ο Τρωικός ήταν πόλεμος των Αχαιών. Οι Δωριείς έφτιαξαν τον στόλο τους στο μοιχό του Αμβρακικού κόλπου, με την ξυλεία απ' τα πλούσια δάση της περιοχής της Αμβρακίας.

Το τοπωνύμιο Αμβρακία οφείλεται κατά την μυθολογία στον Αμβρακία , γιο του Θεσπρωτού ή στην Αμβρακία, θυγατέρα του Μελανέα των Δρυόπων ή του Αυγείου της Ηλίδας ή του Φόρβαντα γιο του Ηλιου. Υπάρχει όμως και η άποψη πως το τοπωνύμιο ανταποκρίνεται στη εδαφομορφολογία της θέσης της Αμβρακίας, δηλαδή θέσης που από δω κι απ' εκεί (αμφί) έχει βραχώδεις ακτές (όχθες).

Το 625 π.Χ. εγκαταστάθηκαν στην Αμβρακία οι Κορίνθιοι - καλεσμένοι ίσως από τους παλιούς κατοίκους - με αρχηγό τους τον Γόργο, νόθο γιο του Κυψέλου, του τυράννου της Κορίνθου.

Η Αμβρακία με τους Κορίνθιους πια, γνώρισε μεγάλη οικονομική ακμή και στρατιωτικοναυτική ισχύ όπως προκύπτει από τα αρχαία κείμενα και τα αρχαιολογικά ευρήματα. Κατά τους Περσικούς πολέμους έλαβε μέρος με επτά πλοία στη ναυμαχία της Σαλαμίνας και με πεντακόσιους οπλίτες στη μάχη των Πλαταιών.

Από το 625 π.Χ μέχρι την εποχή του Πύρρου, η Αμβρακία είχε κατά περιόδους τυραννικό, ολιγαρχικό - τιμοκρατικό ή δημοκρατικό πολίτευμα. Κατά μία άποψη, στην Αμβρακία δημιουργήθηκε το πρώτο δημοκρατικό καθεστώς μερικές δεκαετίες πριν απ' την δημοκρατία της Αθήνας.

Η Αμβρακία είχε ένα από τα τελειότερα πολεοδομικά συστήματα της αρχαιότητας, ονομαστά δε ήταν τα γυναικεία αμβρακιώτικα υποδήματα, γνωστά σ' όλη την Ελλάδα με το όνομα Αμβρακίδες.

Το 295 π.Χ. η Αμβρακία παραχωρήθηκε από τους Μακεδόνες στον Ηπειρώτη Πύρρο. Ο Πύρρος την έκανε πρωτεύουσα του Κράτους του κι απ' αυτή εξορμούσε για τη λοιπή Ελλάδα και την Ιταλία. Ο Πύρρος γέμισε την Αμβρακία με μεγάλες οικοδομές, ναούς, αγάλματα, ζωγραφικούς πίνακες κ.λ.π.

Το 189π.Χ. κατέλαβαν την Αμβρακία οι Ρωμαίοι, ύστερα από σθεναρή αντίστασή της. Οι Ρωμαίοι την απογύμνωσαν από όλα της τα καλλιτεχνήματα, αργότερα δε (μετά το 31 π.Χ.) και από τον πληθυσμό της, που τον εγκατέστησαν στη Νικόπολη. Στην Αμβρακία έμεινε μικρός αριθμός κατοίκων. Από την Αμβρακία διασώθηκαν ελάχιστα μνημεία, αρκετά όμως έργα τέχνης:

α) Στον δρόμο ενός ταφικού περιβόλου, στην ανατολική πλευρά της Ιερά Οδού της Αμβρακίας, διασώθηκε μια σημαντικότερη - για το είδος και τον τρόπο γραφής- επιγραφή του 6ου π.Χ.,

β) δίπλα στο σημερινό ναό του Αγ. Κωνσταντίνου αποκαλύφθηκε ένα θεατράκι - ίσως το μικρό θέατρο που μνημονεύει ο Διονύσιος Αλικαρνασσεάς - με την ορχήστρα του και τέσσερις σειρές κερκίδων,

γ) κοντά στην πλατεία Κιλκίς διασώθηκε τμήμα του μεγάλου ναού του Πύθιου Απόλλωνα Σωτήρα - το μέχρι την ευθυντηρία τμήμα - διαστάσεων 20,75X44μ. Εκεί βρέθηκε και ανεπίγραφη στήλη με κείμενο συνθήκης καθορισμού ορίων μεταξύ Αμβρακίας και Χαράδρου,

δ) διασώθηκαν τμήματα του αρχαίου τείχους, που δείχνουν πως το τείχος ήταν επιβλητικό και

επιμελημένης κατασκευής . Στο βορειοανατολικό τμήμα του επιχτίστηκε αργότερα το βυζαντινό κάστρο (13ος αιώνας) που είναι από τα ωραιότερα ελληνικά κάστρα και διασώζεται, με επισκευές των Τούρκων, σε άριστη κατάσταση,

ε) στα μουσεία της Αρτας, των Ιωαννίνων, της Αθήνας, της Ρώμης, του Λονδίνου, υπάρχουν αγάλματα, επιγραφές, κοσμήματα, νομίσματα, αγγεία, ειδώλια κ.λ.π. προερχόμενα από την Αμβρακία.

10.1 Η ΑΡΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Οι Γότθοι, οι πειρατές και τελικά οι Βούλγαροι (10ος - 11ος αιώνας) κατέστρεψαν τη Νικόπολη όπου είχαν μεταφέρει τον πληθυσμό της Αμβρακίας οι Ρωμαίοι. Αρκετοί κάτοικοι της έφτιαξαν νέες κατοικίες πάνω στα ερείπια της Αμβρακίας, βρίσκοντας για το χτίσιμό τους πρόχειρο οικοδομικό υλικό. Η νέα αυτή πόλη, πάνω στην αρχαία

Αμβρακία, είναι η Αρτα. Πιθανότατα το όνομα της το οφείλει στους Ρωμαίους που κυριαρχούσαν επί αιώνες στην περιοχή. Τον 11^ο μ.Χ. αιώνα η Αρτα ήταν μια οργανωμένη και αξιόλογη πολιτεία, τέτοια, ώστε το 1204 ο Μιχαήλ Α' Δούκας Κομνηνάγγελος, ιδρυτής του Δεσποτάτου της Ηπείρου, την επέλεξε για πρωτεύουσα του κράτους του.

Το Δεσποτάτο εκτεινόταν από το Δυρράχιο μέχρι τη Ναύπακτο, αυξομειούμενο κατά περιόδους. Ο Δεσπότης Θεόδωρος κατέλαβε, για λίγο και τη Θεσσαλονίκη, όπου ανακηρύχθηκε αυτοκράτορας. Κατά τον πρώτο αιώνα της ζωής του Δεσποτάτου, η Αρτα απόκτησε πολλές αξιόλογες εκκλησίες που σώζονται μέχρι σήμερα και μεγαλοπρεπή δημόσια κτίρια που δυστυχώς καταστράφηκαν.

Το 1449, ύστερα από συμφωνία, που εξασφάλιζε στους κατοίκους όρους αξιοπρεπούς διαβίωσης, η Αρτα παραδόθηκε στους Τούρκους.

Η τουρκοκρατία στην Άρτα κράτησε 432 χρόνια . Σ' αυτή τη μεγάλη και σκοτεινή περίοδο, η Αρτα ανέπτυξε μεγάλο εμπόριο με τις γύρω πόλεις και το εξωτερικό. Εγινε ένα από τα μεγαλύτερα ελληνικά εμπορικά κέντρα. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες ίδρυσαν στην Αρτα προξενεία τους. Παράλληλα με το εμπόριο, οι κάτοικοι της Αρτας μεριμνούσαν για τη διατήρηση των εθνικών και θρησκευτικών τους παραδόσεων και εθίμων και ενίσχυναν με τρόφιμα και ρουχισμό τους αγωνιστές των βουνών (Σουλιώτες, κλέφτες κ.λ.π.). Από την Αρτα και την γύρω περιοχή

της διακρίθηκαν πολλοί στα γράμματα και στ' άρματα, με ονομαστότερους τον Μάξιμο Γραικό (Μιχαήλ Τριβύλη), τον Νικόλαο Σκουφά, τον Γεώργιο Καραϊσκάκη κ.α. Στις 24 Ιουνίου 1881 οι Τούρκοι έφυγαν και η Αρτα ενώθηκε με τη λοιπή Ελλάδα.

10.2 ΑΡΤΑ : Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ

Η σημερινή Άρτα είναι κτισμένη πάνω στην αρχαία Αμβρακία, στην αριστερή όχθη του ποταμού Αράχθου, κι ανεβαίνει αμφιθεατρικά στους βορειοδυτικούς πρόποδες του λόφου, που από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα ονομάζεται Περάνθη. Το κωνοφόρο δάσος δίνει έναν τόνο άγριας ομορφιάς στην πόλη. Στη κορυφή του λόφου βρίσκεται και το

τουριστικό περίπτερο που μπορεί να προσφέρει στιγμές χαλάρωσης, αλλά κυρίως την υπέροχη θέα του στον κάμπο της Άρτας.

Ο πληθυσμός της πόλης είναι περίπου 40.000. Απέχει απ' την Αθήνα 360 χλμ. Την κοσμούν οι βυζαντινές της εκκλησίες, το κάστρο της, το ρολόϊ της, αξιόλογα νεοκλασικά κτίρια και πάνω απ' όλα το θρυλικό Γεφύρι της.

Η Άρτα είναι έδρα του ΤΕΙ Ηπείρου. Από μέσα της περνάει ο εθνικός δρόμος Αντιρίου - Ιωαννίνων με δυνατότητα παράκαμψής της από το τμήμα της "Ιονίου Οδού" που έχει δοθεί στην κυκλοφορία. Μεγάλο μέρος του κέντρου της είναι πεζοδρομημένο. Κυριότερο τουριστικό πόλο έλξης αποτελούν το θρυλικό "Γεφύρι" της και η Βυζαντινή εκκλησία "Παναγία η Παρηγορήτισσα".

Στις όχθες του ποταμού της κατασκευάζεται πάρκο με τεχνητή λίμνη.

Καύχημά της η γυναικεία ομάδα χάντμπολ που κατέχει το Πανελλήνιο Πρωτάθλημα για πολλά χρόνια.

Υπάρχουν Πολιτιστικοί Σύλλογοι με πλούσια δράση και θεατρική δραστηριότητα, Αθλητικοί Σύλλογοι, Υπαίθριο Θέατρο στο Κάστρο, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο, Εκθεσιακό Κέντρο.

10.3 ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

ΠΑΝΑΓΙΑ ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΣΣΑ

Πρόκειται για μεγαλοπρεπή ναό, τιμωμένο στη μνήμη του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Ήταν το καθολικό σταυροπηγιακής μονής, γυναικείας, κατά τον 16ο αιώνα. Κτίστηκε μεταξύ των ετών 1283 και 1296 από τον δεσπότη της Ηπείρου Νικηφόρο Α' Κομνηνάγγελο Δούκα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν : η εξωτερική μορφή του ναού, το σύστημα στήριξης του κεντρικού τρούλου, η γλυπτική και ψηφιδωτή διακόσμηση, οι τοιχογραφίες, οι επιγραφές και τα ελάχιστα τμήματα του αρχικού μαρμαρινού τέμπλου. Ανατολικά του ναού σώζονται 16 κελλιά και νότια η τράπεζα ή εστιατόριο, που αναστηλώθηκε και στεγάζει μικρό μουσείο ευρημάτων, κυρίως από την Αρχαία Αμβρακία.

ΑΓΙΑ ΘΕΟΔΩΡΑ

Ο Ναός κτίσθηκε κατά το πρώτο ήμισυ του 13ου αιώνα, από την Θεοδώρα, σύζυγο του Δεσπότη της Ηπείρου Μιχαήλ Β' Κομνηνάγγελου Δούκα. Αρχικά αποτελούσε το καθολικό γυναικείας μονής (μονή Αγίου Γεωργίου). Μετά το θάνατο του συζύγου της, η Θεοδώρα εμόνασε στο μοναστήρι αυτό . Εκεί πέθανε και

τάφηκε. Επειδή σ' όλη τη ζωή της η Θεοδώρα ανέπτυξε μεγάλη κοινωνική και φιλανθρωπική δράση, μετά το θάνατό της οι κάτοικοι την ανεγνώρισαν ως αγία και πολιούχο της Αρτας, μετονόμασαν δε το ναό σε ναό Αγίας Θεοδώρας. Η μνήμη της γιορτάζεται στις 11 Μαρτίου από τους κατοίκους της Αρτας και των γύρω περιοχών. Ο αρχικός ναός είχε τον τύπο τρίκλητης βασιλικής με πολλά ελληνιστικά στοιχεία. Τα κιονόκρανα του καθολικού, προερχόμενα από αρχαίο ή παλαιοχριστιανικό ναό παρουσιάζουν ενδιαφέρον όπως και ο μαρμαρίνος διάκοσμος του κυρίως ναού.

ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Κομψός βυζαντινός ναός, μορφής μονόκλητης βασιλικής. Αργότερα προστέθηκαν δύο χαμηλότερες πτέρυγες. Ο ναός έχει πλούσια εξωτερική κεραμοπλαστική διακόσμηση, που δίνει χάρη και γραφικότητα στο μνημείο. Τα εφυαλωμένα αβακίδια και δύο εφυαλωμένοι πίνακες (των Τριών Ιεραρχών και της Σταυρώσεως) της

ανατολικής πλευράς τους ναού αποσπούν την προσοχή του επισκέπτη. Ο ναός θεωρείται νεότερος της Παρηγορήτισσας, ίσως των αρχών του 14ου αιώνα.

I.M. ΚΑΤΩ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Το καθολικό της μονής είναι κτίσμα των μέσων του 13ου αιώνα μ.Χ. Τα άλλα κτίσματα ανανεώθηκαν αρκετές φορές. Τα τελευταία χρόνια έγινε μεγάλη προσπάθεια συντήρησής τους. Οι εξωτερικές επιφάνειες των τοίχων του καθολικού παρουσιάζουν πλούσια διακόσμηση με πλίνθινα κοσμήματα. Οι τοιχογραφίες είναι του 18ου μ.Χ. αιώνα, πλην μερικών στο διακονικό, που είναι σύγχρονες με την κατασκευή του ναού (13ος αιώνας). Σήμερα στη μονή (είναι γυναικεία) λειτουργεί εργαστήριο υφαντικής, με σημαντική παραγωγή ταπήτων κλπ. Η μονή βρίσκεται στα ΝΔ της Άρτας.

ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ

Μικρός αξιόλογος ναός του 17ου ή 18ου αιώνα μ.Χ. Είναι μονόκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, με καλής τέχνης τοιχογραφίες και ενδιαφέρουσα γραπτή επιγραφή πάνω από τη θύρα της εισόδου. Το δάπεδο αποτελείται από μεγάλες πέτρες, προερχόμενες ίσως από το εκεί κοντά τοίχος της Αρχαίας Αμβρακίας.

ΠΑΝΑΓΙΑ ΚΑΣΣΟΠΙΤΡΑ

Μικρός ναός στην πλατεία Μονοπωλείου. Είναι ξυλόστεγος, μονόκλιτος (βασιλική). Στη δυτική πλευρά του είναι εντοιχισμένο μαρμάρινο θωράκιο με ανάγλυφο σταυρό και κόμβους. Χτίστηκε στα μέσα του 18ου μ.Χ. αιώνα, αλλά το 1818 καταστράφηκε από το μεγάλο κυπαρίσσι που έπεσε πάνω του και ανοικοδομήθηκε μετά την απελευθέρωση της Άρτας. Σ' αυτόν το ναό, πριν καταστραφεί, διδάχτηκε τα πρώτα γράμματα ο Νικόλαος Σκουφάς.

ΑΓΙΟΣ ΜΕΡΚΟΥΡΙΟΣ - ΕΙΣΟΔΙΑ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ναός δίπλα στο Μητροπολιτικό κτίριο. Είναι βασιλική ξυλόστεγη που εσωτερικά χωρίζεται με κίονες σε τρία κλίτη. Ο άμβωνας και το δεσποτικό έχουν εντοιχισμένα μαρμάρινα γλυπτά. Ο άμβωνας και το δεσποτικό έχουν ποικιλθεί με σεντέθι. Ο ναός χτίστηκε το 1800, ίσως επί παλαιότερου ναού που καταστράφηκε, σε λοφίσκο με εξαιρετη θέα, στο βορειότερο σημείο της πόλης, όπου και η καμπή του ποταμού Αράχθου. Αποτέλεσε τη Μητρόπολη της Άρτας για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το Μητροπολιτικό κτίριο χτίστηκε το 1726. Ναός και Μητροπολιτικό γραφείο περιβάλλονται από μεγάλο κήπο και αυλή. Αξιόλογο είναι και το πρόπυλο, κιονοστήριχο με ξύλινη στέγη.

10.4 ΜΟΥΣΕΙΑ

Λαογραφικό Μουσείο Σκουφάς

Χτισμένο το 1864 από αυστριακό αρχιτέκτονα, χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως φυλάκιο της γέφυρας και αργότερα ως μεθοριακός σταθμός των Τούρκων, όταν μετά τη συνθήκη του 1881 τα σύνορα της Ελλάδας και της Τουρκίας ήταν στη μέση του Γεφυριού της Άρτας.

Είναι ένα διόροφο νεοκλασικό οίκημα πλάι στο Γεφύρι και έχει σκοπό να παρουσιάσει την τοπική λαϊκή παράδοση.

Ιστορικό Μουσείο Σκουφά

Έχει θέμα του την ιστορία της Άρτας από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή και έχει οργανωθεί με βάση τις σύγχρονες αντιλήψεις της επιστήμης της μουσειολογίας, σύμφωνα με τις οποίες τα μουσεία είναι ζωντανοί χώροι παιδείας. Στο χώρο του μουσείου δημιουργήθηκαν σκηνογραφικές συνθέσεις, με την βοήθεια των οποίων ο επισκέπτης, περνώντας από την μια αίθουσα στην άλλη, παρακολουθεί κατά χρονολογική σειρά και μαθαίνει την ιστορία της Άρτας, με

τρόπο άριστο και κατανοητό.

Παρηγορήτισσα - Αρχαιολογική Συλλογή

Στην Αρχαιολογική Συλλογή, η οποία στεγάζεται στην τράπεζα (εστιατόριο) της άλλοτε μονής της Παρηγορήτισσας, παρουσιάζονται ευρήματα που προέρχονται κυρίως από τις ανασκαφές της Άρτας καθώς και από την ευρύτερη περιοχή του νομού. Στις επτά προθήκες που περιλαμβάνει η έκθεση παρουσιάζονται πήλινα και χάλκινα αγγεία, ειδώλια, κοσμήματα και διάφορα άλλα μικροαντικείμενα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν πήλινες μήτρες ειδωλίων και τα σύγχρονα εκμαγεία τους από το εργαστήριο του Σατύρου, κοροπλάστη του 4ου π.χ. αιώνα. Σε δύο προθήκες παρουσιάζονται ευρήματα από τα δύο νεκροταφεία της αρχαίας πόλης, ενώ σε δύο άλλες έχουν εκτεθεί, μαζί με τα ευρήματα της Αμβρακίας, αντικείμενα από άλλες περιοχές του νομού Άρτας.

Αξιοπρόσεκτα είναι τα πήλινα ειδώλια και τα ανάγλυφα πλακίδια από το σπήλαιο κουδουνότρυπα, που ήταν αφιερωμένο από τα αρχαία έως τα ελληνιστικά χρόνια

στην λατρεία των Νυμφών του Ερμή και του Πανός.

Εκτός των προθηκών εκτίθενται επιτύμβιες στήλες (4ος αιώνας π.χ και ελληνιστικοί χρόνοι), αναθηματικά ενεπίγραφα βάθρα και λίγα γλυπτά (ελληνιστικών - ρωμαϊκών χρόνων).

Ιδιαίτερα σημαντική για την ιστορία της Αμβρακίας και της Ηπείρου γενικότερα είναι η αετωματική ενεπίγραφη στήλη (2ος αιώνας π.χ), που σώζει το κείμενο της συνθήκης καθορισμού ορίων μεταξύ της Αμβρακίας και της γειτονικής πόλης Χαράδρου .

10.5 ΓΕΦΥΡΙΑ

Το πασίγνωστο γεφύρι της Άρτας βρίσκεται στα δυτικά της πόλης της Άρτας και απέχει από το κέντρο 1 χλμ. Είναι το πιο γνωστό πολύτοξο γεφύρι της Ηπείρου, που γεφυρώνει τις δύο όχθες του ποταμού Αράχθου. Είναι ένα από τα καλύτερα διατηρούμενα μνημεία της Άρτας. Διακρίνεται για τη μοναδική αρχιτεκτονική του αλλά και για τους θρύλους που έχουν συνδεθεί με την κατασκευή του.

Χρονολογικά, το χτίσιμο του δεν έχει καθοριστεί ακριβώς. Υπάρχουν διάφορες εκδοχές. Φαίνεται ότι έχει θεμελιωθεί κατά τον 3ο π.Χ. αιώνα, επί βασιλείας Πύρρου και ολοκληρώθηκε σε τρεις περιόδους επί Δεσποτάτου της Ηπείρου. Είναι κομψό, επιβλητικό και οι καμάρες του στηρίζονται σε ευρείες βάσεις.

Η όλη κατασκευή του προκαλεί το θαυμασμό. Κατά καιρούς έγιναν επισκευές και προσθήκες στην κατασκευή, με τελευταία εκείνη του 1612. Είναι το γεφύρι που η μεγάλη δυσκολία κατασκευής του έδωσε τροφή στην παράδοση, τον μύθο, την ποίηση, τη ζωγραφική, τη μουσική και το θέατρο για να εξυμνηθεί ο δύσκολος αγώνας του ανθρώπου για έργα σαν αυτό.

Στο χτίσιμο του γεφυριού αναφέρονται θρύλοι γοητευτικοί, με συγκινητικότερο εκείνο της θυσίας της γυναίκας του πρωτομάστορα. Το γνωστό δημοτικό τραγούδι «της Άρτας το γεφύρι», που υπήρξε πρότυπο για παραλλαγές σε όλη τη Βαλκανική χερσόνησο, αναφέρει σχετικά σε στίχο του: «Αν δε στοιχειώσετε άνθρωπο, γεφύρι δεν στεριώνει». Η λαϊκή παράδοση από τους αρχαίους χρόνους απαιτεί θυσία στα θεμέλια των δύσκολων έργων, με κορύφωμα την ανθρωποθυσία, όπως στη γέφυρα της Άρτας.

Το έτος 1881 εδώ ήταν τα σύνορα μεταξύ της ελεύθερης Ελλάδας και της τουρκοκρατούμενης λοιπής Ηπείρου. Κοντά στο γεφύρι βρίσκεται και ο περίφημος πλάτανος. Από τον ίσκιο του ο Αλή πασάς απολάμβανε τον απαγχονισμό όσων καταδίκασε. Ο δημοτική παράδοση αναφέρεται στο γεγονός με το τραγούδι «Τι έχεις καημένε πλάτανε και στέκεις μαραμένος...»

Ο θρύλος του έγινε, εκτός από δημοτικό τραγούδι, θέμα για έξι θεατρικά έργα (Βουτιερίδης, Καζαντζάκης, Χόρν, Λάμπρου, Θεοτοκάς, Βρεπτάκος), ενώ γράφηκαν

δύο όπερες (Καλομοίρης, Σαμοΐλης), και πολλές σχετικές λαογραφικές (κυριότερες των Γ. Μέγα, Γκ. Κοκκιάρρα, Δ. Χατζή) μελέτες. Και βέβαια αφθονούν γκραβούρες, ζωγραφικοί πίνακες και άλλα έργα τέχνης με θέμα το γεφύρι της Άρτας. Το γεφύρι μπορεί να επισκεφθεί κανείς καθημερινά, όλες τις ώρες.

10.6 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Η βιβλιοθήκη του Συλλογου Σκουφα στεγαζεται στο κτιριο του ιστορικού μουσείου Σκουφα, στην ομωνυμη πλατεια της πολης της Άρτας. Περιλαμβανει μεγαλο αριθμο από σπανια βιβλια.

10.7 ΚΤΙΡΙΑ – ΜΝΗΜΕΙΑ

Τζαμί Φαΐκ πασά

Στην περιοχή της Άρτας στον δρόμο προς Γραμμενίτσα στην θέση Μαράτι βρίσκεται το μεγαλόπρεπο οθωμανικό μνημείο «τζαμί του Φαΐκ πασά». Το τζαμί αυτό το έχτισε στο τέλος του 15^{ου} αιώνα ο Φαΐκ πασάς, πρώτος τουρκός διοικητής της Άρτας. Από τα αρκετά Οθωμανικά τεμένη της περιοχής της Άρτας είναι το καλύτερο διατηρημένο σήμερα.

Έχει κτιστεί πάνω στα θεμέλια του Ναού του Τιμίου Προδρομού. Χρησιμοποιήθηκαν υλικά που παρήχθησαν από μνημεία της Άρτας και της Νικοπόλεως, καταστρέφοντας έτσι τον αρχαίο ελληνικό πλούτο. Η εξωτερική του διακόσμηση περιλαμβάνει οδοντωτές ταινίες. Εδώ ο Φαΐκ πασάς διετέλεσε επί 40 χρόνια ιμάμη του τζαμιού και ετάφη στον αυλόγυρο. Το τζαμί ανακατασκευάστηκε τον 19^ο αιώνα. Σήμερα στο τζαμί λειτουργεί χριστιανικός ναός του Αγίου Ιωάννη του Ρώσου. Παρά την ερήμωση το τζαμί διατηρεί την μεγαλοπρέπεια του.

11. ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Η Πρέβεζα είναι η πρωτεύουσα του Νομού Πρεβέζης, πόλη και λιμένας της Ηπείρου. Κατά την απογραφή του 2001 στην πόλη της Πρέβεζας κατοικούσαν 16.321 κάτοικοι, ενώ ο συνολικός πληθυσμός του Δήμου Πρέβεζας ήταν 19.605 κάτοικοι.

Γεωγραφικά, η πόλη βρίσκεται σε στρατηγική θέση στο κέντρο της παράλιας βορειοδυτικής Ελλάδας και είναι γνωστή για την αρχαία Νικόπολη, το ποτάμι του Αχέροντα και το νεκρομαντείο αλλά και για τις παραλίες της Παντοκράτορας, Αλωνάκι, Μονολίθι κ.λπ. Βρίσκεται στο νότιο άκρο του νομού που έχει σφηνοειδή μορφή και καταλήγει σε μια χερσόνησο με δύο σκέλη που φράζει την είσοδο του Αμβρακικού Κόλπου. Στον όρμο που σχηματίζεται από τα δύο σκέλη εισχωρεί το ακρωτήριο Ακρί του Ακτίου της Αιτωλοακαρνανίας που απέχει από την προβλήτα του λιμανιού της Πρέβεζας μόνο 600 μέτρα. Στο ανατολικό σκέλος (χερσόνησος του Αγίου Θωμά) βρίσκονται οι παραδοσιακοί μικροί παραθεριστικοί οικισμοί των κατοίκων της πόλης, χαρακτηριστικό που μπορεί να αναδειχθεί και να αξιοποιηθεί κατάλληλα στις σημερινές συνθήκες.

Η πόλη παρέχει πρόσβαση στις ακτές του Ιονίου αμμώδεις εκτάσεις και παραλίες συνολικής έκτασης πάνω από 50 χιλιομέτρων, σε ελάχιστη απόσταση από τον οδικό άξονα Πρέβεζας-Ηγουμενίτσας, οι οποίες δεν έχουν μέχρι στιγμής τύχει εκμετάλλευσης. Επίσης, παρέχεται πρόσβαση στον Αμβρακικό Κόλπο, με τις πολυάριθμες λιμνοθάλασσες στη βόρεια πλευρά του. Επίσης, οι κοντινές εκβολές των ποταμών Λούρου και Αράχθου παρουσιάζουν οικολογικό ενδιαφέρον. Νοτίως της Πρέβεζας βρίσκεται η Αιτωλοακαρνανία και το νησιωτικό συγκρότημα της Λευκάδας. Στα βορειοδυτικά, μικροί παραθαλάσσιοι ημιορεινοί οικισμοί. Επίσης, η Πάργα, παραδοσιακό θέρετρο βρίσκεται σε απόσταση μίας ώρας οδικώς.

Η ίδια η πόλη φέρει έντονα τα ίχνη της ιστορικής της διαδρομής: Στην πόλη υπάρχουν τρία κάστρα και οχυρωματική τάφρος, διατηρητέα κτίσματα, ενώ σε μικρή απόσταση βρίσκεται το Φρούριο του Ακτίου και το Κάστρο του Παντοκράτορα. Άλλα κοντινά αξιοθέατα είναι η Ρωμαϊκή Νικόπολη, η αρχαία Κασσώπη στη νότια πλευρά του Ζαλόγγου και το Νεκρομαντείο στις εκβολές του Αχέροντα. Υλικά από τη Νικόπολη χρησιμοποιήθηκαν για οικοδομικές δραστηριότητες στην πόλη αρκετά από τα οποία σώζονται στο Φρούριο του Παντοκράτορα και στο επιθαλάσσιο τείχος από τα Παλιοσάραγγα ως τον Αη-Γιώργη, ενώ το άλλο τμήμα του τείχους αυτού καταστράφηκε από την κατασκευή της σημερινής προκυμαίας.

Από τα σημαντικότερα ιστορικά ίχνη είναι η Τάφρος που σώζεται σε όλο της σχεδόν το μήκος, τα δύο φρούρια (του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Ανδρέα), τα Παλιοσάραγγα που δεν διατηρούνται παρά μόνο γεωμετρικά (είναι στρατόπεδο όπως και τα δύο φρούρια, ο Ανατολικός Προμαχώνας στη Βρυσούλα και άλλα μικρότερα.

Η Ρωμαϊκή Νικόπολη (δίπλα στην Πρέβεζα) από την οποία διασώζονται σημαντικά ευρύματα, στα 1000 περίπου χρόνια της ζωής της, ήταν μια από τις πιο λαμπρές μεγαλουπόλεις της περιοχής. Με θέατρα, ωδεία, στάδια, λουτρά, γυμνάσια, υδραγωγεία και κάθε είδους υποδομή στην ακμή της είχε πληθυσμό 300.000 κατοίκους.

11.1 Ιστορία

Η Πρέβεζα σε χαρακτηριστικό του 19ου αι.

Η Πρέβεζα ιδρύθηκε μετά την οριστική παρακμή της Νικόπολης, πιθανόν τον 11ο αιώνα όταν παραχωρήθηκε από τον Βυζαντινό Αυτοκράτορα στους Βενετούς ως «εμπορείο».

Στην πρώτη αυτή περίοδο και καθ' όλο το Μεσαίωνα η Πρέβεζα ακολούθησε τις τύχες του Δεσποτάτου της Ηπείρου του οποίου υπήρξε τμήμα. Απειλήθηκε επανειλημμένα από Νορμανδούς, Βενετούς, Αλβανούς, Φράγκους και Τούρκους που τελικά την κατέλαβαν το 1449, οπότε ο Σουλτάνος Βαγιαζήτ ο Β΄ κατασκεύασε στην Πρέβεζα Ναύσταθμο με νεώριο.

Ακολουθεί μια περίοδος τρεισήμισι αιώνων κατά τη διάρκεια της οποίας η Πρέβεζα γνώρισε την εναλλασσόμενη κυριαρχία της Βενετικής Δημοκρατίας και της Τουρκικής Αυτοκρατορίας, στα πλαίσια της οποίας έγινε ορμητήριο του πειρατή Μπαρμπαρόσα. Το 1500 την κατακτούν οι Βενετοί, ακολουθούν οι Τούρκοι το 1530 με μία Τουρκοβενετική συνθήκη και για ένα ολόκληρο αιώνα παραμένει υπό οθωμανική κυριαρχία. Το 1684 κυριεύεται για λίγο καιρό από τον επιδρομέα Μοραζίνη και καταστρέφεται. Το 1699 με τη Συνθήκη του Κάρλοβιτς η Πρέβεζα υποχρεώθηκε να κατεδαφίσει τα φρούριά της. Είναι η πρώτη μεγάλη καταστροφή της. Το 1718 την κατακτούν ξανά οι Βενετοί και τότε πρωτοκατοικούν στην Πρέβεζα πολλοί Επτανήσιοι ναυτικοί και Ιταλοί ψαράδες. Από τους Βενετούς θα περάσει το 1797, τον καιρό του Ναπολέοντα, στη μακρόχρονη Γαλλική κατοχή που θα κλείσει με το «χαλασμό της Πρέβεζας» από τον Αλή Πασά το 1798. Είναι η δεύτερη μεγάλη καταστροφή στην ιστορία της πόλης. Αυτή είναι η τελευταία τουρκική κατοχή που κράτησε μέχρι την απελευθέρωση και κατά την οποία η Πρέβεζα γνώρισε περιόδους μεγάλης εξέλιξης και αύξησης του πληθυσμού της. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από έντονη οικοδομική δραστηριότητα από τον Αλή Πασά και το γιο του Βελή. Στις 21 Οκτωβρίου 1912 η πόλη παραδίνεται στον ελληνικό στρατό μετά από μια μάχη στη Νικόπολη.

Ο ιστορικός πυρήνας (Ιστορικό Κέντρο) της πόλης, διαμορφώθηκε το 19ο αιώνα και διασώζει τα πολεοδομικά χαρακτηριστικά της περιόδου εκείνης (πυκνός οικιστικός ιστός με στενούς δρόμους-καλντερίμια, περιορισμένους κοινόχρηστους χώρους κ.λπ). Το υπόλοιπο πολεοδομικό συγκρότημα της πόλης είναι αποτέλεσμα διαδοχικών επεκτάσεων μετά το 1920.

Μετά το 1983 η Πρέβεζα εντάχθηκε στον ενιαίο πολεοδομικό σχεδιασμό (Ε.Π.Α.). Σήμερα η πόλη διαθέτει πλήρη κοινωνική και τεχνική υποδομή και λειτουργίες Νομαρχιακού και Περιφερειακού επιπέδου: διοίκηση, Νοσοκομείο, εκπαίδευση και λοιπή κοινωνική υποδομή, αθλητικές εγκαταστάσεις, κεντρικές λειτουργίες πόλης, Λιμεναρχείο, Τελωνείο κ.λπ.

Σε επίπεδο παραγωγικής υποδομής αναφέρουμε τη Βιομηχανική περιοχή στην περιφέρεια της πόλης και τις μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας και ιχθυογένεσης στον Αμβρακικό.

Στη μεταφορική υποδομή σημαντική είναι η ύπαρξη του λιμανιού και της μαρίνας, το Αεροδρόμιο του Ακτίου και της έδρας μεταφορών για τα λεωφορεία του Νομού.

11.2 ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ

Η πρόσβαση στο νομό μπορεί να γίνει με τη χρήση αυτοκινήτου μέσω του υπάρχοντος οδικού δικτύου.

 Η υποθαλάσσια οδική διάβαση του διαύλου Ακτίου - Πρέβεζας εξασφαλίζει την ταχύτερη σύνδεση της Αιτωλοακαρνανίας και της Νότιας Ελλάδας με την παραλιακή ζώνη των νομών Πρέβεζας - Θεσπρωτίας και του Λιμένα Ηγουμενίτσας.
Ζεύξη Ακτίου - Πρέβεζας

Η λεωφορειακή σύνδεση με την Αθήνα, Θεσσαλονίκη, κωμοπόλεις του νομού, πόλεις της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και την Πάτρα είναι πολύ συχνή.

Δρομολόγια χειμερινής περιόδου

 Δρομολόγια καλοκαιρινής περιόδου

Από την πρωτεύουσα του νομού μπορεί να επισκεφθεί την Αρτα, τα Γιάννενα με τα πολλά αξιοθέατα, τη Δωδώνη, τη Χαράδρα του Βίκου και τα Ζαγοροχώρια.

Με ferryboat:

Μέσω της Ηγουμενίτσας συνδέεται με την Ιταλία και με την υπόλοιπη Ευρώπη.

Λιμεναρχείο τηλ.: 26820.28.854
Φυλάκιο Ακτίου τηλ.: 26820.22.710

Με βάρκες, καΐκια και μικρά πλοία:

 Πραγματοποιούνται ημερήσιες κρουαζιέρες - εκδρομές στη γειτονική Λευκάδα και Παξούς.

Με αεροπλάνο:

Η πρωτεύουσα του Νομού, η Πρέβεζα έχει τακτική αεροπορική σύνδεση με την Αθήνα μέσω Ακτίου και εκτός των προγραμματισμένων πτήσεων

εκτελούνται και πτήσεις charters τους μήνες της τουριστικής αιχμής.

Δρομολόγια

Ολυμπιακή Αεροπορία:

Αεροδρόμιο τηλ.: 26820.22.355, 26820.28.343, 2682 028343 ,

2682 022505

Με δικό σας σκάφος:

Ακτιο Marine τηλ.: 26820.61.305

Cleoratra marina τηλ.: 26820.23.015

Preveza marine τηλ.: 26820.24.305

11.3 ΟΙΚΙΣΜΟΙ

ΟΡΡΑΟΝ

Χτισμένος σ' έναν χαμηλό λόφο (υψ. 350 μ.), στις δυτικές υπώρειες του Ξηροβουνίου, δίπλα στον σημερινό οικισμό Καστρί Γυμνοτόπου, με θέα εξαιρετική προς όλα τα σημεία του ορίζοντα και ιδιαίτερα προς τα πεδινά παράλια του Αμβρακικού, ο οικισμός του Ορράου, κοιτίδα του φύλου των Μολοσσών, ιδρύεται λίγο πριν τα μέσα του 4ου αι. π.Χ. για να ελέγχει τη διάβαση από τον Αμβρακικό προς την ηπειρωτική ενδοχώρα. Το 168 π.Χ. θα προβάλλει αντίσταση στις ρωμαϊκές λεγεώνες αλλά θα πληρώσει το τίμημα με την καταστροφή συθέμελα του τείχους του. Η κατοίκησή του, ωστόσο, θα συνεχιστεί μέχρι το 31 π.Χ., αλλά έκτοτε οι κάτοικοί του θα υποχρεωθούν να εγκατασταθούν στη Νικόπολη.

Η στρατηγικής σημασίας θέση της πόλης και η φυσική της οχύρωση στα νότια (βράχος απόκρημνος), σε συνδυασμό με τον οχυρωματικό της περίβολο, στις βατές πλευρές του λόφου, ενισχυμένο με πύργους, αλλά και οι στενοί δρόμοι, η έλλειψη κοινόχρηστων χώρων και ο εφοδιασμός της με δεξαμενές νερού, μαρτυρούν τον ειδικό φρουριακό της χαρακτήρα.

Σχεδιασμένη με το ιπποδάμειο πολεοδομικό σύστημα (δημιούργημα του Μιλήσιου αρχιτέκτονα Ιππόδαμου), κατά το πρότυπο της γειτονικής Αμβρακίας, είναι οργανωμένη με στενούς παράλληλους δρόμους (πλάτους 2,5-3,50 μ.), κατεύθυνσης Β.-Ν., οι οποίοι διασταυρώνονται με δύο κάθετους δρόμους, Α.-Δ., δημιουργώντας μακρόστενες οικοδομικές νησίδες. Στη στενή πλευρά κάθε νησίδας, πλάτους 15 μ., είναι κτισμένη κι από μια οικία, αποκλίνοντας (προφανώς εξαιτίας του μικρού μεγέθους της πόλης) από τα γνωστά παραδείγματα άλλων πόλεων του 4ου αι. π.Χ. Όλα τα σπίτια είναι εξ ολοκλήρου λίθινα, κατασκευασμένα από ντόπιο

ανθεκτικό ασβεστόλιθο, γεγονός που οδήγησε στην εξαιρετική και σπάνια διατήρηση ορισμένων μέχρι και το ύψος του δεύτερου ορόφου.

ΚΑΣΣΩΠΗ

Σε θέση ιδεώδη από άποψη κλίματος και ασφάλειας, σε οροπέδιο στις νότιες πλαγιές του Ζαλόγγου (υψ. 550-560 μ.), με θέα θαυμάσια προς τον Αμβρακικό, τη Χερσόνησο και το Ιόνιο, η Κασσώπη ιδρύεται πριν τα μέσα του 4ου αι. π.Χ. για να αποτελέσει το πολιτικό κέντρο της Κασσωπαίας και να προστατεύσει από την εκμετάλλευση των Ηλείων αποίκων την εύφορη πεδιάδα που απλωνόταν νοτιότερα. Μέχρι και το 168 π.Χ. θα παραμείνει ευημερούσα· έναν χρόνο όμως αργότερα (167 π.Χ.) θα καταστραφεί από τους Ρωμαίους και στα μετέπειτα χρόνια θα κατοικηθεί εν μέρει από τους επιζήσαντες κατοίκους, ώσπου αυτοί να υποχρεωθούν να την εγκαταλείψουν για να συνοικισθούν στη Νικόπολη (μετά το 31 π.Χ.).

Από τις μεγαλύτερες πόλεις της αρχαίας Ηπείρου, αποτέλεσε παράδειγμα οργανωμένης αστικής πόλης των Ηπειρωτικών φύλων. Η ίδρυσή της συνδέεται με τον συνοικισμό των διάσπαρτων οικισμών της περιοχής, αφού μέχρι τις αρχές του 4ου αι. π.Χ. τα Ηπειρωτικά φύλα κατοικούσαν σε κώμες και μόνο τότε (δεύτερο τέταρτο του 4ου αι. π.Χ.) άρχισαν να συνοικίζονται σε τειχισμένες πόλεις.

Η οχύρωση της πόλης

Τα τείχη της πόλης, πάχους περίπου 3,50 μ., κατασκευασμένα εξ ολοκλήρου από τοπικό ασβεστόλιθο, κατά το πολυγωνικό σύστημα τοιχοδομίας, απαραίτητα για την αμυντική προστασία της από τις εχθρικές επιδρομές, περιορίζονται μόνο στα ευάλωτα σημεία της (νοτιοδυτική πλευρά), ενώ εκείνα που προστατεύονται από τους απότομους βράχους (βορειοδυτική πλευρά) παρέμειναν ατείχιστα. Για την καλύτερη προστασία της νοτιοδυτικής πλευράς, όπου το έδαφος είναι ομαλό, μπροστά από τον κανονικό οχυρωματικό περίβολο χτίστηκε ακόμη και διατείχισμα, εμποδίζοντας έτσι τη μεταφορά πολιορκητικών μηχανών κοντά στην πόλη. Στις ακροπόλεις, που επίσης είναι τειχισμένες, λαξεύτηκαν στον βράχο δεξαμενές για τη συλλογή του βρόχινου νερού, απαραίτητες για τη συντήρηση των κατοίκων που κατέφευγαν εκεί σε περίοδο πολιορκίας. Από τις πύλες που οδηγούσαν στο εσωτερικό της πόλης έχει διατηρηθεί σε σχετικά καλή κατάσταση μόνον η δυτική πύλη, πλάτους 3 μ., που βρισκόταν περίπου στο ύψος της κεντρικής οδικής αρτηρίας της πόλης. Αν και απλή στην κατασκευή της, ξεχωρίζει την τοξωτή της ανωδομή, αποτελώντας ένα από τα αρχαιότερα παραδείγματα τοξοειδών κατασκευών της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Το πολεοδομικό σχέδιο της πόλης

Σχεδιασμένη κατά το Ιπποδάμειο σύστημα (δημιούργημα του Μιλήσιου αρχιτέκτονα Ιππόδαμου), κατά το πρότυπο της προγενέστερης Αμβρακίας, η πόλη, έκτασης 400 στρεμμάτων, διέθετε 20 παράλληλους δρόμους, πλάτους 4,20 μ., σε απόσταση 30 μ. μεταξύ τους, οι οποίοι διασταυρώνονταν με φαρδύτερους, πλάτους 6 μ., σχηματίζοντας έτσι 60 περίπου οικοδομικά τετράγωνα.

Οι ιδιωτικές κατοικίες

Στις οικοδομικές νησίδες υπήρχαν περίπου 600 διώροφα σπίτια, σε οικόπεδα των 230 τετραγωνικών μέτρων, προσανατολισμένα προς τον νότο για να είναι δροσερά το καλοκαίρι και ζεστά τον χειμώνα, αλλά και για να απολαμβάνουν οι ένοικοι τη μαγευτική θέα προς το Ιόνιο και τη Χερσόνησο. Όλες οι οικίες διακρίνονται τόσο για την άρτια κατασκευή τους όσο και για τη λειτουργικότητά τους, με κοινό αποχετευτικό διάδρομο και εκπληκτικής κατασκευής σκεπασμένο υπόνομο. Ορισμένες εξ αυτών διέθεταν και περιστυλές αυλές, διακοσμημένες με όμορφα ψηφιδωτά δάπεδα.

Η ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ

Η Νικόπολη της Ηπείρου, το όνομα της οποίας εμπεριέχει τη λέξη νίκη, είναι κτισμένη στη χερσόνησο, η οποία χωρίζει τον Αμβρακικό κόλπο από το Ιόνιο πέλαγος. Βρίσκεται απέναντι από το Άκτιο και 6 χιλ. βόρεια από την Πρέβεζα. Θαλάσσιοι και χερσαίοι δρόμοι οδηγούσαν στη Νικόπολη και την κατέστησαν σημαντικό εμπορικό κέντρο. Η πόλη ιδρύθηκε ως σύμβολο της μεγάλης νίκης του Γάιου Ιουλίου Καίσαρα Οκταβιανού και μετέπειτα Ρωμαίου αυτοκράτορα Αυγούστου ενάντια στο Μάρκο Αντώνιο και την Κλεοπάτρα Ζ΄ της Αιγύπτου στο Άκτιο το 31 π.Χ. και άκμασε κατά τη ρωμαϊκή περίοδο.

Ήταν 2 Σεπτεμβρίου του 31 π.Χ., όταν συναντήθηκαν οι δυο στόλοι στη θάλασσα του Ακτίου και δόθηκε τέλος στην εμφύλια ρωμαϊκή διαμάχη. Μετά τη μεγάλη νίκη του, ο Οκταβιανός αποφάσισε να ιδρύσει τη Νικόπολη, όχι μόνο ως ανάμνηση της νίκης, αλλά βασικά ως κέντρο ελέγχου της δυτικής Ελλάδας μαζί με την Πάτρα. Επίσης, η ίδρυσή της εντάσσεται στην προσπάθεια εκρωμαϊσμού της Ελλάδας με ανοικοδόμηση παλιών και με την ίδρυση νέων πόλεων, αλλά και στην τόνωση της περιοχής, η οποία αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες τότε.

Η πόλη δημιουργήθηκε με συνοικισμό άλλων οικισμών (Κασσώπη, Αμβρακία, Λευκάδα κ.α.) και τη βίαιη ως ένα σημείο μεταφορά κατοίκων στη Νικόπολη. Στην αλιεία, γεωργία και κτηνοτροφία στηρίχτηκε η πόλη για την οικονομική της εξέλιξη. Η Νικόπολη στολίστηκε με επιβλητικά κτήρια από τα λάφυρα της λείας, αλλά και από δωρεές του Ηρώδη Α΄ της Ιουδαίας που βοήθησε στην κατασκευή πολλών κτηρίων, εκφράζοντας έτσι τη φιλία και τη συμπάθεια του προς τον Οκταβιανό. Ο Οκταβιανός της παραχώρησε σημαντικά προνόμια και πολλές φορολογικές ατέλειες, που συντέλεσαν στην αλματώδη ανάπτυξη της. Ακόμη έδωσε στη Νικόπολη τις έξι ψήφους των Αιτωλών στη Δελφική Αμφικτιονία, γεγονός που προσέδωσε αίγλη στην πόλη.

Καθώς η Νικόπολη απαρτίζοταν από κατοίκους διάφορων περιοχών της Ηπείρου και της Ακαρνανίας, ήταν φυσικό αυτοί να μεταφέρουν και τα λατρευτικά τους έθιμα μαζί. Για να τους καταπραΰνει ο Οκταβιανός έδωσε εντολή να μεταφερθούν στη νέα πόλη τα αντικείμενα λατρείας από τις παλιές πόλεις (Παυσανίας VII,18,9). Ο Οκταβιανός αφιέρωσε τη Νικόπολη στον Απόλλωνα Άκτιο ή Ακτιακό και προς τιμή του

θεσπίστηκαν τα Νέα Άκτια που αποτελούσαν επανασύσταση των Ακτίων, των παλιών τοπικών αγώνων των Ακαρνανών. Έτσι απέκτησε αίγλη το ιερό του Απόλλωνα (Στράβωνας VII,7,6).

Θρησκευτικό κέντρο της πόλης αποτέλεσε το παλιό ιερό του Απόλλωνα στο Άκτιο. Μεγαλοπρεπές τέμενος κτίστηκε προς τιμή του θεού (Δίων Κάσσιος 51,1,3). Ο Απόλλωνας που λατρευόταν εδώ είχε τα επίθετα Λευκάδιος ή Λευκαδιακός (από τη Λευκάδα), αλλά και Αγυιεύς. Στο ιερό του Απόλλωνα λατρεύονταν ακόμη ο Ποσειδώνας και ο Άρης, σύμφωνα με επιγραφή που βρέθηκε εκεί. Άλλοι θεοί που λατρεύονταν στη Νικόπολη ήταν ο Δίας, ο Διόνυσος, ο Ερμής, ο Ήφαιστος, ο Ασκληπιός, η Εκάτη, ο Πάνας, ο Ηρακλής και ο Άπτις. Από τις γυναικείες θεότητες σημαντική θέση κατείχε η Άρτεμη, η οποία είχε τα επίθετα Λαφρία, Σώτειρα, Εφέσια και Κελκαία. Στην πόλη λατρεύτηκαν ιδιαίτερα και δύο θεότητες ανατολικής προέλευσης: η Ίσιδα και η Κυβέλη. Τέλος, και η αυτοκρατορική λατρεία του Οκταβιανού, του ιδρυτή της πόλης, ήταν πολύ σημαντική.

Στις ρωμαϊκές πηγές ονομάζεται η πόλη "Nicolopolis romana colonia", "civitas libera Nicopolitana" (Πλίνιος, Nat. Hist. 4,5. Τάκιτος, ann. 5,10) ή "colonia Augusta".

Σημαντικές προσωπικότητες έζησαν ή πέρασαν από την πόλη. Ο Γερμανικός, θετός γιος και ανιψιός του Οκταβιανού, ήταν ένας από αυτούς που πέρασαν από τη Νικόπολη για να δει από κοντά τα στρατόπεδα του Οκταβιανού και του Αντωνίου και τον τόπο της μάχης. Ο αυτοκράτορας Νέρωνας επισκέφτηκε επίσης την πόλη το 66 μ.Χ. και έλαβε μέρος στα Άκτια. Αλλά και ο Επίκτητος από την Ιεράπολη της Φρυγίας, ο μεγάλος στωικός φιλόσοφος, έφτασε το 89 μ.Χ. στη Νικόπολη για να ξεφύγει από το διωγμό του αυτοκράτορα Δομιτιανού. Παρέμεινε στην πόλη για μεγάλο χρονικό διάστημα και ίδρυσε φιλοσοφική σχολή. Ο αυτοκράτορας Αδριανός (128-134 μ.Χ.) επισκέφτηκε την πόλη με τη γυναίκα του, Βίβια Σαβίνα, η οποία θεοποιήθηκε και λατρεύτηκε ως Άρτεμις Κελκαία.

Οι πρώτες ανασκαφικές έρευνες στη Νικόπολη ξεκίνησαν το 1913 από τον τότε Έφορο Αρχαιοτήτων Α. Φιλαδελφέα. Δυστυχώς τα αποτελέσματα αυτών των ανασκαφών δε δημοσιεύτηκαν, ενώ τα ευρήματα που φυλάσσονταν στο τζαμί της Πρέβεζας καταστράφηκαν μετά το βομβαρδισμό του στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Από το 1925 συνέχισαν την έρευνα ο Έφορος Αρχαιοτήτων Γ. Μηλιάδης (ιερό του Απόλλωνα) και ο Αν. Ορλάνδος (παλαιοχριστιανικές βασιλικές). Το 1940 ξεκίνησε φιλόδοξο σχέδιο ανασκαφών ο Έφορος Αρχαιοτήτων Ι. Παπαδημητρίου για την ταύτιση των μνημείων που αναφέρει ο Στράβωνας. Η έρευνα αυτή διακόπηκε από την έναρξη του πολέμου. Από τότε η ΙΒ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων συνεχίζει μικρές ανασκαφικές έρευνες και αναστηλώσεις - συντηρήσεις μνημείων.

Η Νικόπολη ανήκει στις λίγες αρχαίες πόλεις στον ελληνικό χώρο που είχαν την τύχη να ξεφύγουν από τη διαρκή οικοδόμηση (Θεσσαλονίκη, Αθήνα), τη συνεχή εκμετάλλευση της γης και την επαναχρησιμοποίηση του αρχαίου οικοδομικού υλικού

τους. Έτσι διατηρήθηκαν σε καλή κατάσταση πολλά μνημεία της πόλης, η οποία αποτελεί ένα χαρακτηριστικό δείγμα ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας, αλλά ταυτόχρονα γίνεται δυνατή η παρατήρηση στα κτίσματα της όλων των αρχιτεκτονικών αλλαγών που επέβαλε ο χριστιανισμός. Η περιοχή της Νικόπολης εκτεινόταν από τα βουνά της Κασσωπαίας μέχρι τα όρια της ρωμαϊκής Πάτρας στην Αιτωλία και από τον Αχελώο μέχρι τη Λευκάδα. Η περιοχή όπου ιδρύθηκε η πόλη διέθετε πλούσιες πηγές νερού, εξαιρετικό κλίμα και όμορφο φυσικό περιβάλλον. Οι ομαλές απολήξεις των υψωμάτων, η θέα που είχε η πόλη και η επικοινωνία του Αμβρακικού κόλπου με το Ιόνιο πέλαγος σχημάτιζαν ένα εξαιρετικό τοπίο. Η Νικόπολη διέθετε δυο μεγάλα λιμάνια, τον Κόμαρο στον κόλπο του σημερινού Μύτικα και το άλλο στο Βαθύ ή Μαργαρώνα. Ακόμη και το Ανακτόριον (γειτονική ακαρνανική πόλη) λειτουργούσε ως εμπορικό λιμάνι της Νικόπολης. Οι πλωτοί ποταμοί Άραχθος και Λούρος περνούσαν από πεδινές και εύφορες περιοχές και διευκόλυναν την επικοινωνία.

Η ρωμαϊκή πόλη απέκτησε δυνατό οχυρωματικό περίβολο, με περίμετρο μεγαλύτερη από 5 χιλ. Κατασκευάστηκε σύμφωνα με το ρωμαϊκό ρυμοτομικό σχέδιο της σκακιέρας, το οποίο ακολουθούσε ελληνιστικά πρότυπα. Δυο μεγάλοι πλακόστρωτοι δρόμοι συνέδεαν τη Νικόπολη με τα λιμάνια της. Στην ενδιάμεση περιοχή δημιουργήθηκαν αυτόνομες οικιστικές μονάδες. Τα περισσότερα κτηριακά συγκροτήματα προσαρμόζονται στις οικοδομικές νησίδες (insulae), οι οποίες είναι χωρισμένες σε ορθογώνια παραλληλόγραμμα (οικόπεδα).

Η πόλη διέθετε αγορά (forum) που βρισκόταν μεταξύ των κύριων οδών της. Το ωδείο βρισκόταν κοντά στην αγορά, κτισμένο στο κέντρο της ρωμαϊκής πόλης. Χρονολογείται στα χρόνια του Αυγούστου και πρέπει να ήταν σε χρήση μέχρι το δεύτερο μισό του 3ου αιώνα μ.Χ. Αποτελείται από ημικυκλικό κοίλο, κυκλική ορχήστρα και ορθογώνια σκηνή. Στον εξωτερικό τοίχο της σκηνής που σώζεται σε μεγάλο ύψος, τρεις μεγαλόπρεπες πύλες με βαθμίδες οδηγούν στο προσκήνιο. Το ωδείο είναι έργο σπουδαίου αρχιτέκτονα και σώζεται σε καλή κατάσταση. Τα υπόλοιπα δημόσια κτήρια, θέατρο, στάδιο και γυμνάσιο, κτίστηκαν εκτός των τειχών της πόλης στο προάστειο.

Στην ίδια περιοχή κατασκευάστηκε και το ιερό του Απόλλωνα. Στο νότιο τμήμα της πόλης αναπτυσσόταν το υδραγωγείο που τροφοδοτούσε με νερό την πόλη. Μέρος της τοξοστοιχίας του σώζεται ως σήμερα. Οι μεγάλες θέρμες της πόλης βρίσκονται ανατολικά της αγοράς. Η μοναδική μέχρι σήμερα ιδιωτική οικία που έχει έρθει στο φως βρίσκεται βόρεια του ωδείου (οικία στον αγρό Ντόμαρη). Τα νεκροταφεία της πόλης βρίσκονταν έξω από κάθε πύλη του τείχους αλλά και σε άλλες περιοχές και σε πολλές περιπτώσεις σώζονται μεγάλα ταφικά κτίσματα, τα οποία ανήκαν σε πλούσιες ελληνικές και ρωμαϊκές οικογένειες.

Από τη βυζαντινή περίοδο της πόλεως έχουν διατηρηθεί τα βυζαντινά τείχη και τμήματα από εκκλησιαστικά κτήρια της εποχής. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι η

βασιλική Α του Δημητρίου, γνωστότερη ως βασιλική του Δουμετίου και η βασιλική του μητροπολίτου Αλκίσωνος που είναι κτισμένες εντός των νέων, "Ιουστινιάνειων τειχών" της Νικόπολης.

Το Ρωμαϊκό Θέατρο της Νικόπολης

Το θέατρο της ρωμαϊκής Νικόπολης είναι το πρώτο μνημείο που παρατηρεί ο επισκέπτης, όταν έρχεται στο χώρο από τα βόρεια. Βρίσκεται στο Προάστειο, βόρεια της τειχισμένης πόλης, νοτιοανατολικά του μνημείου του Αυγούστου και ανατολικά του σταδίου. Πρόκειται για εντυπωσιακό οικοδόμημα, που κατασκευάσθηκε στις αρχές του 1ου αι. μ.Χ. μαζί με άλλα δημόσια κτήρια της πόλης. Λειτουργούσε κυρίως κατά τη διάρκεια των Νέων Ακτίων, αγώνων που είχαν θρησκευτικό χαρακτήρα και τελούσαν προς τιμή του Απόλλωνα. Μάλιστα, κατάλογοι ακτιονικών, που έχουν βρεθεί στο τέμενος του Απόλλωνα, αναφέρουν ότι στο θέατρο πραγματοποιούνταν αγώνες ποιητών, σοφιστών, κωμωδών, τραγωδών, κηρύκων, σαλπικτών, κιθαριστών, φωνασκών, αυλητών και παντομίμων.

Το θέατρο κατασκευάσθηκε στην πλαγιά ενός λόφου και για την καλύτερη προστασία του από σεισμούς, γύρω από το κοίλο του κτίστηκε ψηλός εξωτερικός καμπύλος τοίχος, που ενισχύθηκε με αντηρίδες. Ένας πλατύς διάδρομος, το διάζωμα, χώριζε το κοίλο σε δύο τμήματα, το θέατρο και το επιθέατρο και στις άκρες του υπήρχαν δύο μεγάλες εισόδους, που στεγάζονταν με καμάρα. Ο εξωτερικός προστατευτικός τοίχος διέθετε δύο σκάλες για την πρόσβαση στα εδώλια των θεατών, οι οποίοι έρχονταν στο θέατρο από το ιερό του Απόλλωνα. Πάνω στο κοίλο υπήρχε περιφερική στοά, στην οποία πιθανότατα κατέφευγαν οι θεατές κατά τη διάρκεια κάποιας ξαφνικής καταιγίδας. Από τη στοά αυτή έχουν σωθεί μόνο οι πεσσοί που στήριζαν τη στέγη. Τα καθίσματα του κοίλου, που ήταν πλινθόκτιστα, έχουν καταστραφεί, ενώ η προεδρία, δηλαδή η πρώτη σειρά εδωλίων για τους επισήμους, ήταν λίθινη. Η ορχήστρα, όπως και το κοίλο, είχε σχήμα κανονικού ημικυκλίου. Η σκηνή ήταν ψηλή, πιθανόν διώροφη (χαρακτηριστικό γνώρισμα της ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής) με τρεις αψιδωτές εισόδους στην πρόσοψη, μέσω των οποίων επικοινωνούσε με το λογείο, το χώρο ανάμεσα στη σκηνή και την ορχήστρα, όπου δίνονταν οι παραστάσεις.

Στο μνημείο τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει εργασίες στερέωσης, κυρίως στους τοίχους της σκηνής και στους πεσσοί της στοάς του επιθεάτρου.

Η Ρωμαϊκή οικία του Αντωνίνου

Η ρωμαϊκή οικία του Αντωνίνου είναι η μόνη ανασκαμμένη ιδιωτική οικία της ρωμαϊκής πόλης. Βρίσκεται έξω από το δυτικό τμήμα του βυζαντινού τείχους και βορειοανατολικά του ρωμαϊκού Ωδείου και απέχει 200 μ. περίπου από το τείχος και 300 μ. από το Ωδείο. Πρόκειται για μνημείο διαμονής, την κατοικία του Μάνιου Αντωνίνου. Από επιγραφή που έχει βρεθεί σε ένα ψηφιδωτό δάπεδο αναφέρεται και το όνομα της Αριστοκλίας, η οποία πιθανότατα ήταν η πρώτη οικοδέσποινα της κατοικίας αυτής. Η πρώτη οικοδομική φάση της κατοικίας ανάγεται χρονολογικά σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα στον 2ο αι. μ.Χ., ενώ δέχτηκε επισκευές στα τέλη του 3ου με αρχές 4ου αι. μ.Χ.

Έχουν αποκαλυφθεί πέντε μεγάλα δωμάτια, έξι μικρότεροι βοηθητικοί χώροι και τμήμα της αυλής με πηγάδι, το οποίο διέθετε δεξαμενή αποθήκευσης νερού. Στην είσοδο του πρώτου μεγάλου δωματίου αποκαλύφθηκε το μεγάλο κατώφλι της πόρτας, ενώ το εσωτερικό της αίθουσας αυτής ήταν διακοσμημένο με ψηφιδωτό δάπεδο (3,50 x 6,25 μ.). Το ψηφιδωτό περιέχει γεωμετρικά μοτίβα και ένα κεντρικό έμβλημα, το οποίο πλαισιωνόταν από σπείρα άκανθας. Στη νοτιοανατολική γωνία της αίθουσας ήρθε στο φως προτομή Διονύσου. Η διακόσμηση του ψηφιδωτού με τις έντονες φωτοσκιάσεις και ο τρόπος σμίλευσης της προτομής οδηγούν σε μια χρονολογία στον 2ο αι. μ.Χ. Η αμέσως επόμενη αίθουσα, στα δεξιά του πρώτου δωματίου, διέθετε μαρμαροθετημένο δάπεδο. Διακοσμημένη με ψηφιδωτό δάπεδο ήταν η αριστερή αίθουσα, το οποίο έχει όμως καταστραφεί. Στο βόρεια των αιθουσών αυτών αναπτύσσεται ένας διάδρομος, ο οποίος διέθετε και αυτός ψηφιδωτό δάπεδο - κατεστραμμένο σήμερα - και οδηγούσε στην αυλή της κατοικίας. Στα μικρά δωμάτια της ανατολικής πλευράς οδηγούσε ένας προθάλαμος, ο οποίος βρισκόταν αμέσως μετά το διάδρομο της οικίας. Εκεί ήρθε στο φως ακόμη ένα ψηφιδωτό δάπεδο, το οποίο διασώζει ολόκληρη κτητορική επιγραφή με τα ονόματα της Αριστοκλίας και του Αντωνίνου. Τα δωμάτια της νοτιοανατολικής πλευράς αποτελούσαν βοηθητικούς χώρους, ενώ σε ένα από αυτά βρέθηκε και υπόκαυστο λουτρού. Στον τομέα αυτόν της οικίας η ανασκαφική έρευνα έδειξε ότι έγιναν διάφορες μεταγενέστερες επεμβάσεις και επισκευές.

Αρχαιολογικό Μουσείο Νικόπολης

Το μουσείο

Βρίσκεται στο χώρο της αρχαίας Νικόπολης, 8 χλμ. βορειοανατολικά της Πρέβεζας. Στα εκθέματα περιλαμβάνονται: Αγάλματα, Σαρκοφάγοι και διάφορα σκεύη. Τα ευρήματα ανήκουν στην Αρχαϊκή, Ρωμαϊκή και Βυζαντινή περίοδο.

Ευρήματα της Νικόπολης εκτίθενται και στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων. Κοντά στο μουσείο υπάρχουν τα θαυμάσια ψηφιδωτά των προχριστιανικών χρόνων.

11.4 ΚΑΣΤΡΑ

Καστρο Ρηνιάσας

Κοντά στο χωριό Ριζά του νομού Πρεβέζης σε ύψωμα φύσει οχυρό, σώζεται το περίφημο κάστρο που προστάτευε την Μεσαιωνική ακρόπολη της Ρινιάσας και ήλεγχε το εμπόριο που γίνονταν από τη θάλασσα και την ξηρά. Κατά τον Μεσαίωνα είχε αναπτυχθεί καστροπολιτεία. Το κάστρο πιθανολογείται ότι κτίστηκε από τον Δεσπότη της Ηπείρου Θωμά τον Α' στα τέλη του 13ου αιώνα για προστασία της Ηπείρου, για αυτό λεγόταν και Θωμόκαστρο. Το 1338 στην επανάσταση κατά της Βυζαντινής επικυριαρχίας, το κάστρο διοικούσε ο Νικηφόρος, γιος του τελευταίου Δεσπότη της Ηπείρου, Ορσίνι.

Ο Ιωάννης Καντακουζηνός μετά την κατάληψη των κάστρων της Άρτας και των Ρωγών, έπεισε τον Νικηφόρο να παραδώσει το κάστρο. Οι Βυζαντινοί το διατήρησαν μέχρι το 1350 οπότε κατελήφθη από τους Σέρβους και στη συνέχεια από τους Αλβανούς που το ονόμασαν Ρινιάσα. Ο Κάρολος Τόκο αργότερα, βελτίωσε την οχύρωση, βάζοντας κανόνια (Λουμπάρδες). Εξακολουθούν πόλεμοι κατά των Τούρκων εισβολών που τελικά το καταλαμβάνουν το 1451. Τον 18ο αιώνα, οι Σουλιώτες πολεμούν κατά του Αλή. Το 1803, η Δέσπω του Γ. Μπότζη, με νύφες και εγγόνια, μάχεται τους Τουρκαλβανούς στου Δημουλά τον Πύργο (στα Ριζά) και βάζει φωτιά στο μπαρούτι, για να μην πέσουν στα χέρια των εχθρών. Ακολουθεί η κατάληψη του κάστρου από τους Σουλιώτες και μάχες για απελευθέρωση της Πάργας. Τέλος με την αποτυχία των ελληνικών στρατευμάτων στη μάχη του Πέτα και της Πλάκας, η Ρινιάσα εγκαταλείπεται οριστικά. Κάτω από το κάστρο η μεγάλη γέφυρα της εθνικής οδού ονομάζεται σήμερα «Γέφυρα της Δέσπωσης».

Καστρο Αγίου Αντρεα

Βρίσκεται στη βόρεια πλευρά της Πρέβεζας. Κτίστηκε αρχικά από τους Τούρκους, ενώ στα τέλη του 17ου αι. σημειώνονται έργα βελτίωσής του από τους Βενετσιάνους. Το 1807 ο Αλή-Πασάς το βρήκε σχεδόν ερειπωμένο και προχώρησε σε αρκετές επεμβάσεις. Είχε τον έλεγχο του λιμανιού της πόλης. Το κάστρο περιβάλλονταν από την τάφρο(ντάπια), που ήταν έργο του Αλή-Πασά, στις αρχές του 19ου αι. Το κάστρο είναι ένα επίμηκες τετράπλευρο οχυρό με τέσσερις γωνιακούς προμαχώνες και έναν μικρότερο στο μέσο της δυτικής πλευράς.

Είναι τοποθετημένο σχεδόν παράλληλα με τη θάλασσα σε μια σχετικά μικρή απόσταση από αυτήν. Παρά τις διαδοχικές επεμβάσεις, το περιβάλλον τείχος του οχυρού διατηρεί σχεδόν αναλλοίωτη την αρχική του θέση και μορφή. Είναι άμεσα ορατά τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του, που είναι η κεκλιμένη του κατασκευή, η άρτια γεωμετρία των γωνιακών προμαχώνων, το βελτιωμένο σύστημα πλαγιοβολών και τα περιφερειακά βελτιωμένα έργα, όπως τα προτειχισμένα και οι προσβάσεις. Το κάστρο σήμερα διατηρείται σε αρκετά μεγάλη έκταση.

Καστρο Αγίου Γεωργίου

Στη νότια έξοδο της τάφρου της πόλης προς τη θάλασσα, σε απόσταση μικρότερη του ενός χιλιομέτρου νότια από το κάστρο του Παντοκράτορα, την ίδια περίοδο (1807-1808) ο Αλή πασάς χτίζει, σε σχέδια και πάλι του γάλλου συνταγματάρχη F.F.Guillaume de Vaudoncourt, και το Γενή Καλέ (Νέο Κάστρο) ή Κάστρο του Αγίου Γεωργίου, από την ομώνυμη εκκλησία που προϋπήρχε εκεί, με μέτωπο δραστικό προς το εσωτερικό του κόλπου.

Διατηρημένος σχεδόν ακέραιος ο οχυρός περίβολος, ακολουθεί το σχήμα της περικλειστης εσωτερικής αυλής, με κεκλιμένο τείχος, χαρακτηριστικό δείγμα των οχυρώσεων του Αλή Πασά, εφοδιασμένος με προμαχώνες που ενισχύουν τη βόρεια πλευρά, όπου και η πύλη του οχυρού, ενώ στα νότια αναπτύσσεται με μια ακανόνιστη τριγωνική διάθεση, για να καταλήξει σε άλλον ογκώδη ακανόνιστο προμαχώνα προς την πλευρά της εισόδου στον κόλπο.

Καστρο Παντοκράτορα

Το 1807 η Πρέβεζα περνά οριστικά στον Αλή πασά των Ιωαννίνων. Τότε, ανεγείρεται, σε σχέδια του γάλλου συνταγματάρχη F.F.Guillaume de Vaudoncourt, και το Ουτς Καλέ (ουτς=uc, τουρκ.=άκρη, τέρμα) ή Κάστρο του Παντοκράτορα, από την ομώνυμη εκκλησία που προϋπήρχε εκεί, για τον απόλυτο έλεγχο τόσο του ανοικτού πελάγους όσο και του στομίου του κόλπου.

Το κυρίως τμήμα του οχυρού, διαμορφωμένο σε σχεδόν κανονικό πεντάγωνο, με υψηλά περιμετρικά τείχη, αποτελείται από αντερείσματα, επιθαλάσσιο προμαχώνα, ξηρά τάφρο στα νότια και ένυδρη στα βόρεια. Η κύρια πύλη βρίσκεται στη βόρεια πλευρά και ήταν προσιτή μέσω της ένυδρης τάφρου.

Καστρο Παργας

Ύστερα από δύο κατεδαφίσεις, οι Ενετοί το 1792 ξαναχτίζουν το κάστρο της Πάργας, το οποίο εξαιτίας της φυσικής του οχύρωσης αλλά και της αρτιότητας σχεδίου θα μείνει απόρθητο μέχρι το 1819, παρά τις επιθέσεις κυρίως του Αλή πασά των Ιωαννίνων (1788-1822).

Με την πώληση της Πάργας στους Τούρκους, ο Αλής θα το ενισχύσει ακόμη περισσότερο και θα εγκαταστήσει μάλιστα στην κορυφή του το χαρέμι και τα χαμάμ, αναμορφώνοντας έτσι ριζικά τον χώρο του οχυρωματικού περιβάλλου.

Καστρο Ανθουσας

Σε θέση σημαντική, καθώς ελέγχει την περιοχή της Πάργας και του Ιόνιου Πελάγους, ο δαιμόνιος Αλή πασάς (1788-1822), ξεγελώντας τον Γάλλο διοικητή Επτανήσου Danzelot, χτίζει, καλά σχεδιασμένο, το επιβλητικό κάστρο της Ανθούσας στην κορυφή του λόφου του ομώνυμου χωριού, αμέσως μετά την τιμωρία των κατοίκων της για τη συμμαχία τους με τους Παργινούς (1814).

Τετράγωνου σχήματος και σχετικά μικρών διαστάσεων, το κάστρο χρήζει σήμερα άμεσης αναστήλωσης.

Καστρο Πεντε Πηγάδια

Το κάστρο στα Πέντε Πηγάδια (το πρώτο στην ίδια θέση) βρίσκεται στην περιοχή της Κλεισούρας του Ν.Πρέβεζας. Κτίστηκε στις αρχές του 19ου αι., σε πολύ μικρή απόσταση από το άλλο κάστρο (δεύτερο) που υπάρχει στην περιοχή. Κατασκευάστηκε στα πλαίσια της τακτικής του πολυγωνικού συστήματος. Η τακτική αυτή εφαρμόστηκε τον 19ο αι. και επέβαλλε τα μικρά φρούρια-αποσπασμένα οχυρά για την κάλυψη της άμυνας μιας ευρύτερης περιοχής. Σήμερα είναι ερειπωμένο.

Το δεύτερο κάστρο των Πέντε Πηγαδιών κτίστηκε στις αρχές του 19ου αι., σε πολύ μικρή απόσταση από το άλλο κάστρο (πρώτο) της περιοχής. Πρόκειται για ένα μικρό κάστρο, που σώζεται στο ύψος σε δύο ορόφους. Σε όλη τη μορφή του κάστρου διακρίνεται ο δυτικοευρωπαϊκός ρυθμός μπαρόκ. Η τοιχοδομία του κάστρου είναι επιμελής. Η κύρια είσοδος βρίσκεται στην ανατολική πτέρυγα. Το κάστρο κατασκευάστηκε σύμφωνα με τις γενικές αρχές της οχυρωτικής του 19ου αι. Πρόκειται για την τακτική του "πολυγωνικού συστήματος" που εφάρμοζαν οι Γάλλοι. Σήμερα, το κάστρο βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση.

11.5 ΜΝΗΜΕΙΑ

Μνημείο Ζαλόγγου

Σε απόσταση κοντινή από τον αρχαιολογικό χώρο της Κασσώπης, πάνω από την προικισμένη σε βλάστηση Καμαρίνα, ορθώνεται ο ιστορικός βράχος του Ζαλόγγου, όπου 63 Σουλιώτισσες με τα παιδιά τους σέρνω το 1803 τον χορό του θανάτου, για να μην πέσουν στα χέρια των ανδρών του Αλή πασά (1788-1822), όταν το Σούλι υπέκυψε μετά από πολύχρονους αγώνες.

Προς τιμήν των ηρωίδων αυτών, που προτίμησαν τον θάνατο από την ατίμωση και τη δυστυχία, στήθηκε στην κορυφή του ιστορικού αυτού βράχου, ως σύμβολο μνήμης και αυταπάρνησης, το μνημείο που δεσπόζει εκεί από το 1961, έργο του γλύπτη Γεωργίου Ζογγολόπουλου και του αρχιτέκτονα Πάτροκλου Καραντινού. Ο ξακουστός γλύπτης κατάφερε, με τρόπο εύγλωττο, να μεταφέρει τον χορό που συνδέθηκε με τη λύτρωση, την αγάπη για την ελευθερία, τον αγώνα για τη ζωή. Πιασμένες χέρι-χέρι, καθώς σέρνουν τον χορό, οι γυναικείες μορφές μεγεθύνονται κλιμακωτά και στην άκρη του γκρεμού της θυσίας γιγαντώνονται, μετατρέπονται σε μορφές τεράστιες, ηρωικές, σύμβολα αιώνια της θυσίας και της αγάπης για την ελευθερία, στον βωμό της οποίας δεν δίστασαν να θυσιάσουν όχι μόνον τη δική τους ζωή, αλλά και τη ζωή των παιδιών τους.

Το μνημείο, μήκους 18 μ. και ύψους 13 μ., εδράζεται σε λιθόχτιστη βάση πάνω στην οποία έχουν τοποθετηθεί οι έξι γιγαντόσωμες αφαιρετικές μορφές των Σουλιωτισσών, κατασκευασμένες από οπλισμένο σκυρόδεμα επενδυμένο με περίπου 4.300 ασβεστολιθικούς όγκους, διαστάσεων 50X30 εκ., υπόλευκου χρώματος.

Μεγάλος είναι ο αριθμός των επισκεπτών που κάθε χρόνο καταφθάνουν εδώ για να αποτίσουν φόρο τιμής στις ηρωικές αυτές μορφές, που πέρασαν στην αιωνιότητα ως σύμβολα της αυτοθυσίας και του ελεύθερου πνεύματος. Σε ανάμνηση μάλιστα της θυσίας τους, κάθε χρόνο διοργανώνονται στη γειτονική Καμαρίνα, κάθε δεύτερη

Κυριακή του Αυγούστου, τα «Ζαλόγγεια», με πάνδημη συμμετοχή.

Πρόσβαση

Το μνημείο βρίσκεται κοντά στον οικισμό Καμαρίνα, περίπου 29 χλμ. από την Πρέβεζα. Η πρόσβαση στην κορυφή του βράχου είναι εφικτή μέσα από ένα λιθόστρωτο μονοπάτι 400 και πλέον σκαλοπατιών, το οποίο ξεκινά από το Μοναστήρι του Αγίου Δημητρίου, χτισμένο σε πλάτωμα κοντά στον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Κασσώπης.

Από την ιδέα ως την υλοποίηση

Μια εκπαιδευτική συγκέντρωση των διδασκάλων του νομού Πρέβεζας στις 10 Ιουνίου 1950 στάθηκε η αφορμή για να γεννηθεί η ιδέα για την ανέγερση του περιώνυμου αυτού μνημείου, όταν ο τότε διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου Καμαρίνας, Γεώργιος Σακκάς, πρότεινε τη δημιουργία του.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα, την 1η Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, ο τότε Νομάρχης Πρέβεζας κάνει έκκληση, μέσω των δημάρχων και κοινοταρχών, για έρανο, το παράδειγμα του οποίου ακολουθεί αργότερα και ο επιθεωρητής δημοτικών σχολείων Πρέβεζας, απευθυνόμενος προς όλα τα σχολεία της περιφέρειας. Στις 29 Οκτωβρίου 1950 και, ενώ ο έρανος συνεχιζόταν σε πανελλήνια κλίμακα, πραγματοποιείται η συμβολική θεμελίωση του μνημείου. Την 1η Μαΐου 1953, και ενώ έχει συγκεντρωθεί κάποιο χρηματικό ποσό, το Υπουργείο Παιδείας προκηρύσσει πανελλήνιο διαγωνισμό μεταξύ γλυπτών και αρχιτεκτόνων, στον οποίο βραβεύεται η μελέτη του Πάτροκλου Καραντινού και του Γεωργίου Ζογγολόπουλου, η οποία προέβλεπε μια κατασκευή από λιθοδομή στηριζόμενη σε σκελετό από οπλισμένο σκυρόδεμα.

Επίσημα οι εργασίες κατασκευής του έργου ξεκινούν τον Ιούλιο του 1954 αλλά, εξαιτίας της ακαταλληλότητας των λίθων, διακόπτονται για τη διενέργεια έρευνας νέου πετρώματος. Σύντομα επιλέγεται το νέο πέτρωμα (υπόλευκος λίθος χωρίς νερά και κομμούς) και αρχίζει η μεταφορά του από τοποθεσία 16 χλμ. βόρεια των Ιωαννίνων. Τα υπόλοιπα υλικά (άμμος, χαλίκι, τσιμέντο, νερό, ξυλεία) μεταφέρονται στην κορυφή του βράχου αρχικά με τα χέρια αλλά αργότερα κατασκευάζεται για τον σκοπό αυτό εναέριος μηχανισμός μήκους 270 μέτρων. Το 1955 οι εργασίες διακόπτονται ξανά, γι' αυτό και στις 30 Απριλίου ο Γενικός Διοικητής Ηπείρου απευθύνει έκκληση προς τους δημάρχους, κοινοτάρχες και διευθυντές των σχολείων για νέο έρανο για την αποπεράτωση του μνημείου. Τον Μάρτιο του 1957 εγκρίνεται η συνέχιση των εργασιών, με τη βοήθεια αυτή τη φορά και του στρατού, προκειμένου να προχωρήσουν τα σχέδια υλοποίησης του έργου. Τη γενική εποπτεία αναλαμβάνουν ο Γεώργιος Ζογγολόπουλος και ο Πάτροκλος Καραντινός, ενώ την τεχνική εφαρμογή, ύστερα από πρόταση των μελετητών, ο μαρμαροτεχνίτης Ελευθέριος Γυφτόπουλος. Μαρμάρινη πλάκα στη βάση του μνημείου μνημονεύει τα ονόματα και των τριών αυτών συντελεστών: «*Γεώργιος Ζογγολόπουλος γλύπτης, Πάτροκλος Καραντινός αρχιτέκτων, τεχνική επιμέλεια Ελευθέριος Γυφτόπουλος*». Οι εργασίες ως την ολοκλήρωση θα διαρκέσουν αυτή τη φορά τέσσερα περίπου χρόνια (1957-1960). Το 1961 θα συνδεθεί τόσο με την αποπεράτωση όσο και τα αποκαλυπτήρια του μνημείου που θα πραγματοποιηθούν στις αρχές καλοκαιριού (10 Ιουνίου).

Η παθολογία και η συντήρηση του μνημείου

Στο διάστημα των πενήντα περίπου χρόνων που πέρασαν από τα αποκαλυπτήριά του (1961), το μνημείο έχει υποστεί σοβαρές φθορές και ζημιές, κυρίως εξαιτίας των κεραυνών, του παγετού, των όμβριων υδάτων και της οξειδωσης του χάλυβα στον φέροντα οργανισμό. Αρκετά τμήματα της λίθινης επένδυσης στον κορμό του αλλά και στις κεφαλές των μορφών έχουν αποκολληθεί, πολλοί λίθοι παρουσίασαν ρωγμές, ενώ οι βραχίονες των μορφών και άλλα μέρη του οπλισμού στο οπλισμένο σκυρόδεμα παρουσίασαν οξειδωση.

Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα αυτά, εκπονήθηκε από ειδικούς επιστήμονες, σε συνεργασία με το «*Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου*») και τον Δήμο Ζαλόγγου, ειδική μελέτη για την συντήρηση και αποκατάσταση του μνημείου, που σκοπό έχει να μην αλλοιωθεί η αυθεντικότητά του, με επεμβάσεις διακριτές και αναστρέψιμες, με τρόπους δομής και υλικά πρωτογενή και φυσικά σύγχρονη αντικεραυνική προστασία.

Ο ποταμός Λούρος

Ο ποταμός Λούρος πηγάζει από το όρος Τόμαρος (ή Ολύτσικα, υψόμετρο 1976m) κοντά στην περιοχή του Μαντίου της Δωδώνης, του Νομού Ιωαννίνων. Επίσης δέχεται τροφοδοτικούς παραπόταμους από την περιοχή του χωριού Βαρυάδες του Ν.Ιωαννίνων. Ακολούθως ρέει πορευόμενος παραπλεύρως της Εθνικής οδού Πρέβεζας Ιωαννίνων, περνάει από τα χωριά Βούλιστα, Παναγιά, Κλεισούρα, και μετά το χωριό Κερασώνα τα νερά του εγκλωβίζονται από το Τεχνητό Υδροηλεκτρικό Φράγμα της ΔΕΗ Λούρου, ύψους 25m και πλάτους 70m. Ένα τμήμα των υδάτων του Λούρου, διοχετεύεται με σήραγγα ανατολικά μέσα από λόφο (κατασκευή: 1963), και ξαναπέφτει στο κεντρικό τμήμα του ποταμού, λίγο πριν το χωριό Άγιος Γεώργιος. Στο χωριό Άγιος Γεώργιος υπάρχουν οι «πηγές του Λούρου» από τις οποίες υδρεύεται η Αρτα, η Πρέβεζα και η Λευκάδα. Επίσης κοντά στο χωριό Άγιος Γεώργιος είναι κατασκευασμένο το γιγαντιαίο για την εποχή του Υδραγωγείο Λούρου, που κατασκευάστηκε μετά το 31 π.Χ. με εντολή του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αυγούστου Οκτάβιου, με το οποίο υδρεύετο τότε η Νικόπολις (πληθυσμός : 300.000 άτομα). Τα νερά του Λούρου τότε μέσω του Υδραγωγείου κατευθύνονταν απέναντι (δεξιά της Εθνικής οδού, προς Πρέβεζα), και μέσω σήραγγας στο βουνό (χιλιάδες δούλοι εργάστηκαν για τη διάνοιξή της) προς το νότο. Κοντά στο σημερινό χωριό Αρχάγγελος του Νομού Πρέβεζας υπάρχει και δεύτερο υπόλλειμα μικρού ρωμαϊκού υδραγωγείου. Μετά το φράγμα της ΔΕΗ τα νερά του Λούρου, ορμητικά πλέον λόγω του εμπλουτισμού τους από πολλές πηγές της περιοχής Αγίου Γεωργίου, πορεύονται πλησίον του χωριού Παντάνασσα του Νομού Αρτας. Απέναντι από την Παντάνασσα, βρίσκεται η ελβετικής ομορφιάς λίμνη του Ζηρού. Η πορεία του ποταμού στη συνέχεια συγκλίνει προς την κοινότητα Νέας Κερασούντος και περνά δίπλα στο μεσαιωνικό «Κάστρο των Ρωγών».

Πιο κάτω, επίσης ο Λούρος δέχεται παραπόταμο από τους λόφους του Βαλαωρίτη (χωριά Σφηνωτό, κλπ). Στην πορεία αυτού του παραπόταμου προς το Λούρο, βρίσκεται το αποκαλούμενο «αισθητικό ασύλιο» και η «μονή του Αγίου Βαρνάβα» το οποίο έχει αναπλασθεί με κονδύλια του ευρωπαϊκού προγράμματος Leader I. Στη συνέχεια ο ποταμός διέρχεται από ελώδη περιοχή που εύκολα πλημμυρίζει και ονομάζεται βάλτος του Λούρου, μεταξύ των χωριών Πέτρα και Στρογγυλή, ανατολικά και Στεφάνη δυτικά, παρά την λιμνοθάλασσα της Ροδιάς. Στη συνέχεια περνάει από τον κάμπο των κοινοτήτων Νέα Σαμψούς, Νέα Σινώπη. Τελικά μετά από ένα εύκολο και πλωτό τμήμα στον κάμπο των Φλάμπουρων, ο ποταμός εκβάλλει στο Μιχαλίτσι, στον όρμο Σαλαώρας, του Αμβρακικού Κόλπου. Παλαιότερα (1912) όλος ο Λούρος ποταμός από τις εκβολές του έως τη Φιλιππιάδα ήταν πλωτός και μάλιστα υπάρχουν φωτογραφίες βαρκών που μεταφέρουν πολεμοφόδια κατά τον πόλεμο απελευθέρωσης της Ηπείρου από τους Οθωμανούς (λεύκωμα Νίκου Καράμπελα, έκδοση 1996). Ατυχώς ο Λούρος αποτελεί πρότυπο λίαν ρυπασμένου ποταμού και αυτό αποτελεί αντικίνητρο για ανάπτυξη των αθλημάτων Rafting και Kayak.

Δέλτα Λούρου και Αραχθού

Η περιοχή είναι ένα σύνθετο οικοσύστημα που αποτελείται από το διπλό δέλτα των ποταμών Λούρου και Αράχθου, ένα σύστημα λιμνοθαλασσών που συνίσταται από τρεις μεγάλες λιμνοθάλασσες (Ροδιά, Τσουκαλιό, Λογαρού) και μερικές μικρότερες, καθώς και από μία θαλάσσια ζώνη που τις περιβάλλει. Τα δέλτα καλύπτουν συνολικά έκταση

περίπου 450 km². Η συνολική έκταση των λιμνοθαλασσών είναι περίπου 64 km². Η περιοχή χαρακτηρίζεται από ποικιλότητα οικοτόπων. Πυκνές και εκτεταμένες κοινωνίες καλαμώνων (*Phragmitetum*) καλύπτουν το 10% του χερσαίου τμήματος της περιοχής και μπορούν να διαφοροποιηθούν σε ένα μεγάλο τμήμα κατά μήκος του Λούρου και σε πολλά μικρότερα στα ανατολικά. Κοντά στις ζώνες των καλαμώνων υπάρχουν συστάδες του *Scirpetum maritimi* καθώς επίσης και περιοχές με *Nymphaea alba* και *Iris pseudacorus*. Οι συστάδες των δασών στοάς που έχουν απομείνει στο διπλό δέλτα Λούρου και Αραχθού καλύπτουν έκταση μόνο 2,5 km². Η μακκία βλάστηση καλύπτει 21 km² και αναπτύσσεται κυρίως στους γύρω λόφους. Το μόνο πραγματικά αειθαλές δάσος αναπτύσσεται στη χερσόνησο της Κορωνησίας, ενώ οι τελευταίες συστάδες του φυλλοβόλου δάσους που έχουν απομείνει βρίσκονται στα βορειοανατολικά του λόφου Μαυροβούνι. Το δάσος αυτό ανήκει στη φυτοκοινωνία *Coccifero-Carpinetum*.

ΤΟ ΝΕΚΡΟΜΑΝΤΕΙΟ

Το πιο φημισμένο νεκρομαντείο του αρχαίου ελληνικού κόσμου βρίσκεται κοντά στις βορειοδυτικές όχθες της Αχερουσίας λίμνης, στο σημείο όπου ενώνονται τα ποτάμια του Άδη, ο Αχέροντας με τον Κωκυτό. Στις αρχαίες πηγές η τοποθεσία της Αχερουσίας λίμνης περιγράφεται ως το σημείο κατάβασης των νεκρών στον Άδη και η Εφύρα, η πόλη της Ηπείρου που βρίσκεται λίγο βορειότερα, συνδέεται με πανάρχαιη λατρεία της θεότητας του θανάτου. Στο νεκρομαντείο πήγαιναν οι πιστοί για να συναντήσουν τις ψυχές των νεκρών, που μετά την απελευθέρωσή τους από το σώμα αποκτούσαν την ικανότητα να προβλέπουν το μέλλον. Η παλαιότερη αναφορά του νεκρομαντείου του Αχέροντα γίνεται από τον Όμηρο στην Οδύσεια, όταν η Κίρκη συμβουλεύει τον Οδυσσέα να συναντήσει στον Κάτω Κόσμο τον τυφλό μάντη Τειρεσία και να πάρει χρησμό για την επιστροφή στην πατρίδα του (κ 488 κ.ε.), και αμέσως παρακάτω δίνει τη συναρπαστική περιγραφή της καθόδου του Οδυσσέα, ενός θνητού, στον Άδη (λ 24 κ.ε.). Η ομοιότητα της ομηρικής περιγραφής με τη θέση του νεκρομαντείου είναι εκπληκτική, στοιχείο που παρατηρεί και ο Πausanias σχεδόν χίλια χρόνια αργότερα, θεωρώντας ότι ο Όμηρος πρέπει να είχε δει τα μέρη αυτά (1.17.5). Ωστόσο, στην ελληνική μυθολογία και άλλοι ήρωες είχαν τολμήσει αυτή την κατάβαση στον Άδη: ο Ορφέας για να φέρει στη γη την αγαπημένη του Ευρυδίκη, ο Ηρακλής για να φέρει στο βασιλιά Ευρυσθέα τον Κέρβερο, τον τρικέφαλο σκύλο-φύλακα της εξόδου από τον Άδη, και ο Θησέας με τον Πειρίθου για να αρπάξουν την Περσεφόνη.

Η παλαιότερη χρήση του λόφου όπου σώζεται το νεκρομαντείο ανάγεται στη μυκηναϊκή εποχή (14ος-13ος αι. π.Χ.), στην οποία χρονολογούνται τρεις παιδικοί τάφοι με λιγοστά ευρήματα. Αργότερα στο χώρο πρέπει να ιδρύθηκε ιερό αφιερωμένο στη θεότητα της Γης, όπως δείχνουν όστρακα αγγείων και πήλινα ειδώλια, που βρέθηκαν στους δυτικούς πρόποδες του λόφου και χρονολογούνται μέχρι και τα μέσα του 7ου αι. π.Χ. Τα σωζόμενα λείψανα του νεκρομαντείου χρονολογούνται στην ελληνιστική περίοδο. Το κύριο τμήμα του ιερού χρονολογείται στους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους (τέλη 4ου - αρχές 3ου αι. π.Χ.), ενώ σε μια δεύτερη οικιστική φάση, στο τέλος του 3ου αι. π.Χ., προστέθηκε στα δυτικά του αρχικού ιερού ένα συγκρότημα με μια κεντρική αυλή, γύρω από την οποία υπήρχαν δωμάτια και αποθήκες. Το ιερό με αυτή τη μορφή λειτούργησε αδιάλειπτα για δύο αιώνες περίπου. Με την κατάκτηση της Μακεδονίας από τους Ρωμαίους πυρπολήθηκε το 167 π.Χ., οπότε και τελείωσε η λειτουργία του. Στον 1ο αι. π.Χ. με την εγκατάσταση Ρωμαίων εποίκων στην πεδιάδα του Αχέροντα, η αυλή του ιερού κατοικήθηκε πάλι. Στις αρχές του 18ου αιώνα στο χώρο οικοδομήθηκε η μονή του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, που σώζεται μέχρι σήμερα, και το αντίστοιχο νεκροταφείο.

Το νεκρομαντείο ανασκάφηκε τα έτη 1958-1964 και 1976-1977 υπό την αιγίδα της Αρχαιολογικής Εταιρείας και ήταν το πρώτο ιερό και μαντείο των θεών του Κάτω Κόσμου που έγινε γνωστό.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Το νεκρομαντείο του Αχέροντα είναι κτισμένο στην κορυφή ενός λόφου και για την κατασκευή του χρειάστηκε να ισοπεδωθεί ο βράχος. Ένας πολυγωνικός ορθογώνιος περίβολος με είσοδο στη βόρεια πλευρά περιβάλλει ένα τετράγωνης κάτοψης κτήριο, το κυρίως ιερό. Αυτό χωρίζεται με δύο παράλληλους τοίχους σε μια κεντρική αίθουσα και δύο πλάγια κλίτη. Κάτω από την κεντρική αίθουσα βρίσκεται μια υπόγεια αίθουσα, λαξευμένη στο βράχο, η οροφή της οποίας στηρίζεται σε δεκαπέντε πώρινα τόξα. Πρόκειται για το σκοτεινό ανάκτορο της Περσεφόνης και του Άδη. Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα το τμήμα αυτό του ιερού χρονολογείται στους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους (τέλη 4ου - 3ου αι. π.Χ.). Σε μια δεύτερη οικιστική φάση, στο τέλος του 3ου αι. π.Χ., προστέθηκε στα δυτικά του αρχικού ιερού ένα συγκρότημα με μια κεντρική αυλή, γύρω από την οποία υπήρχαν δωμάτια και αποθήκες. Πρόκειται για χώρους που χρησίμευαν για τη διαμονή των ιερέων και των επισκεπτών του ιερού.

Η αρχιτεκτονική μορφή του οικοδομήματος μπορεί να συγκριθεί με ένα μεγαλοπρεπές ταφικό μνημείο, με μαυσωλείο, όπως αυτά διαμορφώθηκαν στα τέλη του 5ου αι. π.Χ. στη Μικρά Ασία και στην Ανατολή για την ταφή διάφορων ηγεμόνων (π.χ. μνημείο του Μαυσώλου στην Αλικαρνασσό). Η κατασκευή του με επιμελημένη πολυγωνική τοιχοδομία, σιδερόφρακτες πύλες, εσωτερική διαίρεση με διαδρόμους, ήταν προσαρμοσμένη στη χθόνια λατρεία και στις τελετουργίες της. Οι πιστοί έμπαιναν σε ένα σκοτεινό διάδρομο και ο ιερέας τους οδηγούσε στους κατάλληλους

χώρους για να γίνει η προετοιμασία τους. Εκεί έπρεπε να κάνουν δίαιτα, να απαλλαγούν από τα μιάσματα με κάθαρση και να τελέσουν θυσίες. Μετά έμπαιναν στη μεγάλη σκοτεινή αίθουσα για να συναντήσουν τις ψυχές των νεκρών.

Οι εργασίες έφεραν στο φως εκατοντάδες αγγείων, που περιείχαν προσφορές, λυχνάρια, αλλά και μικρότερα αγγεία, τα οποία ήταν συχνά διακοσμημένα με το ρυθμό "δυτικής κλιτύος", ενώ στις αποθήκες βρέθηκαν, επίσης, μυλόπετρες, θαλασσινά όστρεα, γεωργικά και οικοδομικά εργαλεία, ειδώλια της θεάς Περσεφόνης και του Κέρβερου.

ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

Ο βιότοπος "Δέλτα και τα Στενά του Αχέροντα" καταλαμβάνει το βόρειο τμήμα του νομού Πρέβεζας και ένα μικρό τμήμα του νότιου άκρου του νομού Θεσπρωτίας: Τη δυτική πλευρά αποτελούν οι ακτές του Ιονίου πελάγους, ενώ την ανατολική της τα Στενά του Αχέροντα και ο ορεινός όγκος των νότιων απολήξεων των βουνών του Σουλίου και της Παραμυθιάς. Η ποικιλία των φυσικών χαρακτηριστικών της περιοχής, όπως ποτάμια, χείμαρροι, έλη, βάλτοι, λόφοι, βουνά και παράλιες εκτάσεις σε συνδυασμό με την χλωρίδα και πανίδα, σχηματίζουν αξιόλογα χερσαία και υδάτινα οικοσυστήματα που είναι: οι ελώδεις εκτάσεις, η παραποτάμια βλάστηση, το βραχώδες φαράγγι του Αχέροντα, οι φυλλοβόλες δρύες, τα αείφυλλα-πλατύφυλλα στο εσωτερικό της περιοχής, το δάσος Χαλεπίου πεύκης και άλλα λιγότερο σημαντικά. Με τον Αχέροντα ενώνουν τα νερά τους οι παραπόταμοι Κοκκυτός και Τσαγκαριώτικος. Η βλάστηση της περιοχής παρουσιάζει ποικιλία λόγω των διαφόρων κλιματεδαφικών συνθηκών και των ποικιλόμορφων ανθρωπογενών και ζωογενών επιδράσεων. Αξιόλογο, όσον αφορά τις αισθητικές, προστατευτικές και αναψυχικές λειτουργίες του, είναι και το δάσος Χαλεπίου πεύκης. Οι αρχικοί φυσικοί βιότοποι υπέστησαν σοβαρότατες αλλοιώσεις από τις αλόγιστες ανθρώπινες δραστηριότητες. Οι αλλοιώσεις προέρχονται από την αποξήρανση ολόκληρων υγροτόπων, την καταστροφή εκτεταμένων υδροχαρών δασών και τη μείωση της παραποτάμιας βλάστησης, την καταστροφή των δασών με αποτέλεσμα να απειλείται άμεσα ή ορنيθοπανίδα της περιοχής, με μείωση του πληθυσμού πολλών ειδών πουλιών ακόμα και με την εξαφάνισή τους. Αξίζει να αναφέρουμε κάποια απ' τα πουλιά που λόγω των αλόγιστων δραστηριοτήτων που γίνονται ή έχουν γίνει κατά καιρούς, συναντώνται ελάχιστα κι άλλα από αυτά κινδυνεύουν να εξαφανιστούν τελείως όπως: λαγγόνα, αργυροπελεκάνος, αργυροτσικνιάς, χαλκόκοτα, σταχτόχηνα, τσίφτης, στεπόκιρκος κ.α.

Η πανίδα είναι μετακινούμενη σε ευρύτερες εκτάσεις της περιοχής με κύριο αντικείμενο προσοχής την ορنيθοπανίδα που παρά την αλλοίωση των φυσικών χαρακτηριστικών και την υποβάθμιση των φυσικών βιοτόπων και οικοσυστημάτων

παρουσιάζει μεγάλη ποικιλότητα. Όσον αφορά την πανίδα των χερσαίων εκτάσεων συναντάμε τις τρεις μεγάλες κατηγορίες των θηλαστικών (σκαντζόχοιρος, δασοποντικός, κουνάβι, νυχτερίδα κ.α.), αμφιβίων (δεντροβάτραχος, λιμνοβάτραχος, σαλαμάνδρα κ.α.), και ερπετών (ποταμοχελώνα, κονάκι ή άποδη σαύρα, οχιά, κοινή πρασινόσαυρα κ.α.). Η περιοχή αποτελεί σημαντικό τμήμα της αλυσίδας των υγροτόπων της Δ Ελλάδας. Οι φυσικοί οικοτόποι έχουν περιοριστεί ή υποβαθμισθεί ιδιαίτερα. Η διαχείρισή τους πρέπει να γίνει με βάση ένα ολοκληρωμένο διαχειριστικό σχέδιο, έτσι ώστε να επιτευχθεί όχι μόνο η προστασία τους από την περαιτέρω υποβάθμιση αλλά και η ανασύστασή τους. Όσον αφορά στα είδη *Quercus ithaburensis* ssp. *macrolepis* και *Alnus glutinosa*, οι πληθυσμοί τους έχουν δεχθεί έντονες επιδράσεις προερχόμενες από πυρκαγιές, κοπή ή εκκαθαρισμούς, ενώ ο πληθυσμός του *Pancremium maritimum* αποτελείται από μικρό αριθμό ατόμων που φύονται μόνο στην παραλία της Αμμουδιάς. Τα στενά Αχέροντα αποτελούν σπουδαίο βιότοπο βαλκανικών ενδημικών ειδών, που σε συνδυασμό με την ύπαρξη σημαντικών αρχαιολογικών χώρων (Νεκρομαντείο, Ακρόπολις Εφύρας κ.α.), προσδίδουν στην περιοχή έντονο οικουριστικό χαρακτήρα. Ο ποταμός Αχέροντας από τις πηγές μέχρι τις εκβολές του, δημιουργεί στο διάβα του μια εναλλαγή τοπίων με ιδιαίτερο οικολογικό και φυσιολατρικό ενδιαφέρον. Ο ποταμός είναι πλωτός από τις εκβολές μέχρι τον Μεσοπόταμο-Νεκρομαντείο.

11.6 ΠΑΡΓΑ

Η **Πάργα** είναι παραθαλάσσια κωμόπολη που βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού Πρέβεζας της άλλοτε επαρχίας Μαργαριτίου. Είναι κτισμένη αμφιθεατρικά επί του γήλοφου *Πεζόβολος* σε υψόμετρο 139 μ. και έως τα παράλια του Ιόνιου Πελάγους. Έχει πληθυσμό 2.022 κατοίκους. Αποτελεί έδρα του δήμου Πάργας ο οποίος έχει πληθυσμό 3.846 κατοίκους καθώς και εμπορικό και ναυτιλιακό κέντρο της περιοχής. Αποτελείται από τα δημοτικά διαμερίσματα Αγιάς, Ανθούσας, Λιβαδαρίου.

Ο δήμος Πάργας ανήκει στο νομό Πρέβεζας αν και περικλείεται εδαφικά από τον Νομό Θεσπρωτίας και βρίσκεται στα νοτιοδυτικά της Ηπείρου, κοντά στον ποταμό Αχέροντα. Απέχει περίπου 68 χιλιόμετρα από την Πρέβεζα και 40 χιλιόμετρα από την Ηγουμενίτσα και έχει απέναντι της τα γραφικά νησιά των Παξών και Αντίπαξων. Η έδρα του δήμου βρίσκεται στην πόλη της Πάργας, η οποία και συγκεντρώνει τις περισσότερες δραστηριότητες και αποτελεί το διοικητικό, οικονομικό και εμπορικό κέντρο της περιοχής.

Η Πάργα από τη δεκαετία του 1950 ήταν έδρα Ειρηνοδικείου, ταμείου οικονομικής εφορίας, Δασονομείου, Τελωνείου, Γραφείου Γεωπόνου με ημιγυμνάσιο και δημοτικά σχολεία. Υπήρξε μάλιστα περιώνυμη από τις πολλές της εκκλησίες. Στη δεξιά πλευρά της πόλης υψώνεται το περίφημο μεσαιωνικό κάστρο της Πάργας με πολλά κτίρια μέσα σ' αυτό, που προφυλάσσει τη πόλη από θαλάσσης (ΝΔ.). Για την ανάπτυξη κοινωφελών ιδρυμάτων στη Πάργα αξιόλογο κληροδότημα είναι του Β. Βασιλά.

Παλαιότερα η Πάργα ήταν επίσης γνωστή από τα εκλεκτά κίτρα που παράγονταν στη γύρω περιοχή, τα λεγόμενα "εβραϊκά κίτρα", που εξάγονταν στην Ευρώπη και Αμερική.

Το νησί της Παναγίας στην Πάργα

Σήμερα η Πάργα είναι το πιο πολυσύχναστο τουριστικό θέρετρο της περιοχής. Εντός του Δήμου της Πάργας υπάρχουν οι παραλίες Κρουονέρι, Πίσω Κρουονέρι (εντός του οικισμού της Πάργας), ο Βάλτος και το Σαρακήνικο στα Δυτικά, ο Λίχνος και ο Αι.Γιαννάκης στα Ανατολικά. Η Πάργα περικλείει παραδοσιακό οικισμό σπάνιας ομορφιάς. Απέναντι ακριβώς από την πόλη υπάρχει το γραφικό Νησί της Παναγίας στο οποίο είναι κτισμένη εκκλησία καθώς και μεσαιωνικά και ενετικά κτίσματα. Αποτελεί έναν από τους πλέον δημοφιλείς τόπους καλοκαιρινών διακοπών. Είναι χτισμένη στις παρυφές του ενετικού κάστρου και είναι εμφανώς επηρεασμένη από την Επτανησιακή αρχιτεκτονική.

Η Πάργα τους Καλοκαιρινούς μήνες συνδέεται καθημερινά μέσω ακτοπλοϊκής σύνδεσης με τους Παξούς και τους Αντίπαξους. Επίσης συνδέεται με κρουαζιερόπλοια με την Αμμουδιά, την Κέρκυρα και την Λευκάδα.

Περίπου δεκαπέντε χιλιόμετρα από την Πάργα βρίσκεται το σημαντικότερο αρχαίο μνημείο της περιοχής. Πρόκειται για το σπουδαιότερο και αρχαιότερο νεκρομαντείο της αρχαιότητας, το Νεκρομαντείο (νέκυς=νεκρός) του Αχέροντα. Εδώ οι αρχαίοι τοποθετούσαν τις Πύλες του Κάτω Κόσμου που οδηγούσαν στο βασίλειο του Άδη (ή Πλούτωνα), η μοναδική άνοδος του οποίου στον Επάνω Κόσμο.

Ιστορία

Η Πάργα σε χαρακτηριστικό του 19ου αι.

Η Πάργα ήταν γνωστή κατά την αρχαιότητα σαν Παράγειρος, Παραγαία και Υπαργός απ' όπου προήλθε η σημερινή της ονομασία. Αποτέλεσε κτήση των Νορμανδών, οι οποίοι έκτισαν το πρώτο φρούριο το 14ο αι. και κατόπιν των Βενετών, των Γάλλων, των Άγγλων και των Τούρκων. Στα χρόνια της Ενετοκρατίας είχε σημαντικά προνόμια, γνώρισε οικονομική ακμή και αποτέλεσε γέφυρα ανάμεσα στην Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα και τη Βενετία.

Λέγεται ότι η Πάργα υπήρχε ως οικισμός από τους βυζαντινούς χρόνους. Η πρώτη μνεία της Πάργας με αυτή την ονομασία γίνεται το 1387 από τον Ιωάννη Κατακουζηνό όπως φαίνεται, αναφέρεται στην Νέα Πάργα που δημιουργήθηκε ύστερα από την καταφυγή εκεί των κατοίκων που προσπαθούσαν να αποφύγουν τις επιδρομές των Αλβανικών φυλών της Πωγωνιανής. Ο πληθυσμός της πόλης αυξήθηκε με την συρροή των κατοίκων της περιοχής της Βαγεντίας (απέναντι από την Κέρκυρα), γύρω στο 1370. Την ίδια εποχή, οι κάτοικοί της ήρθαν σε συμφωνία με τους Νορμανδούς και έχτισαν με την βοήθειά τους το πρώτο φρούριο της πόλης, το 1401.

Η περιοχή κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους δεχόταν πολλές επιθέσεις και επιδρομές πειρατών και ληστών. Η κατάσταση σταθεροποιείται από τα τέλη του 16ου αιώνα. ως τα τέλη του 18ου αιώνα. Το 1401 η πόλη βρίσκεται υπό βενετική κτίση μετά από συνθήκη των δύο πόλεων, όπου και θα παραμείνει μέχρι το 1797. Κατά τη διάρκεια της βενετικής διοίκησης η Πάργα οχυρώνεται καθώς χτίζεται το κάστρο της, γίνεται εμπορικό κέντρο (στο Βάλτο σώζεται ακόμα η Ντογάνα, δηλαδή το Τελωνείο της εποχής), αποκτά προνόμια και αυτοδιοίκηση και αναπτύσσεται οικονομικά. Παράλληλα, οι Βενετοί διατάζουν τη φύτευση του ελαιώνα, με αποτέλεσμα ένα σημαντικό μέρος των Παργινών να ασχολούνται με την παραγωγή ελιάς και λαδιού. Στην Πάργα, όπως και στην Πρέβεζα λειτούργησαν λιοτριβιά (ελαιοτριβεία) και σαπωνοποιεία. Την ίδια αυτή περίοδο αναπτύσσεται σημαντική εκπαιδευτική κίνηση με πρωτεργάτες ονομαστούς δασκάλους, όπως τον Ιερομόναχο Φιλόθεο, τον Αναστάσιο Μοσπινιώτη, τον Ανδρέα Ιδρωμένο και Χριστόφορο Περραικό, τον Αγάπιο Λεονάρδο, κ.ά. Κατά την Τουρκοκρατία, αρκετοί Σουλιωτών περνούν μέσα από την Πάργα προς τα Επτάνησα.

Οι πρόσφυγες της Πάργας του Francesco Hayez

Το 1797 πέρασε από ενετική σε γαλλική κυριαρχία και το 1814 σε αγγλική. Οι Άγγλοι την πούλησαν στον Αλή Πασά με συνθήκη στις αρχές του 19ου αιώνα και χάνει τα προνόμια των προηγούμενων αιώνων. Οι Παργινοί αντιδρούν στη συνθήκη, καθώς χάνουν σημαντικό μέρος των περιουσιών τους και για να μην υποδουλωθούν κατέφυγαν στην Κέρκυρα (1819). Η συλλογική μνήμη έχει διασώσει το θρήνο τους και τη φυγή τους προς την Κέρκυρα ως ένα σημαντικό και τραγικό γεγονός στην ιστορία της πόλης.

Η Πάργα κατά την επανάσταση

Από το λιμάνι της Πάργας εφοδιάζονταν οι Σουλιώτες με τρόφιμα και πυρομαχικά για τον αγώνα τους ενάντια στον τύραννο, στο κάστρο της Πάργας κατέφυγαν όταν αναγκάζονταν προσωρινά να εγκαταλείψουν το Σούλι. Στην Πάργα κατέφυγαν μετά την πτώση του Σουλίου και από εκεί ξεριζώθηκαν μαζί με τους Παργινούς όταν ο Άγγλος διοικητής των Επτανήσων Thomas Maitland πούλησε την πολυπόθητη Πάργα στον Αλή Πασά.

Με την συνθήκη των Παρισίων 5 Νοεμβρίου 1815 και την αποκατάσταση της ειρήνης στην Ευρώπη, τα Επτάνησα αποτέλεσαν το αυτόνομο Ιονικό κράτος κάτω από την αποκλειστική προστασία της Μεγάλης Βρετανίας και μετονομάστηκαν σε Ηνωμένο Κράτος των Ιονίων Νήσων. Η Παργινοί οι οποίοι διατηρούσαν στενή σχέση με τα Επτάνησα πλέον βρίσκονταν και αυτοί υπό την κυριαρχία των Άγγλων. Οι Άγγλοι όμως και ο Thomas Maitland ο οποίος είχε έρθει ως κυβερνήτης της Μεγάλης Βρετανίας στην περιοχή μετά την απελευθέρωση της Κέρκυρας το 1814 θέλοντας να ενισχύσει τον Αλή Πασά και με τον τρόπο αυτό να μειώσει την επιρροή των Ρώσων στην περιοχή αποφασίζει να "πουλήσει" την Πάργα στον Αλή Πασά ο οποίος για χρόνια την πολιορκούσε και δεν μπορούσε να την κατακτήσει. Τελικά όσα δεν κατάφερε ο Οθωμανός άρχοντας δια τις βίας επί σειρά ετών, είχε φτάσει μάλιστα στο σημείο να κατασκευάσει το κάστρο της Ανθούσας σε ύψωμα πάνω από την Πάργα για να πολιορκεί συνεχόμενα και να ελέγχει την πόλη, το κατάφερε με ένα πλούσιο αντάλλαγμα προς τους Άγγλους.

Ακόμη και αυτός ο ολικός ξεριζωμός δεν πτόησε Παργινούς και Σουλιώτες που συνέχισαν να προσφέρουν τις πολύτιμες υπηρεσίες τους στην ελληνική επανάσταση με κάποιους από αυτούς όπως ο Μάρκος Μπότσαρης και ο Κίτσος Τζαβέλας να αναδεικνύονται σε πανελλήνιους ήρωες.

Το 1913 η Πάργα εντάσσεται στο Ελληνικό κράτος. Πολλοί Παργινοί επιστρέφουν στον τόπο τους μετά την απελευθέρωση, στις 23 Φεβρουαρίου του 1913.

Το κάστρο

Τι κάστρο της Πάργας όπως φαίνεται από το Βάλτο

Πριν κατασκευαστεί το ισχυρό κάστρο της Πάργας που σώζεται μέχρι και σήμερα, οι κάτοικοι της Πάργας προσπαθούσαν να διατηρούσαν οχυρωμένη την πόλη, που ήταν εκτεθειμένη προς τη θάλασσα, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν τους επιδρομείς.

Στην προσπάθεια τους αυτή είχαν φτιάξει τα πρώτες οχυρωματικές κατασκευές και με τη βοήθεια των Νορμανδών. Το 1452 καταλαμβάνει την οχυρωμένη θέση ο Χατζή Μπέης αλλά το 1454 το ανακαταλαμβάνουν οι κάτοικοι της. Ο Χαιρεντίν Μπαρμπάροσα το 1537 κατεδάφισε το υπάρχον φρούριο και πόλη.

Το κάστρο κατασκευάζεται εκ νέου με την βοήθεια των Ενετών, αλλά πριν ολοκληρωθεί κατεδαφίζεται ξανά από τους Τούρκους. Οι Ενετοί το 1792 χτίζουν για τρίτη και τελευταία φορά ένα τέλειο δυνατό φρούριο, που μένει απόρθητο μέχρι το 1819, παρά τις επιθέσεις κυρίως του Αλή Πασά των Ιωαννίνων που ψηλά από το κάστρο της Αγιάς - Ανθούσας τους πολιορκεί.

Οι Ενετοί δημιούργησαν αρτιότητα σχεδίου άμυνας που μαζί με την φυσική οχύρωση το καθιστούσαν φρούριο ανίκητο. Έξω από το κάστρο οκτώ πύργοι σε διάφορες θέσεις, συμπλήρωναν την άμυνα. Μέσα στο στενό χώρο της ακρόπολης ήταν στοιβαγμένα 400 σπίτια, με τρόπο που να καταλαμβάνουν μικρό χώρο, απυρόβλητα από τη θάλασσα.

Από τη βρύση «Κρέμασμα» εφοδιάζονταν με νερό οι δεξαμενές του κάστρου και τα σπίτια. Το κάστρο για τον εφοδιασμό του, χρησιμοποιούσε τους δύο όρμους: του Βάλτου και της Πωγωνιάς. Το κάστρο της Πάργας ήταν απόρθητο σε όλη τη διάρκεια της διοίκησης του Αλή Πασά και πρόσφερε μεγάλη ανακούφιση στους Σουλιώτες που τον αντιμάχονταν. Στο κάστρο αυτό, ελεύθεροι πολιορκημένοι Παργινοί και Σουλιώτες έδωσαν ηρωικές μάχες και κράτησαν την ελευθερία τους επί αιώνες.

Στο κάστρο της Πάργας θα μπορεί κανείς να φτάσει μέσα από στενά δρομάκια και σκαλοπάτια από το λιμάνι της Πάργας και υπάρχει και πλακοστρωμένος δρόμος που οδηγεί στην παραλία του βάλτου.

Όταν η Πάργα πουλήθηκε στους Τούρκους το 1819, ο Αλής το ενίσχυσε ακόμη περισσότερο και εγκατέστησε στην κορυφή του το χαρέμι του, τα χαμάμ, αναμορφώνοντας ριζικά τους χώρους του κάστρου.

Στην τοξωτή πύλη της εισόδου διακρίνονται στο τείχος ο φτερωτός λέων του Αγίου Μάρκου, το όνομα «ANTONIO BERVASS 1764», εμβλήματα του Αλή πασά, δικάφαλοι αετοί και σχετικές επιγραφές. Θολωτοί διάδρομοι, αίθουσες πυροβολείων, στοές εφοδίων, ισχυροί προμαχώνες με θυρίδες πυροβόλων, θυρίδες ελαφρών όπλων, κρυφή δίοδος προς τη θάλασσα, στρατώνες, φυλακές, αποθήκες και δύο οχυρά στην τελευταία γραμμή αμύνης : δείχνουν αρτιότητα σχεδίου αμύνης που μαζί με την φυσική οχύρωση το καθιστούσαν φρούριο ανίκητο.

Σήμερα το κάστρο φωτίζεται και έχει τη δυνατότητα το κοινό να το επισκέπτεται. Στον κεντρικό χώρο έχουν ανακατασκευαστεί δύο κεντρικά κτήρια που φιλοξενούν θεατρικές παραστάσεις εκθέσεις καθώς και πλήθος κόσμου. Στο Κάστρο λειτουργεί αναψυκτήριο - καφετέρια και το κάστρο είναι επισκέψιμο από νωρίς το πρωί έως αργά το βράδυ.

Παργινά - Κανάρεια

Οι κόλποι και τα νησάκια γύρω από την Πάργα
Κάθε χρόνο τον δεκαπενταύγουστο πραγματοποιούνται πολιτιστικές εκδηλώσεις στο Δήμο Πάργας, τα επονομαζόμενα Παργινά ή Κανάρεια. Οι εορτασμοί έχουν θρησκευτικό και ιστορικό χαρακτήρα.

Το βράδυ του εορτασμού της Παναγίας ο κόσμος μεταφέρεται με βάρκες στο νησάκι της Παναγιάς που βρίσκεται μπροστά από την πόλη της Πάργας. Το επόμενο βράδυ ανήμερα της Παναγιάς (15 Αυγούστου) πλήθος κόσμου συγκεντρώνεται στον χώρο του λιμανιού για να παρακολουθήσει τη "βαρκαρόλα" η οποία αναπαριστά την επιστροφή των Παργινών και των Ιερών Κειμηλίων τους στην Πάργα.

Το 1817 οι Άγγλοι που είχαν υπό την κατοχή τους την Πάργα προχώρησαν στην πώληση της στον Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Σχεδόν ένα αιώνα μετά κατά την απελευθέρωση της Ηπείρου οι Παργινοί επέστρεψαν στη, ελεύθερη πια, Πάργα και το γεγονός αυτό αναπαρίσταται στη βαρκαρόλα.

Δύο σειρές βάρκες από το κάστρο και τις Παυλούκες, στολισμένες φαντασμαγορικά με ενετικά φανάρια, κινούνται προς το λιμάνι όπου και τους γίνεται υποδοχή με πλήθος πυροτεχνημάτων και βεγγαλικών.

Αξιοθέατα

Το κάστρο του Αλή Πασά

- Το ιστορικό Βενετσιάνικο κάστρο της πόλης
- Το νησάκι με την εκκλησία της Παναγίας
- Το εκκλησιαστικό μουσείο, στο κέντρο της πόλης
- Ο ναός του Αγίου Νικολάου, Πολιούχος της Πάργας
- Το Μοναστήρι της Αγίας Βλαχέρνας
- Το εκκλησάκι στου Αι.Σώστη κάτω από το βράχο σε μοναδικό τοπίο πάνω από την ομώνυμη παραλία
- Τα γραφικά πλακόστρωτα δρομάκια μέσα στην πόλη
- Το κάστρο "του Αλή Πασά" στην Ανθούσα
- Η υποβρύχια πυγή στον κόλπο Αι. Γιαννάκη
- Τα φυσικά σπήλαια στο Λίχνος
- Τα δεκάδες εκκλησάκια εντός της πόλης

Το καστρο της Παργας όπως φαίνεται από τον Βαλτο

ΠΗΓΗ www.touristorama.com

12. ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως είδαμε από την μελέτη μας, η Ήπειρος είναι μια περιοχή πλούσια σε όμορφες τοποθεσίες και αξιοθέατα και θα μπορούσε να αποτελέσει ένα ισχυρό πόλο τουρισμού. Το γεγονός όμως πως η Ήπειρος παραμένει από τις πιο φτωχές περιοχές της Ευρώπης, δείχνει πως δεν έχουμε αξιοποιήσει τις δυνατότητες αυτού του τόπου σε ένα σωρό από τομείς, μεταξύ των οποίων και ο τουρισμός που αφορά αυτή την έρευνα.

Η Ήπειρος είναι σε μια ευνοϊκή θέση, καθώς είναι μια πύλη από και προς την Δυτική Ευρώπη (Λιμάνι Ηγουμενίτσας) καθώς και είναι κοντά στις ανερχόμενες οικονομίες των Βαλκανίων.

Η ευνοϊκή της θέση πρέπει να αξιοποιηθεί ώστε η Ήπειρος να μην είναι μόνο μια δίοδος ανθρώπων και αγαθών, αλλά μια στάση και προορισμός τουριστών.

Πρέπει να αξιοποιηθεί η ποικιλότητα που παρουσιάσαμε ώστε να τραβήξει τόσο τους ξένους τουρίστες που μαζί με τον τυπικό ήλιο και την θάλασσα μπορούν να γνωρίσουν και μια όμορφη ορεινή Ελλάδα, καθώς και στον εγχώριο τουρισμό, όπου θα επιτρέψει στον αστικό πληθυσμό να έρθει σε επαφή με μια πιο παραδοσιακή Ελλάδα.

Ειδικότερα, το πλούσιο φυσικό περιβάλλον και οι παραδοσιακοί οικισμοί μπορούν να αποτελέσουν πόλους έλξης για ντόπιους και ξένους τουρίστες που επιθυμούν να ασχοληθούν με περιπατητικού τουρισμού, οικοτουρισμού καθώς είναι μορφές τουρισμού που μπορούν να αξιοποιήσουν το ήδη υπάρχον περιβάλλον.

Επίσης πρέπει να γίνουν διαθέσιμα κεφάλαια (μέσω επιδοτήσεων η τραπεζικού δανεισμού με φθηνό επιτόκιο) ώστε να μπορέσει να αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός και να αποτελέσει μια αναπτυσσόμενη πηγή εσόδων για τον τοπικό αγροτικό πληθυσμό.

Η ύπαρξη πολλών μοναστηριών και εκκλησιών αποτελεί τη βάση για την περαιτέρω ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού που μπορεί να φέρει έσοδα όχι μόνο από τους εγχώριους τουρίστες, αλλά και να αποτελέσει πόλο έλξης για κύματα τουριστών από της ορθόδοξης κυρίως Ανατολικο-Ευρωπαϊκές χώρες.

Τέλος, στις παραλίες της Ηπείρου στο Ιόνιο πρέπει και σε αυτές να δωθεί βάρος ώστε να μπορέσουν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά με τις υπόλοιπες παραθαλάσσιες περιοχές ανά την Ελλάδα, καθώς μάλιστα βρίσκονται σε προνομιακή θέση για να εισρεύσει και ξένος τουρισμός (Βαλκάνια, Ιταλία).

Ολοκληρώνοντας τα παραπάνω, βλέπουμε ότι η Ήπειρος μπορεί να αξιοποιήσει την γεωγραφική της θέση, το πλούσιο φυσικό περιβάλλον της, αλλά και τα παραδοσιακά της στοιχεία ώστε να αναπτυχθούν νέες και παραδοσιακές μορφές τουρισμού. Αυτό θα σημαίνει την εισροή Ελλήνων και ξένων τουριστών τόσο τους θερινούς, όσο και τους χειμερινούς μήνες και θα αποτελέσει πηγή πλούτου για μια φτωχή περιοχή της Ελλάδος.

Για να γίνει αυτό πρέπει να επενθυθούν κεφάλαια στην περιοχή, με βάση μακροχρόνιο και στρατηγικό σχεδιασμό και να αποφευχθούν ευκαιριακές καταχρήσεις διάφορων επιδοτήσεων, που τόσο μαστίζουν διάφορους τομείς της χώρας μας.

Είναι επιτακτικό το αρμόδιο υπουργείο να έρθει σε επαφή με τις τοπικές αρχές και επιχειρηματίες και να παρέχει κίνητρα και ενισχύσεις ώστε να τονωθεί η τουριστική κίνηση στην περιοχή αυτή

Η οργανωμένη και ελεγχόμενη παροχή πόρων με σωστά κριτήρια μακροχρόνιας και βιώσιμης ανάπτυξης θα σημάνει άνοδο του βιωτικού επιπέδου της περιοχής, καταπολέμηση της ανεργίας και αύξηση του εγχώριου ΑΕΠ.

13. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

« Γενικές Αρχές Τουρισμού » Σπ. Λασκαρης
« Τουριστική Γεωγραφία Ελλάδος » Αναστασία Ζαφειροπούλου
εγκυκλοπαίδεια Parygos - Larousse – Britannica. Έκδοση 1987

ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ

<http://www.epirus.org>

<http://www.ecotour-epirus.gr/>

<http://www.dhmoi.gr/>

<http://el.wikipedia.org/>

<http://www.thesprotia.gr>

<http://www.ioannina.info/>

www.ipiros.gr

www.about-ioannina.gr/

<http://www.ioannina.gr>

www.dimosprevezas.gr/

www.preveza.gr/

www.touristorama.gr/

www.zagoroxoria.gr

www.visitzagori.com

www.nomosartas.gr

www.artainfo.gr/

www.nomarxia-artas.gr/